

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

NOIEMBRIE 2015

STALIN PREGĂTEA
AL TREILEA RĂZBOI
MONDIAL

MIGRAȚII
DIN TRECUT
MIGRAȚII DE AZI

SURPRIZA
DIN ARHIVELE
BRITANICE

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

NOIEMBRIE 2015

STALIN PREGĂTEA
AL TREILEA RĂZBOI
MONDIAL

MIGRAȚII
DIN TRECUT
MIGRAȚII DE AZI

SURPRIZA
DIN ARHIVELE
BRITANICE

SUMAR

noiembrie

2015

4 Albumul cu poze lipsă

V. ALECSANDRI

5 1918 Să nu ratăm prilejul

I.-A. POP

12 București, august 1980. Reușita pierdută

*Aminții despre
Congresul Mondial
de Istorie*

D. BERINDEI

17 Migrări au fost și fi-vor încă...

*Asemănări și deosebiri
între Europa secolelor
V-VII și cea de azi*

V. IONESCU

22 Surpriza din arhivele britanice

*August 1939,
Misiune militară
pentru București*

AL. PIȚIGOI

AVANPREMIERĂ EDITORIALĂ

25 Cum pregătea Stalin al treilea război mondial

Mărturia fiului lui Beria

S. BERIA

30 Dușmanii de clasă nu predau grânele

Cazul fraților Bodiul

I. CAȘU

EVENIMENT

32 Vechiul București la pozar

L. ZAMANI

89 Și firescul poate fi o știre

Premiile „Constantin Brâncoveanu” acordate de Fundația Alexandrion

EXCLUSIVITATE

33 Martirul

Palmyrei

Khaled al-Asaad

C. SZABÓ

66 Amnezii berlineze

Sau când ocupația devine eliberare

AL. GOGUN

DICTIONAR ISTORIC

36 Grădinița asasinilor

O. MUREȘAN

41 Suveranii în vizită la petroliști

GH. BÎLGĂ

magazin istoric

Anul XLIX – serie nouă – nr. 11 (584)

noiembrie 2015

www.magazinistoric.ro

e-mail: mistoric1967@yahoo.com; mistoric@gmail.com

Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

1 Papa Damasus I (305-384) l-a ales pe Sfântul Ieronim drept confident. El l-a încurajat pe învățat să revizuiască versiunea latină existentă a Bibliei, muncă din care a rezultat Vulgata, devenită din secolul al XVI-lea versiunea oficială a Bibliei pentru Biserica Catolică. Miniatura îl înfățișează pe Sfântul Ieronim prezentându-i Papei noua versiune; miniatură din Biblia de la Hainaut, realizare din secolul al XV-lea

2 *Portretul lui Sineasca Bălașa*, realizat de pictorul Alexandru Elliescu, aflat astăzi la Muzeul de Artă din Craiova

3 Sarcofagul lui Ludovisi este o operă de artă de la jumătatea secolului al III-lea. Descoperit în 1621, numele îi vine de la primul său proprietar cunoscut, Ludovico Ludovisi. Scena înfățișează o luptă între romani și goți, unul dintre primele popoare de migratori care au luat cu asalt Imperiul Roman, ducând până la urmă la prăbușirea lui

4 Un moment al crizei de succesiune în lumea islamică: bătălia din anul 658, de la Siffin (azi în Siria), pe malul drept al Eufratului Superior, între califul Ali, văr și ginere al lui Mohamed, și rivalul său, Moawiyya, văr al califului Othman și guvernator al Siriei; miniatură dintr-un manuscris din secolul al XIX-lea, ce prezintă în manieră poetică viața lui Ali

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEL**,
academician
DINU C. GIURESCU,
academician
IOAN-AUREL POP

Redactor-șef
Dorin Matei

Consilier editorial
Florentina Dolghin

Secretar general de redacție
Cristina Păiușan-Nuică

Redactori:
Alexandru Pițigoi,
Theo Stănescu-Stanciu

Secretar de redacție
Theodor Lianos

Director economic
Doina Pascu

Corectura
Georgeta Apreotesei

Difuzare
Constantin Petrescu

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3,
sau strada Victor Eftimiu, nr. 2, etaj III, 285,
287, Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 15, Căsuța
poștală 15-702, Cod 010155, Telefon, Fax:
021.315.09.91, 021.312.68.77

CORESI
Tipărit în CNE, 2015/11/25

EROII SĂ PRINDĂ CHIP

Fiecare generație produce naturi felurite de oameni, tipuri caracteristice de un mare interes pentru studiul social și istoric al fiecărei epoci. Acele figuri serioase sau comice, mărețe sau ordinare, nobile sau tâmpite, frumoase sau urâte, blânde sau feroase, etc. poartă întipărirea secolului lor și compun tabloul original al societăților ce se succed și se prefac cu timpul. Dacă vitejiile necurmate, la care au fost supuse țările noastre, nu ar fi stabilit dezvoltarea literaturii și a frumoaselor arte în sânul lor, dacă pe lângă cronicarii care s-au ocupat cu descrierea faptelor istorice, am avea și alți autori care să ne fi lăsat portretele străbunilor, precum și schițe amănunțite despre obiceiurile trecutului, noi astăzi ne-am putea face o idee exactă de societatea română, cu fisionomia sa particulară, cu spiritul ei, cu tendințele sale în epocile de mai înainte și astfel am fi înlesniți în lucrările literare ce am întreprinde; însă asemenea prețioase cunoștințe ne lipsesc!

Ce importanță nemărginită ar avea pentru noi o scriere de pe timpul lui Ștefan cel Mare, care ne-ar arăta ca într-un album fotografic chipurile și caracterele energice ale contemporanilor acestui Domn mareț!

Tot românul care se mândrește cu trecutul patriei sale simte dorința de-a ști ce soi de oameni au fost acei viteji care ne-au lăsat așa de glorioasă moștenire; cum era graiul, portul, chipul lor oțelit în focul războaielor, inima lor mărită prin adevărata iubire de moșie; cum era poporul care trăia în frăție cu coasa, cu toporul, cu codrul și cu calul său, pentru apărarea vetrei părintești; ce fisionomie aveau locuitorii orașelor, breslarii, funcționarii, negustorii de pe atunci și ce aspect aveau însuși orașele noastre, astăzi înghesuite de

VASILE ALECSANDRI

ovrei, cum viețuiau Domnii în curțile lor și cum era traiul patriarhal al boierilor, până nu se introduce luxul străin în țară...

Zadarnice întrebări! Tipurile cele mai interesante s-au stins în umbrele trecutului, fără a lăsa nicio urmă vederată și numai un geniu profund ar putea să le întrevadă prin vălul întunericului și să le scoată iară la lumină. Însă unde este acel geniu?

S-a observat cu multă justețe că societatea română este una dintre cele mai setoase de schimbări, fie bune, fie rele. Reformele care se introduc în alte părți ale lumii, cu greutate și cum-

pănire, găsesc calea deschisă în țara noastră și năvălesc fără împiedicare. Legile se înnoiesc pe tot anul, datinile vechi sunt părăsite cu o nepăsare întristătoare, iar în locul lor prind rădăcină obiceiurile străine ca în pământul lor și dau o fisionomie străină, atât orașelor, cât și orașenilor. Cine astăzi recunoaște societatea română de acum 20 de ani? Cine mai întâlnește tipurile acelea originale de boieri cu frica lui Dumnezeu, de cucoane gospodine, de slugi credincioase și îmbătrânite în casele stăpânilor, de lăutari nelipsiți la sărbători, de meseriași și negustori români cu calfele lor, ce formau un fel de *tiers état* [stare a treia] prin orașe? Unde și unde se mai zărește câte una din acele umbre răătăcite prin lumea nouă?

(Mircești, Septembrie 1867)

(Scrisori către T. Maiorescu, I. Negruzzi, Al. Papadopol-Callimach și Paulina Alecsandri, ediție îngrijită de Ilarie Chendi și E. Carcalechi, București, 1904)

46 Revelații portretistice

P. REZEANU

51 Parisul lui Prévert, Céline sau Carco

F. DOLGHIN

55 „Scoală de taie acest copac și fă-mi o biserică“

Leac pentru ciumă

M. CAZACU

PASTILA DE CUVINTE

59 De la marinism la meduză, via marxism

M. SALA

61 A fost sau n-a fost Senie Suad spioană?

A. SPÂNU

65 Milenii, secole și o lună într-o pagină

69 Chiaburul legionar din fruntea spionajului Securității *Nicolae Doicaru*

F. BANU

73 În România, acum 100 de ani

G. FILITTI

77 Cu seninătate despre nedreptate

M. POPESCU-SPINENI,
M. ȘTEFAN

82 Programul „prima casă“, acum 100 de ani

A.R. VOINEA

85 Doi stâlpi ai Maiestății Sale

Povestea MI5 și MI6

C. TRONCOTĂ,
D. MATEI

90 Infanteristul din... cer

M. POCORSKI

HOOVER INSTITUTION

93 1937. Iuliu Maniu îi cere lui Ion Mihalache să rămână

RUBRICI

64 Pentru biblioteca dumneavoastră

16; 94; 95

Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

episcop creștin putea rezida într-un loc etc. După Cruciada a IV-a, dorința Papei Inocențiu al III-lea de eradicare prin orice mijloc a „schismei” a fost atât de mare, încât curia romană a permis și recomandat o metodă violentă de pedepsire a „schismaticilor încăpățânați” (a răsăritenilor care refuzau să treacă la ritul latin): „darea lor spre jaf și pradă” sau, mai simplu spus, confiscarea bunurilor lor.

Câteva vechi documente papale îi amintesc pe români, în raport cu acest Conciliu al IV-lea de la Lateran, în felul următor: cetatea și districtul Medieșu (azi Medieșu Aurit, jud. Satu Mare) fuseseră cucerite „din mâinile românilor schismatici” (*de manibus Valachorum scismaticorum*) de strămoșii unei nobile doamne Ecaterina ajutați de un rege ungar, chiar înainte de conciliul general pomenit (înainte de 1215). Întâmplarea nu are în sine, la prima vedere, nimic spectaculos. Odată cu expansiunea Regatului Ungar în regiunile de la est de Pannonia, din Transilvania și vecinătate, anumite bunuri imobiliare au fost smulse de la vechii stăpâni și date reprezentanților noilor autorități. Totuși, este de mirare că, la circa două secole de la organizarea Regatului Ungar, se mai păstrau pe cursul inferior al Someșului, în regiunea Crișanei și a Sătmărulei, formațiuni teritoriale (și nu simple posesiuni) stăpânite de „schismaticii români”, care nu se conformau directivelor recente de trecere la catolicism. Aceasta este însă o altă chestiune, fără

mare importanță în contextul de față. Oricum, acei „valahi schismatici”, loviți în bunurile lor pe la 1215, nu erau resemnați de pierdere nici spre sfârșitul secolului al XIV-lea (în 1377) și nici chiar mai târziu...

In 1915, după șapte secole de la întâmplările evocate (și acum 100 de ani), românii sătmăreni – și nu numai ei – luptau încă să repare nedreptățile cele vechi. Deocamdată, toți românii cuprinși în Dubla Monarhie duceau această luptă în felul lor, adică îl serveau pe „drăguțul de împărat” în campaniile Marelui Război, scrâșnind din dinți și murmurând, așa cum făceau și cehii, slovaci, croații, sârbii, rutenii, polonezii etc. Mureau tot mai mulți oameni, iar războiul, declarat inițial scurt, se prelungea și aducea tot mai multe suferințe. Aceste îngrijorări puteau fi ușor remarcate, mai ales după declararea neutralității României și Italiei (1914), după intrarea Italiei de partea Antantei (1915) și după marile bătălii pierdute.

În august 1916, România declara război Austro-Ungariei, în conformitate cu înțelegerile secrete semnate cu Antanta. Acum încep și drama multor militari români

transilvani, bănățeni, crișeni, maramureșeni etc., obligați să lupte contra românilor din Regat, drame sublimite literare de Liviu Rebreanu în *Pădurea spânzuraților*, dar și de alții, prin alte mijloace. În 1916-1917, după ocuparea Țării Românești și a Bucureștilor, după rezistența curajoasă de la Mărăști, Mărășești și Oituz, era cât pe ce să fim ștersi complet de pe hartă, prinși între amenințarea Puterilor Centrale și a celei estice (de la un timp bolșevice). Anul 1918, cu puține umbre și cu multe lumini, a adus împlinirea statului național român. Menționăm că în acei ani – 1918 și precedenții – s-au pregătit destrămarea imperiilor multinaționale și emanciparea popoarelor frustrate după secole de asuprire. Astfel, din vechile imperii rus, german și austro-ungar, s-au născut ori au renăscut în forme noi Polonia, Cehoslovacia, Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor (numit, din 1929, Iugoslavia), România, Austria, Ungaria, Germania, țările baltice. În cazul României, situația este similară, dar și deosebită în raport cu exemplele menționate. În vreme ce viitoarea Iugoslavie și Cehoslovacia erau state multinaționale, Austria și Germania state

naționale federale, Ungaria, România, Polonia, Lituania, Letonia, Estonia etc. erau state de tip național unitar, cu majorități absolute deținute de popoarele care le dădeau numele.

Toate aceste schimbări fundamentale, așa cum nu mai cunoșcuse harta Europei din Evul Mediu în-

Miniatură dintr-un manuscris francez înfățișând asediul Constantinopolului din 1204

REFLECȚII POLEMICE DESPRE ANUL 1918 ÎN ISTORIA ROMÂNILOR

Academician IOAN-AUREL POP

Nu se știe în detaliu prin ce mecanisme ale minții ne atrage trecutul, dar fenomenul este incontestabil, chiar dacă unii dintre noi detestă (sau afirmă că detestă) acest lucru. O explicație generală există și este arhicunoscută: istoria reprezintă viața oamenilor trăitori în trecut, iar viața este esența „trestiei gânditoare” numite om. Cum să nu fim atrași de viață, adică de noi înșine, de soarta noastră? Apreciat sau nu, apelul la istorie se produce în cele mai variate împrejurări și de către oameni cu pregătiri și orientări diferite, ceea ce este chiar de admirat și de încurajat. Însă reconstituirea vieții trecute, cu scopul cunoașterii veridice a ceea ce a fost, se face numai prin intermediul specialiștilor, al istoricilor de meserie, cu metodele consacrate.

Vă propun să facem un asemenea exercițiu și să ne gândim ce s-a întâmplat, de exemplu, cu un secol înainte de anul 2015 sau – deși am putea poposi din veac în veac – cu opt secole înainte de același moment.

În 1215, așadar după mai bine de 150 de ani de la Marea Schismă (*Magazin istoric*, nr. 3/2000) și la peste un deceniu de la cucerirea Con-

stantinopolului de cruciații occidentali, numiți atunci „latini”, se derula Conciliul al IV-lea de la Lateran, care lăuda „reunirea bisericilor”

(cum eufemistic era numită așezarea unui patriarh latin în vechiul Bizanț, în locul patriarhului ecumenic legitim) și stabilea că doar un singur

proape 300.000 km² și circa 15 milioane de locuitori, devenind astfel o putere regională de prim rang. În acest stat, majoritatea absolută a populației o dețineau românii, aproape trei sferturi din populație (circa 73%), minoritățile fiind formate din maghiari (8%), germani (4%), evrei (4%), grupuri de slavi și alții.

Firește, de-a lungul timpului, s-au exprimat opinii istorice diverse despre marile schimbări de la finele Primului Război Mondial, învingătorii fiind, în linii mari, mulțumiți și laudativi față de acele evoluții, iar învinșii fiind critici și dornici de revanșă. În țările succesoare imperiilor destrămate, tonul istoricilor, al intelectualilor în general și al opiniei publice a fost unul plin de entuziasm, de bucurie față de realizarea edificiilor naționale și chiar triumfalist, în anumite perioade. Aceasta era vocea majorității, fiindcă reprezentanții minorităților (mai ales ai acelor minorități foste odinioară majorități) au fost, în cea mai mare parte, reținuți, dacă nu ostili și opozați direcți. Schematizările de mai sus privează, desigur, realitatea de bogăția și varietatea detaliilor, de paleta largă a situațiilor de nuanță. Astfel, au fost atunci și români care (ca și unii cehi, polonezi, croați, unguri etc.) nu au vrut destrămarea monarhiei habsbur-

Scenă din filmul *Pădurea spânzuraților* cu Liviu Ciulei și Victor Rebengiuc

gice, din varii motive, de la oportunitatea personală până la credința că viața lor sau a națiunii române ar fi trebuit să se dezvolte în cadre occidentale, nu „balcanice”. Ceea ce este însă clar atestat și dovedit, fără nicio puțință de tăgadă, este faptul că majoritatea românilor a dorit să facă parte din România, că a format Regatul României Mari și că acesta a fost recunoscut pe plan internațional, prin tratate.

Totuși, este natural ca, în contextul secolului scurs de atunci, să aibă loc diverse discuții și interpretări istoriografice, specifice unei societăți democratice. Aceste împrejurări nu justifică însă în niciun fel anumite generalizări nesuținute de surse, prin care

opinia publică să fie dezinformată, derutată și împinsă spre mesaje ale propagandei antiromânești, sub pretextul obiectivității. Cele mai multe dintre aceste „noi interpretări”, „puneri la punct” și „demitizări” fac parte din arsenalul naționaliștilor și șovinilor revizionisti, pe de o parte, iar pe de alta, din ideologia internaționalistă bolșevică și sovietică, aceea care pretindea că România era un „stat imperialist” și „multinațional”, format din „petice” și îndreptat împotriva intereselor „poporului român muncitor”, amăgit de „burghezia acaparatoare” etc.

Prima teză relansată este aceea că românii transilvăni, influențați de „cultura superioară maghiară”, ar fi preferat să rămână în granițele Ungariei (care nici nu exista atunci ca subiect de drept internațional!), trăind în egalitate cu ungurii și bucurându-se de o largă autonomie etc. Faptul este pur și simplu neadevărat nu numai pentru că nu este dovedit (ca fenomen de masă)

de nicio sursă credibilă, ci și pentru că se bazează pe premise false. Mai întâi, nu există izvoare care să permită această generalizare. Toate datele de care dispunem acum arată că majoritatea românilor suferea în urma politicii de maghiarizare forțată, era împotriva existenței Ungariei Mari și dorea uniunea cu România.

Trupe române trecând Carpații în Transilvania

coace, s-au înfăptuit după reguli precise, agreate de comunitatea internațională, și au fost apoi aprobate (cu anumite ajustări, acolo unde au decis puterile învingătoare) prin Conferința de Pace de la Paris, din anii 1919-1920. Modificările teritoriale și politice de amploare, petrecute în anii războiului și, mai ales, în 1918-1920, au două componente, una internă și cealaltă internațională.

Componenta internă ține de dorința majorității lor etnice (considerate anterior minorități) din anumite regiuni de a trăi în state proprii sau în state locuite de aceleași etnii, adică de a crea condiții pentru ca marea majoritate a polonezilor să trăiască în Polonia, marea majoritate a cehilor în Cehia, a slovacilor în Slovacia, a ungarilor în Ungaria, a românilor în România etc. Firește, erau și voci care doreau ca toți polonezii să trăiască în Polonia, ca toți cehii să trăiască în Cehia ș.a.m.d., ceea ce era imposibil; după cum erau alții care sperau să păstreze, în forme adaptate, vechile imperii rebotezate și cosmetizate, ceea ce era iarăși imposibil. Este drept că această dorință de unitate națională ocrotită de state naționale era ultima etapă a evoluției mișcărilor de emancipare, fiindcă anterior, timp de circa două secole, naționalitățile au dorit doar egalitatea cu națiunile dominante, fără să ceară neapărat *expressis verbis* frângerea acestor imperii și formarea statelor naționale unitare.

Românii cuprinși în Imperiul Habsburgic (iar de la 1867, într-o

Papa Inocențiu al III-lea

formă *sui-generis* a acestuia, numită Austro-Ungaria), dar și cei din Imperiul Rus s-au încadrat, alături de polonezi, cehi, slovaci, croați, sârbi, baltici, ucraineni etc., în această evoluție, fără mari deosebiri ori particularități. În anul 1918, lucrurile s-au precipitat peste tot în regiune, mai ales după ce Rusia a produs cea mai mare schimbare de regim politic din istoria sa, defectând și încheind apoi un tratat separat de pace. Românii, în noile condiții, s-au organizat, și-au ales propriile organe reprezentative – politice și militare (de ordine publică) – și, acolo unde s-a putut, au preluat controlul local asupra teritoriului. Anumite astfel de organisme reprezentative centrale, recunoscute de comunitatea internațională ca legale, au decis soarta Basarabiei, Bucovinei și Transilvaniei (în sens larg, adică vechiul voievodat, cu Banatul, Crișana, Sătmarul,

Maramureșul). Aceste foruri erau „Sfatul Țării” (la Chișinău, în 27 martie/9 aprilie 1918), „Congresul General al Bucovinei” (la Cernăuți, în 15/28 noiembrie 1918) și „Marea Adunare Națională”, prin cei 1.228 de delegați cu drept de vot (la Alba Iulia, în 18 noiembrie/1 decembrie 1918).

Toate aceste acte de voință ale națiunii române au fost apoi aprobate de forul mondial recunoscut să facă acest lucru, anume de Conferința Păcii de la Paris, din anii 1919-1920. Cealaltă conferință de pace, de după Al Doilea Război Mondial, din anii 1946-1947, a reconfirmat decizia luată de români în 1918 și ratificată în 1919-1920, exceptând răpirile teritoriale făcute de regimul comunist stalinist în timpul și la finele războiului (nordul Bucovinei, ținutul Herța și Basarabia).

Majoritatea istoricilor români și străini – cu inerente variațiuni – prezintă succesiunea faptelor de mai sus în același fel, rezervându-și opinii proprii în interpretări.

Astăzi, în contextul celor 100 de ani trecuți de la declanșarea și desfășurarea Primului Război Mondial, aproape toate popoarele rememorează evenimentele de atunci, care au condus, prin anii 1917-1920, la schimbări teritoriale și etnice majore, rezultate, în mare parte, din mișcarea de emancipare națională și din prăbușirea imperiilor multinaționale (cel puțin în raport cu formele în care existaseră anterior). La finele anului 1918, România avea a-

Conciliul al IV-lea de la Lateran

Marea Adunare Națională Română ce se va convoca prin Consiliul Național Român în numele tuturor Românilor din acest cerc electoral și la cursul anului acestuia ori în anul următor și a contribui cu votul lor la decidența asupra sorții viitoare a neamului românesc din Transilvania, Ungaria și Bănatul Timișan. Dat din colegiul electoral al cercului electoral al Șiriei, ținut în ziua de 25 noemvrie 1918". În preambulul actului sunt trecute, după regulament, numele celor cinci delegați aleși de adunare: dr. Ștefan C. Pop, Arad; dr. Iacob Hotăran, Șiria; Axentie Secula, Șiria; Nicolae Lăzărescu, Șiria; Ioan Burza, Pâncota. Niciunul dintre cei 1.228 de delegați cu drept de decizie nu a votat în nume propriu, ci în numele comunității (grupului) care l-a trimis.

Unirea s-a făcut, așadar, în mod democratic, așa cum era înțeleasă democrația atunci, la nivel mondial. Unul dintre cele 14 puncte wilsoniene stipula că soarta unei provincii istorice se decide prin voința majorității, aplicându-se dreptul popoarelor la autodeterminare. În Transilvania s-a uzitat strict acest principiu și niciunul dintre decidenți nu l-a contestat în epocă. Firește, nu a fost vot universal sau referendum, dar nicăieri nu s-a pus în practică atunci (în 1918) astfel de metode. Votul universal efectiv, în condiții de război și de schimbări violente de regim, era imposibil de realizat, iar acest vot excludea atunci, oricum, femeile.

Președintele american Woodrow Wilson

Adunarea de la Alba Iulia, temeinic organizată și desfășurată, a jucat rol de referendum al majorității absolute a populației. Insinuarea că românii (intellectuali sau oameni de rând) nu doreau unirea este o aberație, izvorâtă din ignoranță sau rea-voință. De la 1848-1849 încoace, în Transilvania și Ungaria se ajunsese, în rândul poporului român, la un asemenea grad de conștientizare a intereselor naționale, încât nu era, practic, sat sau grup în care să nu se fi explicat ideea de emancipare națională și de unire. Școlile românești confesionale, cotidienele, celelalte periodice, presa culturală, organizațiile obștești, ASTRA (*Magazin istoric*, nr. 12/2011), bisericile, partidele politice etc. au desfășurat o muncă asiduă în acest sens, preț de câteva decenii, încât dorința de unire românească ajunsese să domine în rândul românilor.

O altă idee anacronică exprimată în acord cu dreptul internațional de astăzi, și nu cu cel de-acum o sută de ani este aceea că, la 1918, în Transilvania și Ungaria nu au fost consultate minoritățile. Mai întâi, trebuie spus că liderii minorităților erau atunci, în mare măsură, ostili unirii, fapt pe care l-au și declarat ritos,

prin variate mijloace. Lupta nu era esențialmente socială, cum pretindeau comuniștii, ci națională. Și era o luptă pe viață și pe moarte. Minoritățile din Transilvania – adică ungurii, secuii și sașii – erau percepute de români drept dominatoare și asupritoare, iar românii erau priviți de aceste „majorități” de odinioară drept „slugi” și „supuși”. Cum să-l întrebi pe cel care îți este stăpân dacă vrea să-ți acorde libertatea? Acesta era nivelul la care se gândea atunci de către masa populației de rând și de către majoritatea elitei.

In al doilea rând, conducătorii români nu i-au putut organiza decât pe români, fiindcă asupra celorlalți nu aveau autoritate și cadere; nu exista în toamna și iarna anului 1918 în Transilvania o organizare de stat viabilă, de care să asculte toți cetățenii și care să-i convoace pe toți cetățenii la vot.

În al treilea rând, comunitățile minoritare transilvane (sașii, șvabii, țigani etc.) – cu excepția maghiarilor (secuii se cuprind aici între maghiari, după cum s-au exprimat ei înșiși, în majoritate) – s-au pronunțat ulterior, adică *post-factum*, într-o formă sau alta, pentru apartenența lor la România, salutând și acceptând noile granițe. Era mai mult o încadrare în noua ordine decât o acceptare sinceră și unanimă a unirii.

În al patrulea rând, maghiarii (cu secuii) nu ar fi aprobat în masă oricum, în nicio împrejurare, unirea Transilvaniei (și a celorlalte teritorii cu majoritate românească) cu

În al doilea rând, doar o mică parte dintre români – elita lor intelectuală, care reprezenta sub 10% din populație – era influențată cu-adevărat de cultura maghiară, dar nu în sens pozitiv, ci în sensul unei anumite educații nedorite, impuse. Astfel, niciun român ardelean nu putea face în provincia sa de baștină studii superioare laice în limba română, ci doar în maghiară. Pe de altă parte, niciun organism de putere din Ungaria nu a asigurat vreodată românilor egalitatea cu ungurii în Transilvania (au fost doar o promisiune făcută de Ludovic Kossuth, în iulie 1849, și o lege votată în Dieta de la Sibiu, din 1863-1864, ambele neaplicate vreodată).

De asemenea, nicio autoritate ungară nu a oferit vreodată românilor largă autonomie clamată, pe care românii s-o fi refuzat. Cum să fi rămas românii într-o țară în care nu-și puteau vorbi liber limba, nu se puteau educa și nu-și puteau afirma cultura și credința, când, în vecinătate, se afla o țară unde toate acestea se manifestau nestingherit, sub ochii lor? Ca să susțină o asemenea teză, promotorii ar trebui să aibă surse din care să reiasă, pe localități și unități administrative, că peste 50% dintre românii transilvăni din 1918 se opuneau unirii. Or, așa ceva nu există și nici nu va exista, fiindcă arhivele existente au fost cercetate. Dacă ar fi fost surse despre o presupusă neaderență a majorității românilor transilvăni la Marea Unire, istoricii și propagandiștii revizioniști le-ar fi evidențiat, cu mare zgomot, demult. Iar existența unor intelectuali dezamăgiți, con-

vinși de rolul ponderator al unei monarhii dunărene în regiune, legați de puterea austro-ungară, speriați de schimbare sau critici la adresa „balcanismului” și a Vechiului Regat – intelectuali pe care îi cunoaștem, de altminteri, cu numele, carierele și evoluțiile lor – nu justifică generalizarea despre care vorbeam. Se cuvine să luăm act de opțiunea lor, s-o consemnăm, să încercăm s-o explicăm și atât.

O altă teză falsă este aceea că unirea nu s-a făcut în chip democratic, ci doar prin voința elitei, adică a unui grup de intelectuali unioniști exaltați. Unirea Transilvaniei s-a făcut prin votul a 1.228 de delegați oficiali, aleși de adunări convocate special, în sate, orașe, organizații politice, bisericești, culturale, profesionale etc. La 20 noiembrie 1918, „Marele sfat al națiunii române din Ungaria și Transilvania” a convocat Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, unde urma să se decidă soarta românilor, după principiile cele mai avansate din lume, la ora aceea, acceptate și de puterile occidentale

democratice, și de Rusia Sovietică. S-a precizat atunci care erau delegații oficiali la adunarea de la Alba Iulia: „1. episcopii români din Transilvania și Ungaria, indiferent de confesiune; 2. protopopii în funcțiune ai celor două confesiuni creștine românești; 3. câte un reprezentant al fiecărui consistor și capitol (instituții bisericești catolice și greco-catolice, cu rol important în viața diocезelor – eparhiilor); 4. câte doi reprezentanți ai societăților culturale; 5. câte doi reprezentanți ai reuniunilor feminine; 6. câte doi reprezentanți ai colegiilor profesionale de la școlile medii, institutele teologice, pedagogice și școlile civile; 7. câte doi reprezentanți ai fiecărei reuniuni învățătoresci; 8. câte doi reprezentanți ai fiecărei găzdi naționale județene; 9. câte doi delegați ai fiecărei reuniuni de meseriași; 10. delegații Partidului Social-Democrat Român; 11. doi delegați ai tinerimii universitare; 12. câte cinci reprezentanți ai fiecărui cerc electoral în care locuiau români”. Erau astfel reprezentate toate categoriile, instituțiile, profesiunile importante și păturile din societate, toate teritoriile și provinciile într-o „frățescă înțelegere”.

Delegații aveau cu sine credenționale (adică împuterniciri scrise oficiale), care certificau calitatea lor de votanți în numele națiunii române. Iată cum erau formulate aceste împuterniciri: „Drept-ce sus-numiții delegați [este vorba, în acest exemplu, despre trimișii cercului electoral al Șiriei] sunt prin aceasta autorizați a lua parte cu vot decisiv la

Aniversare

AMINTIRI DESPRE CONGRESUL MONDIAL DE ISTORIE DE LA BUCUREȘTI

Academician DAN BERINDEI

La 3 noiembrie 2015 domnul academician Dan Berindei a împlinit 92 de ani. În ultimii doi ani am reușit să realizez o carte-interviu cu domnia sa, o mărturie la nouă decenii de viață despre familie, despre istoria ultimului secol, despre oamenii cu care s-a intersectat, despre istorie și istorici în România veacului. Sperăm ca în curând să apară volumul Portretul unui aristocrat al spiritului. Convorbiri cu Academicianul Dan Berindei, din care publicăm un scurt fragment la moment aniversar.

– Cum s-a organizat Congresul Internațional de Istorie de la București din 10-17 august 1980? A fost o reușită pentru istoriografia română?

– Nu a fost o reușită, a fost o mare reușită pierdută.

– De ce pierdută?

– Din motive politice. Repet, a fost o mare reușită. Nu numai prin numărul participanților, aproape 3.000 de oameni, dintre care 2.000 au fost străini. La Sydney, la penultimul congres, au fost doar câteva sute de participanți din 66 de țări, de pildă. Câți pot să ajungă până la Sydney! Noi am avut și o poziție geografică bună. În afară de asta, am reușit într-adevăr să asigurăm un nivel bun de reprezentare. Și astăzi mă întâlnesc cu colegi din străinătate care îmi amintesc de Congresul din 1980. Mărturisesc că m-am pretat și la minciuni pentru buna organizare a acestui congres. De pildă, am reușit ca membrilor Biroului internațional care erau zeii istoriografiei mondiale să le plătim

biletele de călătorie, cu avionul sau trenul, susținând că lucrul acesta se obișnuiește în străinătate.

– Și autoritățile au acceptat așa, nu au verificat?

– Nu. Mărturisesc că a fost o minciună, dar nu pot să spun ce bucurie au avut respectivii invitați, care oricum erau oameni cu stare. Cu toată starea lor, când valoarea îți e recunoscută e o senzație agreabilă și noi am izbutit acest lucru.

Din păcate am pierdut atunci locul din Biroul internațional pe care îl ocupa, din 1970, de la congresul ținut la Moscova, Mihai Berza. El a murit înaintea încheierii mandatului. Noi am fi vrut să-l propunem pe Emil Condurachi în locul lui Berza, dar Ștefan Pascu avea mai multă susținere din partea partidului. Din punct de vedere profesional, Pascu era bun, dar nu avea nici pe departe talia internațională a lui Condurachi, care avea un talent înăscut pentru relații internaționale.

România. Nu au făcut-o niciodată în suta aceasta de ani trecută!

În al cincilea rând, românii reprezentau oricum – fie și conform recensămintelor „ajustate” de atunci – majoritatea absolută a populației din Transilvania și teritoriile adiacente (de sub autoritatea directă a guvernelor de la Budapesta) care s-au unit cu România. Prin urmare, chiar dacă minoritățile opozante ar fi participat la vot, tot românii urma să decidă soarta Transilvaniei, așa cum s-a și întâmplat, deopotrivă conform dorinței lor și reglementărilor internaționale în vigoare. Românii erau acea majoritate chemată să decidă soarta provinciei istorice numite Transilvania, în conformitate cu principiul autodeterminării.

În al șaselea rând, era cumva și o răzbunare a istoriei: de când existau adunări cât de cât reprezentative și de când se dezvoltase un spirit civic, în acord cu ideile raționaliste (adică de la 1700 încoace), liderii românilor se convinseseră că soarta poporului lor fusese decisă de alții, fără participare românească. Abia după unirea cu Biserica Romei (după 1700), episcopul român era admis în Dieta Transilvaniei, dar nu ca român, ci ca „regalist”, adică om al suveranului. Era un român între sute de neromâni din Dietă, în vreme ce românii

Imagine din timpul Conferinței de Pace de la Paris, care a pus capăt Primului Război Mondial și a consfințit granițele noilor state

reprezentau – conform recensămintelor austriece – două treimi din populație. Atunci a sunat vocea marelui episcop și om politic Ioan Inochentie Micu-Klein (*Magazin istoric*, nr. 9/2015): *Nihil de nobis sine nobis!* („Nimic despre noi fără de noi!”). A fost un tunet în pustiu, fiindcă nimeni dintre potențați, de la 1700 până la 1918, nu a ascultat cererea niciodată.

Astfel, în tot acest interval, românii nu numai că nu au fost reprezentați în organele puterii în raport cu numărul lor și cu purtarea sarcinilor statului, dar au lipsit cu desăvârșire. De exemplu, în Dieta ținută la Cluj în 1790-1791, au

participat 417 persoane, dintre care 296 regaliști și diferiți funcționari, plus 121 de reprezentanți aleși, dintre care 90% maghiari și secui, 10% sași. Dintre toți (între regaliști), unul era român, și anume episcopul unit Ioan Bob, aceasta însemnând 0,24% din total, în condițiile în care, conform estimării austriece

din 1773, românii transilvani reprezentau 63,54% din întreaga populație! Dar, repetăm, episcopii uniți nu erau acceptați în Dietă ca români, ci ca regaliști. De la Inochentie Micu încoace, românii ardeleni au tot cerut ca vocea lor să fie ascultată, măcar atunci când se hotăra soarta lor, totul fiind în zadar. Dieta de la Sibiu, din anii 1863-1864, este o excepție de la regula de mai sus, dar ea nu a condus la nicio schimbare practică durabilă a sortii românilor, fiindcă deciziile ei au fost anulate. După o asemenea discriminare de secole, în care se decisese constant soarta românilor majoritari fără de români, venea acum o

reparație istorică, în sensul că, măcar o dată, majoritatea decidea singură, pentru sine și pentru minorități! Era nedemocratic în raport cu standardele actuale (deși era o procedură curentă în epocă), dar nu strigător la cer, cum se afirmă astăzi, fără dreaptă judecată și chiar fără rațiune.

Delegați la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia

(Va urma)

– *Tovarăşa „academician doctor inginer“ era savantul casei, ca să spun așa.*

– Savantul casei ar fi fost pentru noi un dezastru, față de toți acești oameni veniți de peste hotare. Asta fusese directiva dată de Rădulescu, să o invităm pe „tovarăşa“. Noi am spus că nu se poate și că cerem să vorbească șeful statului, era mult mai bine. Aici am fost solidari, fiecare dintre noi argumentând necesitatea ca șeful statului să se implice, să fie prezent la congres, cel puțin cu un text, dacă nu poate în persoană. Noi speram să fie prezent Ceaușescu, în carne și oase.

– *Cum v-au primit Nicolae și Elena Ceaușescu la Neptun?*

– El ne-a primit bine, dar așa, rece, nici nu ne-a dat mâna, ne-a salutat pe toți în grup. Când am ținut pledoaria, Elena Ceaușescu s-a enervat teribil și bătea cu un pix în masă, mai ales când a vorbit Mihnea Gheorghiu, pe care ea avea o foarte mare pică.

– *Deși era vechi ilegalist în Partidul Comunist și era președintele Academiei de Științe Sociale și Politice...*

– Da, el era ilegalist și avea o relație personală bună cu Ceaușescu, pe care îl ajutase în faza inițială, când el era cam gângav și Mihnea Gheorghiu îl apăraseră în organizația lor de tineret. De aceea, Ceaușescu îl ocrotea oarecum pe Mihnea Gheorghiu, dar ea nu îl putea suferi și în tot timpul discursului lui a bătut cu pixul în masă. După aceea, ea ne-a spus că salutul șefului statului nici nu era prevăzut în mesajul congresului. La care eu am luat programul și am arătat locul în care era trecut. Peste masă, i l-am întins lui Ceaușescu, care s-a întors către ea și i-a spus: „Uite, dragă, este în program“. Ea a devenit mai fu-

rioasă. El a fost diplomat, spunând: „Lasă, mai vedem treaba asta. Treccm mai departe“.

– *Credeți că Elena Ceaușescu ar fi vrut să deschidă lucrările Congresului?*

– Sigur. Probabil că îi sugerase cineva să meargă acolo. În orice caz, Elena Ceaușescu era furioasă. Și trebuie să spun că peste trei zile Ceaușescu ne-a trimis textul. El nu a venit personal la Congres, din motive externe. Era problema Afganistanului și Ceaușescu fusese invitat în Crimeea de Brejnev, care îi reproșase atitudinea în această chestiune. Ceaușescu s-a gândit, probabil, că dacă vorbește în fața a mii de oameni, poate se găsesc doi-trei care să-i pună întrebări.

De aceea, Ceaușescu a evitat să vină și l-a trimis pe Ioan Ursu, care era un savant și era adjunctul tovarășei.

– *În discuția de la Neptun, Ceaușescu v-a trasat indicații pentru organizarea congresului?*

– Ștefănescu i-a prezentat volumele pregătite pentru congres. Eu reușisem acest lucru – publicarea volumelor. Avusesem drept model Congresul de la Viena din 1965, când, în momentul în care am sosit la congres, ni s-au pus în față cele patru volume ale lucrărilor congresului, nu după doi-trei ani de zile.

– *Pentru fiecare membru participant.*

– Exact. Atunci m-am zbatut și am tipărit în trei volume lucrările congresului, exact așa cum au fost trimise.

– *Necenzurate.*

– Am fost atașat de *Neue Zürcher Zeitung* că s-a umblat la comunicările trimise. Și atunci m-am dus la Erdmann și i-am pus volumele sub nas, alături de manuscrise, ca să se vadă că nu se um-

Emil Condurachi (primul din dreapta) într-o discuție cu arheologul Dinu Adameșteanu, stabilit în Italia, la Institutul de Arheologie din anul 1968

– *Emil Condurachi s-a remarcat mai ales ca secretar general al Asociației de Studii Sud-Est Europene.*

– Am asistat, de pildă, la Ankara, la un congres al Asociației de Studii Sud-Est Europene, când Condurachi a fost reales secretar general. La final a ținut un discurs în care a știut cum să le vorbească, încât toți au fost încântați. Și asta într-o lume în care divergențele erau acute: grecii cu turcii, grecii cu bulgarii. Acolo, el așa i-a întors și i-a răsucit, încât toți au fost mai mult decât mulțumiți. Avea un talent foarte mare. Din păcate, autoritățile comuniste nu l-au acceptat pe Condurachi. Dacă îl propuneam pe Condurachi, cred că el avea șansa să fie cooptat în Biroul Internațional în locul lui Berza. Așa a rămas locul liber, pentru că pe Pascu nu l-au vrut.

– *Mihnea Gheorghiu s-a ocupat de congres în numele Academiei de Științe Sociale și Politice?*

– Exact, Academia de Științe Politice se ocupa de treaba aceasta și toate institutele de istorie erau în subordinea ei. Revenind la Congres, în 1979 membrii Biroului au venit să vadă locațiile și au fost plimbați peste tot. Nu au vrut la Academia „Ștefan Gheorghiu” din motive politice, deși poate acolo condițiile erau mai bune ca în alte locuri. S-au hotărât următoarele locuri: Universitatea, Ateneul Român și Sala Palatului, cu cele două săli ale sale.

Au fost foarte multe probleme, logistice, în primul rând. A fost o problemă când, la ședința de deschidere, a intervenit un control nemai-pomenit la intrare. Se cerea tuturor să prezinte documentele de înscriere la congres și acte de identitate. Era vară și toți invitații veniseră cu mâna

în buzunar. În situația aceasta disperată am avut o inițiativă „revoluționară”, care mă putea costa și capul. M-am proțăpăit la intrare și le spuneam tuturor: „Poftiți, poftiți!”, și așa i-am băgat pe toți. Nostimada e că aveam un prieten în cartierul Drumul Taberei, care era vecin cu un colonel de Securitate. Când l-a întâlnit, colonelul i-a spus prietenului meu: „Să știi că Berindei ăsta al tău e mare!” Ei nu-și puteau închipui că eu făcusem asta din proprie inițiativă. În orice caz, și ăsta a fost un lucru important, i-am scutit de un control penibil.

– *Cine era președinte al Comitetului Internațional al Istoricilor?*

– Era Karl Dietrich Erdmann, un istoric din R.F.G., care apoi a fost foarte draguț cu mine, m-a invitat în Germania. Din păcate, a murit la câțiva ani după congres. La București a fost ales polonezul Aleksander Gieysztor, ca președinte al Comitetului Internațional al Istoricilor. Așa că și din acest punct de vedere congresul a ieșit extraordinar.

– *La deschiderea congresului a venit Nicolae Ceaușescu?*

– Aici a fost marea problemă. Ne-a chemat la vila de protocol de la Neptun și ne-am prezentat cinci istorici: Mihnea Gheorghiu, Ștefan Pascu, Ștefan Ștefănescu, Emil Condurachi și cu mine. Un avion ne-a dus direct la Mangalia și de acolo la Neptun. Când am sosit acolo, ne-am sfătuit între noi și

ne-am angajat în mod reciproc să ne luptăm ca nu cumva să ne vină la congres tovarășa Elena Ceaușescu, așa cum aflasem. De fapt, Ilie Rădulescu, care era secretar cu propaganda, ne trasase direct ca sarcină să o invităm pe Elena Ceaușescu să deschidă congresul.

Emanoil Hagi Moscu și Dan Berindei (primul din dreapta), la Arhivele Naționale în anul 1972

– Sigur că da. În plus trebuia și noi să facem câte un raport zilnic către Secția de propagandă. Ilie Rădulescu făcea ședințe la el și de câte trei ori pe zi. Cum eu nu mă prea duceam, ieșiseră și vorbe: „Berindei nu vine pentru că e cu străinii”. „Domnule i-am spus e mai important să stau cu membrii Biroului, să-i ajut și să le vin în întâmpinare, decât să vin la ședința dumneavoastră”. A înțeles și el, până la urmă. Oamenii puneau întrebări, cereau diverse lucruri și era bine să îi satisfaci, mai ales că aveau prejudecata că totul e negru la noi. Atunci era mai bine să le arăți că situația nu era chiar așa.

În bibliotecă, alături de Prada

– *Impresia lor despre noi s-a schimbat?*

– Da, au plecat cu o impresie foarte bună. A fost exact cum este astăzi cu străinii care vin în România: de departe, au o impresie negativă, iar după ce vin aici pleacă cu altă imagine.

– *Cum apreciați acum, după 35 de ani, congresul mondial de istorie de la București?*

– Un mare succes, pierdut, din păcate, cum am mai spus. Se putea profita foarte mult de pe urma acestui congres.

**A consemnat
Narcis Dorin ION**

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 decembrie 2015, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**.

– **Cine era președintele Uniunii producătorilor de petrol din România în anul 1909?**

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna septembrie 2015 este:
15 iunie 1827

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de **domnul Emil Ţepeluș, din comuna Rușetu, județul Buzău.**

Abonamentul se efectuează începând cu luna ianuarie 2016.

Adresa noastră: **Magazin istoric, C.P. 15-702, Of. P. 15, sect. 1, București**

blase la nicio virgulă. A fost o taxă de participare la congres, de 60 de dolari, pentru care participanții au primit cele trei volume, iar după un an și jumătate au mai primit două volume cu dezbaterile congresului, ceea ce era iar o noutate.

– Cum a apreciat Ceaușescu organizarea congresului?

– Ceaușescu a fost mulțumit de modul în care am organizat congresul, el nu s-a amestecat în treaba noastră. Pe el îl interesa să se vorbească despre România și asta era din plin. Tot Elena Ceaușescu a fost nemulțumită, în momentul audienței de o jumătate de oră de la Neptun, de faptul că nu am fi cerut aprobarea ei în redactarea programului congresului. „Cine a îndrăznit să facă programul așa, fără să întrebe Secția de Propagandă?” – a tipat Elena Ceaușescu. Eu eram foarte liniștit pentru că în luna mai 1980 venise Michel François, secretarul general al Comitetului Internațional de Științe Istorice, să vadă în ce stadiu sunt volumele. El era un pisălog și i-am adus volumele, în afara paginii 1 a Programului, care fusese trimisă la aprobare la Secția de Propagandă și nu se întorsese. A trebuit să îi spun o poveste, că dactilografa este în concediu. Am amânat cu o zi până a venit aprobarea și i-am prezentat și acea pagină în care figura intervenția șefului statului la congres. Așa că aveam aprobarea. După aceea, ne-a chemat Ilie Rădulescu, dar între timp ne mobilizaserăm. Luasem toate volumele din operele tovarășului și făcusem semne la toate discursurile ținute de Ceaușescu la școlile primare, în care spusese ceva legat de istorie. I-am spus lui Rădulescu că nu se poate ca șeful statului să nu țină un discurs la un congres internațional precum cel de istorie. Cu toate acestea, el se dădea de ceasul morții: „Ce mă fac, dacă

mă cheamă tovarășă?”. De aceea, noi i-am dat volumele cu însemnele discursurilor, spunându-i: „Arată-i, domnule, că așa e normal și curent, ca la un congres internațional să participe și șeful statului”.

– Legat de neparticiparea lui Ceaușescu la congres, vi s-a dat o explicație?

– Nu direct, era legat de Afganistan, dar ne-a spus Ștefan Andrei, care era în temă și a venit cu noi în avion, la întoarcerea spre București. El ne-a explicat motivul neparticipării lui Ceaușescu la congres.

– S-a organizat și o recepție în cinstea participanților la congres?

– Un moment important al congresului nostru a fost recepția de la sfârșit. Un ministru adjunct la Turism, Vasile Smeu, a înțeles însemnătatea recepției și a dat aprobarea ca prețurile de la Athénée Palace unde s-a organizat masa festivă să fie reduse la jumătate. Pe acest motiv s-au dublat produsele și a fost o abundență, pentru mii de oameni. Recepția a fost gratuită pentru toți participanții, intra în cei 60 de dolari plătiți ca taxă de participare.

– În timpul dezbaterilor congresului ați sesizat diferențe cu delegația ungară sau rusă, pe tema Transilvaniei sau a Basarabiei?

– Nu, erau mai mult înțepături, dar nu ale noastre, ci făcute de alții. Dar nu a fost nimic care să strice atmosfera. A fost un congres pe care toți l-au considerat reușit.

– La lucrările congresului au participat și agenți acoperiți ai Securității?

– Ohhh, îți închipui că da. Desigur.

– Deci cineva a făcut un raport detaliat despre ce se discuta?

Acad. Dan Berindei la o lansare, 2013

Detaliu de pe sarcofagul descoperit în 1621 și numit după numele primului său proprietar modern, Ludovico Ludovisi, înfățișând o scenă de luptă între romani și goți

născut pe fundalul intervențiilor străine în Afganistan, Irak și Siria și al așa-zisei „primăveri arabe” care s-a concretizat prin revoltarea on-line a unor popoare arabe (egiptean, tunisian, libian) împotriva unor regimuri totalitare (dar specifice!) care, prăbușindu-se sau fiind zguduite profund, au lăsat loc rivalităților tribale, religioase sau politice, ca și integrității islamice asociat cu terorismul. Libia și Siria s-au scindat inclusiv pe plan teritorial și s-au prăbușit în haos și războaie civile distructive. Cu excepția Egiptului, unde armata a preluat din nou puterea și a reinstaurat legalitatea, „revoluțiile portocalii” arabe au eșuat și au transformat „primăvara arabă” într-o iarnă ostilă în gerul căreia milioane de libieni, sirieni și tunisieni au fost nevoiți să se refugieze fie în propria lor țară, fie în străinătate. Vecinii au fost inundați de valuri de refugiați din Siria, Afganistan și Irak, Eritreea și Somalia, Sudan, Tunisia, Libia și Nigeria.

De la începutul conflictului din Siria (martie 2011) patru milioane

de persoane s-au refugiat în Turcia (1,9 milioane), Liban, Iordania și Egipt. Până în iunie 2014 4% dintre refugiații sirieni (123.600) au primit azil în Europa. Apoi însă, sute de mii de sirieni adăpostiți precar în țările islamice din regiune, însoțiți de emigranți din Irak și Afganistan, au luat calea Europei, în timp ce alte sute de mii, tot disperați, sunt pregătiți și hotărâți să o facă în viitorul imediat. Comisia O.N.U. pentru refugiați estimează că

Valurile de migratori din secolele IV-IX erau predominant indo-europene, își doreau inițial cetățenia romană și au fost integrate și asimilate ulterior cu ajutorul religiei creștine

în 2016 Europa va fi asaltată de 600.000 de refugiați din Orientul Mijlociu. Numai din iulie 2014 până în iulie 2015 în U.E. au fost înregistrate 75.500 de cereri de azil, dintre care 37.531 în Germania. Agenția de monitorizare a granițelor U.E. – Frontex – a constatat că în primele opt luni din 2015 peste 500.000 de refugiați au intrat în Italia, Grecia, Serbia, Macedonia, Ungaria, Slovenia și Croația. Cu toții, vor să ajungă în Germania, Austria și Suedia.

Situația poate fi comparată cu aceea

din secolele III-VI, când indo-europenii (întâi germanii și apoi slavii) au forțat limitele Imperiului Roman, ducând în cele din urmă la prăbușirea acestuia. De notat că istoria consemnează aceste migrații masive drept „invazii barbare”.

Ele au dus la o colonizare cu germani în Italia, Galia, Hispania și Britannia și cu slavi în Balcani, în total 2,5 milioane de oameni (echivalentul a 5% din populația Imperiului Roman). Așa se explică și perpetuarea latinității în Italia, Galia și Hispania. Atunci s-au pus practic bazele Europei națiunilor pe care o va statua secolul al XIX-lea. Acea Europă de la finele Antichității, valabilă încă și astăzi, era omogenă prin originile indo-europene și prin creștinism.

Prin ce nu se mai aseamănă „invaziile barbare” și actualul val de migrație din Orientul Mijlociu este faptul că aspirații de azi la așezarea în Europa sunt în marea lor majoritate semiți și musulmani. Cum în țările mari precum Marea Britanie,

Nou veniți la coadă pe insula Ellis, punctul de intrare, la cumpăna dintre secolele XIX-XX, pentru imigranții în S.U.A.

ÎN ALTE PĂRȚI IARBA E MAI VERDE

VICTOR IONESCU

Deși migrațiile există dintotdeauna (Magazin istoric, nr. 2/2011), noțiunile de migrație, migrator, emigrant și imigrant exprimă un concept tipic european din secolul al XIX-lea, secol considerat de The Penguin Dictionary of 19-century History ca fiind prin excelență „timpul migrațiilor în masă”. Într-adevăr, între 1815 și 1930 52 de milioane de europeni au emigrat spre Americi, Asia, Australia și Africa. Dintre ei, 18,7 milioane au fost britanici și irlandezi, 9,9 milioane italieni, 6,2 milioane iberici și 4,8 milioane germani. Tocmai din aceste motive cuvântul „migrație” se referea inițial la mișcarea oamenilor de pe Bătrânul Continent spre toate celelalte.

În secolul al XX-lea, nevoia de populație, apărută ca urmare a pierderilor umane din Primul Război Mondial și prin expansiunea economică care a urmat războiului, a făcut ca vestul Europei, în special Franța, să înceapă a primi imigranți de aiurea: africani și magrebini, polonezi, italieni și greci. După Al Doilea Război Mondial principala țară europeană de imigrare a devenit Germa-

nia Federală, spre care s-au îndreptat turci, iugoslavi, greci și polonezi. După anii '60 Marea Britanie a fost destinația emigranților din fostele sale colonii – indieni și pakistanezi, africani și caraibieni – până la stadiul în care, astăzi, Regatul Unit se autodefineste drept „societate multirasială”.

În fața acelor fluxuri migratoare, cărora după 1989 li s-au adăugat est-europenii în căutarea unei vieți mai bune

(polonezi, români, bulgari), Uniunea Europeană a celor șase, nouă, zece, 12 sau 15 membri nu a avut niciodată o politică unitară. Astăzi, în fața marelui val de emigranți din Orientul Mijlociu (în majoritate sirieni) U.E. a celor 28 de state trece printr-o criză care-i amenință nu numai coeziunea, ci și entitatea.

Actualul val de imigrație în Europa s-a

săracă țară a U.E., trebuie să primească 2.172 persoane în timp ce Croația vecină, mult mai dezvoltată economic, doar 1.811. Luxemburgului, țara cu cel mai mare venit pe locuitor din lume, i s-au repartizat 808 azilanți, în vreme ce Portugaliei, săracă și abia ieșită din criză economică profundă, îi revin 4.775 de azilanți.

Enciclopedia Britanică definește migrațiile ca fiind „schimbări permanente ale rezidenței de către un individ sau un grup” și le clasifică în două categorii: 1) interne și internaționale și 2) voluntare și forțate. Este limpede că în timpul istoric cele mai multe mișcări de populație au fost forțate și au avut drept cauze: 1) sărăcia; 2) presiunea altor populații; 3) distrugerile cauzate de război; 4) discriminările, exilările, deportările. Forțate de nevoi economice au fost migrațiile europenilor spre Lumea Nouă. Forțate de motive politice (discriminare rasială, deportare, exil, înrobire) au fost emigrarea negrilor din Africa spre Americi („corăbiile negre”) în secolele XVI-XIX, cea a hughenotilor (protestanții francezi) spre Olanda, Anglia și Germania în secolul al XVII-lea, a evreilor din Germania și țările ocupate de ea

în 1939-1945 spre S.U.A., Canada, Marea Britanie și apoi spre Palestina britanică (din 1947 statul Israel), a unor est-europeni (după instaurarea regimurilor comuniste) spre Europa

Occidentală sau schimburile de populație între Grecia și Turcia (după 1922), India și Pakistan (1947), Ciprul de Nord (turcesc) și cel grecesc de sud (1974). Toate aceste migrații au fost dramatice, ducând la numeroase pierderi de vieți omenești și grave pagube materiale.

Uniunea Europeană se află între „Liberté, égalité, fraternité!” și gardurile ridicate la frontiere

Supuși unor asemenea circumstanțe emigranții căutau mai întâi supraviețuirea și apoi o viață mai bună pentru ei și familiile lor. În epocile anterioare în care etniile întregi erau nevoite să caute locuri de trai mai bune și mai sigure, se spunea sintetic „iarba de aiurea e mai verde”, prin antinomie cu expresia sedențarilor agricoli „iarba verde de acasă”.

Cauzele migrațiilor europene spre alte zări, dar mai ales spre America de Nord au fost foametea cvasipermanentă din Irlanda (1820-1880), sărăcia extremă din Italia de Sud și Sicilia, crizele economice din Germania (1820-1854) și Imperiul Habsburgic (sfârșitul secolului al XIX-lea), foametea

din Ucraina și Polonia din anii 1900, criza monetară și financiară din Europa Centrală a anilor 1920. De remarcat eterogena emigrație din Imperiul Habsburgic – cehi, slovaci, polonezi, unguri, români, italieni, tirolezi –, care a transferat spre S.U.A., între 1875 și 1914, aproape cinci milioane de persoane.

Actuala migrație din spre Orientul Mijlociu spre Europa are motive asemănătoare. Mulți dintre sutele de mii (după Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică, O.C.D.E., un milion în 2015) de sirieni, irakieni și afgani care zguduie acum porțile U.E. cerând azil vin după ce deja s-au refugiat în țări precum Turcia, Liban, Iordania

și Iran. Se poate pune întrebarea de ce acești emigranți vin spre Europa și nu se duc spre mai apropiatele, foarte bogatele și puțin populatele regate din zona Golfului. Realitatea este că regimurile conservatoare ale petrodolarilor se tem că valul migrator le-ar putea destabiliza fragilele sisteme social-politice. Monarhiile arabe preferă să-i respingă pe arabii emigrați din regiune și să folosească drept forță de muncă milioane de est-asiatici – pakistanezi, indieni, filipinezi – care sunt

Vietnamezi veniți la lucru în R.D.G.

Franța, Germania sau Spania există deja masive populații islamice, se crează un potențial risc de modificare a echilibrelor religioase create în „timpul Europei“, adică în ultimii 1.500 de ani.

Si aceste temeri stau la baza reacțiilor antiimigrare față de valul de orientali care solicită dreptul de azil: ridicarea de garduri sau ziduri (Ungaria, Bulgaria, Spania, Marea Britanie, Franța), închiderea frontierelor (Slovenia), reinstituirea controalelor în spațiul Schengen (Germania, Olanda, Slovacia), suspendarea unor căi de comunicație (Austria), mobilizarea de rezerviști (Ungaria) sau dispunerea armatei la frontiere (Slovenia, Macedonia). Dar, în pofida unor astfel de măsuri extreme, numai în luna august 2015 au presat frontiera sârbo-ungară 50.000 de persoane, iar în septembrie 2015 frontiera croato-ungară 20.000 de refugiați.

Pe ansamblul actualei crize a imigranților s-a demonstrat consecvența în timp a U.E. care, la fiecare val de presiune migratorie, a fost incapabilă să

articuleze măsuri eficiente și un plan coerent de primire. Aceasta pentru că U.E. a fost constituită acum șase decenii pentru a dărâma ziduri, și nu pentru a ridica unele noi, Europa comunitară autodefinindu-se prin principiile eşafodajului ei drept un orizont, și nu o graniță.

Iată deci o nouă diferență între atitudinea Imperiului Roman (care era de fapt Europa) față de invaziile barbare și cea a U.E. față de refugiații sirieni și orientali. Roma ridica faimoase obstacole sub împărații Traian (98-117) – „va-

Actualele valuri de imigranți nu par dispuse să se lase integrate prin valorile fundamentale euro-atlantice (drepturile și libertățile cetățenești), chiar dacă au adoptat hamburgerul și coca-cola

lul lui Traian“ ce străbătea Câmpia Munteniei, Moldova și ajungea până în Ucraina de astăzi (*Magazin istoric*, nr. 8, 9/1995) – și Hadrian (117-138) – zidul fortificat dintre Anglia și Scoția, palisadele din Ractia și Germania sau limesul din Africa de Nord.

Ce-i drept, U.E. a proiectat, la propunerea Germaniei, un sistem de azil pe bază de cote de imigranți, distribuiți țărilor membre, cu excepția Marii Britanii, Irlandei și Danemarcei, care și-au negociat clauze speciale în Acordurile de la Maas-

tricht și Dublin. Numai că în aprilie acest plan viza relocalarea a 5.000 de refugiați, în mai a 40.000, în iunie a 120.000, iar în septembrie 2015 a 160.000. O parte dintre est-europeni (Cehia, Polonia, Slovacia și România) și-au declarat limitele la nivelul proiecției de 40.000 de azilanți, dar Germania, Olanda și Austria insistă ca esticii să accepte cotele maxime prestabilite de Comisia Europeană fără consultarea statelor membre. Aceste cote pentru 120.000 de refugiați prevăd pentru Polonia 11.496, România 6.351, Cehia 4.306 și Slovacia 2.278. În același

timp, Germaniei (unde cancelarul federal și ministrul de Externe anunțaseră pompos primirea a 800.000 de refugiați anul acesta și a câte 500.000 în anii următori) i se distribuie doar 40.206 azilanți, Franței 30.783, Spaniei 19.219, Olandei 9.261, Belgiei 5.928 și Suediei 5.838.

Desigur, aceste cote ar fi trebuit analizate și negociate, dar ele au fost impuse prin vot majoritar de Consiliul miniștrilor de Interne. Unele cifre sunt clar pântinoare. Bulgaria, cea mai

Tabără pentru refugiații sirieni din Turcia

August 1939

MISIUNE MILITARĂ BRITANICĂ PENTRU ROMÂNIA

O imagine a centrului Bucureștiului în anul 1939. Atmosfera era calmă și nimeni nu aștepta calamitatea războiului

În vara anului 2013 am avut ocazia să cercetez în Arhivele Britanice la Kew, Londra. Una dintre temele de studiu de care eram interesat era cea a militarilor britanici trimiși în România în anul 1916. Printre dosarele solicitate, înregistrate la perioada 1900-1924, am descoperit unul intitulat „Military Mission to Roumania” (Misiunea militară în România). Când l-am parcurs – dosarul nu era datat –, am constatat un element ciudat. În primele pagini era amintită o misiune britanică similară în Polonia. Cum Polonia nu exista ca stat în anul 1916, conținutul dosarului nu făcea referire la perioada care mă interesa. L-am fotocopiat totuși.

ALEXANDRU PIȚIGOI

Prima fază în analizarea dosarului a fost plasarea sa în timp, având în vedere că în paginile lui nu era menționată vreo dată care să ne ajute în acest sens. Apărea o precizare referitoare la numirea generalului francez Weygand la comanda trupelor franceze din Orientul Apropiat. Parcurgând biografia lui Maxime Weygand, am aflat că a primit comanda trupelor franceze din Levant în luna august a anului 1939.

O Misiune militară britanică în România cu câteva săptămâni înainte de izbucnirea

celui de Al Doilea Război Mondial a fost pentru mine o surpriză totală, deoarece până în momentul de față nu am găsit alte documente, românești sau britanice, care să facă referire la ea.

Dacă privim la evenimentele diplomatice din anul respectiv, apariția unui astfel de dosar nu ar trebui să fie atât de surprinzătoare. În martie-aprilie 1939 s-a petrecut celebra „afacere Tilea” (*Magazin istoric*, nr. 10/1975; 6/2000). Mai departe, în vara aceluiași an au avut loc negocierile de la Moscova dintre franco-

britanici și U.R.S.S., pe tema unei înțelegeri care să tempereze ambițiile Germaniei național-socialiste, conduse de Hitler. În acest timp, Stalin a negociat și cu Hitler, și, cum acesta i-a acceptat pretențiile la o sferă de influență, s-a încheiat pactul Ribbentrop-Molotov (*Magazin istoric*, nr. 12/1989).

Componenta Misiunii

Ofițerul desemnat să conducă viitoarea Misiune militară din România era general-

mai docili. Arabia Saudită, de exemplu, are nouă milioane de imigranți asiatici dintr-o populație totală de 31 milioane locuitori.

Este clar că U.E. va fi obligată să găsească o soluție actualei crize migratorii, a treia din ultimii 15 ani (prima în 2004-2007, când mulți români și polonezi au trecut în vest pentru a lucra, și a doua în 2009, când criza economică a determinat o mișcare a forței de muncă de la periferie spre centrul U.E.), dar prima externă continentului. Cum însă majoritatea acestor azilanți sunt bărbați și femei apti de muncă, însoțiți de mulți copii (în Europa ratele fertilității scad și populația îmbătrânește), imigrația ar putea ameliora procesul demografic și spori forța de muncă europeană.

Deși această criză a refugiaților a fost deseori prezentată ca o luptă între statele generoase (Germania) și cele egoiste (Marea Britanie), la o simplă analiză demografică se dovedește a fi o luptă de interese. Prognozele U.E. afirmă că Germania va pierde 10 milioane de locuitori între 2020 și 2060, timp în care ponderea persoanelor de

peste 65 de ani va crește de la 36% la 59%. Astfel, forța de muncă a Germaniei se va diminua până în 2060 cu 25%. În același an 2060 Marea Britanie va deveni cel mai populat stat al U.E., trecând de la 67 la 80 milioane de locuitori. Ponderea bătrânilor va crește și în Regatul Unit, dar la numai 43%, față de 30% în prezent. În schimb, forța de muncă britanică va crește cu 10%.

Și la capitolul demografic situația U.E. din secolul al XXI-lea seamănă cu aceea a

Cazurile de islamizare a unor grupuri de populații creștine sunt mult mai numeroase în istorie decât cele de creștinare a unor islamici

Imperiului Roman din anii 150-400, când populația a scăzut cu 30%, de la 70 milioane la 50 milioane de locuitori. Nu este de mirare că împărații Imperiilor Roman de Apus și Bizantin au acceptat stabilirea în interiorul fruntariilor lor a unor migratori precum ostrogoții, vizigoții, francii, burgunzii, vandalii, longobarzii și slavii de sud. Acești imigranți au devenit „federati” și coloniști ai unor regiuni (Galia și Hispania aveau câte șapte milioane de locuitori, iar Italia și Balcanii câte cinci milioane) în care aportul demografic era necesar pentru dezvoltarea econo-

mică și apărare. Ca efective ponderile migratorilor acceptați de Roma și Bizanț erau de câteva sute de mii de persoane (bărbați, femei și copii).

Revenind în zilele noastre trebuie să subliniem că în virtutea procesului general de îmbătrânire și scădere a populației (adăugând și fenomenul migrației interne), țări precum Polonia, România, Ungaria și Bulgaria vor pierde treptat și destul de mult din populație. Iar situația este valabilă pentru toate statele membre ale U.E. Or, în aceste condiții primirea de imigranți (inclusiv mulți copii care vor deveni curând forță de muncă activă) poate fi o soluție. Nu definitivă, ci paliativă, pentru că, presupunând chiar și o rapidă și perfectă integrare a azilanților, rata fertilității

acestora va scădea. Este o dovadă că imigrația ameliorează, dar nu inversează tendințele demografice.

Oricum, migrațiile umane sunt o constantă a istoriei și, cu rezultate mai bune sau mai rele, au contribuit la actuala înfățișare a lumii și a Europei. Cum a însoțit permanent omenirea, fenomenul migrației rămâne veșnic tânăr și va continua și în viitor. ■

toriul sovietic pentru transportul armamentului necesar armatei române în cazul unui conflict.

Totodată, Needham și Macnab trebuia să se familiarizeze cu garanțiile franco-britanice date României și să studieze un document elaborat de Statul Major reunit anglo-francez ce privea intervenția unei forțe străine în România (neidentificat încă).

Obiectivele Misiunii

Prima obligație a Misiunii britanice din România era „să acționeze ca un canal de comunicație între Marele Stat Major român și cel britanic, pentru a coordona acțiunile militare ale celor două țări și, dacă apare ocazia, să realizeze cooperarea dorită între forțele române și cele britanice”. Până la momentul respectiv nu existase niciun contact între cele două State Majore, se menționa.

În eventualitatea izbucnirii unui război, comandantul forțelor britanice din Orientul Mijlociu trebuia să își coordoneze planurile de luptă cu aliații britanici din Orientul Apropiat, „aici fiind inclusă și România”. În mod similar, comandantul naval și ai aerului britanici din Mediterana erau responsabili pentru coordonarea activităților navale și aeriene, „cu orice aliat din Orientul Apropiat”.

Documentul precizează că „în faza inițială a războiului, și poate pentru România cea

Coperta dosarului

mai critică perioadă, niciun ajutor direct din partea Marii Britanii pentru România nu era posibil [...] Pentru a-și accentua poziția, conducătorii Misiunii pot aminti românilor marile eforturi pe care Aliații le-au făcut în Vest pentru a acorda un ajutor indirect României, în ultimul război [Primul Război Mondial – n.n.]. Totodată „forma pe care acest ajutor o va lua depinde de dezvoltarea evenimentelor după izbucnirea războiului, iar liderul Misiunii o să primească informații de la Londra la intervale regulate de timp”.

Elaborarea unui plan polono-român pentru coordonarea unei apărări în cazul unei agresiuni germane era un alt obiectiv al Misiunii. „Dacă nu este prea târziu, șeful Misiunii ar trebui să facă eforturi pentru ca românii să rectifice această omisiune. Instrucțiuni similare au fost trimise și către Misiunea britanică din Polonia”. Nu era prima dată când partea britanică insista pentru un plan coordonat româno-polonez; unul dintre motivele pentru care Anglia a ezitat în acordarea garanțiilor către România după „Afacerea Tilea” era tocmai lipsa acestui plan.

Documentul sublinia că „în cazul în care România își pierde speranța în victorie, din cauza unor înfrângeri militare, valoarea ei ca aliat rămâne”. Chiar dacă nu ar fi putut evita înfrângerile, în condițiile unui sprijin doar indirect al Marii Britanii și Franței, Misiunea „putea evidenția că, fără îndoială, victoria finală va aparține Aliaților [...], care vor restabili orice pierdere teritorială temporară sau a independenței pe care România o putea suferi între timp [...] cu cât

este mai mare gradul de rezistență al României, indiferent cât de disperată poate părea situația, cu atât mai repede putea să fie obținută victoria Aliaților și poziția României restaurată. Aici lecțiile trecutului puteau să fie din nou aduse în discuție”.

Florea Țenescu (primul din stânga), șeful Marelui Stat Major, alături de mai multe oficialități, printre care și Mitropolitul Visarion Puiu

(Continuare în p. 92)

maior Henry Needham. Era un ofițer experimentat, care a ocupat mai multe funcții importante în perioada interbelică: atașat militar în Belgia, Elveția și Luxembourg (1922-1926), atașat militar în Franța (1927-1931), comandant al Districtului militar Bombay, în India (1931-1935). În anul 1935 a trecut în rezervă, fiind rechemat în cadrul serviciului activ în 1939. A fost numit în 1940 ca ofițer de legătură pe lângă armata belgiană, așa-numita „Misiune Needham”. În momentul când a fost desemnat conducătorul viitoarei Misiuni din România era ofițer I, în cadrul Statului Major Imperial britanic. Needham era un militar recunoscut pentru valoarea sa, fiind decorat cu Ordinul Bath, în grad de Companion (III), Ordinul Sfântul Mihail și Sfântul Gheorghe, în grad de Companion (III) și decorația pentru Serviciu Distins.

Ofițerul secund al Misiunii militare din România urma să fie locotenent-colonelul Geoffrey A.C. Macnab, atașatul militar britanic la București (*Magazin istoric*, nr. 1/1989), ofițer în cadrul unei unități alcătuite din scoțieni, „Argyll and Sutherland Highlanders”. Ei urma să colaboreze în România cu trimișii Amiralității și Ministerului Aerului britanic, care primeau indicațiile de la organizațiile de care aparțineau. Pe lângă cei doi ofițeri superiori, au mai fost adăugați încă 12 ofițeri de legătură, cu profil de informații.

Organigrama finală a Misiunii

era prezentată în „Anexa A” a dosarului. Ofițerii de informații atașați misiunii erau: locotenent-comandor Watson (din partea Marinei britanice), căpitani G.A.D. Young (din partea trupelor de Geniu), S.E. Green, G.E.W. Household, N.N. Ekserdjian, A.J. Stuart și H.G. Watts. Restul, până la 12, urma să fie completat ulterior. Mai erau prevăzuți: trei ordonanțe, doi funcționari și trei șoferi.

Realizarea comunicării dintre membrii Misiunii și Londra era considerată un punct nevralgic. Nu se putea folosi un cifru cu grad mare de criptare, existând riscul compromiterii lui. Astfel, s-a hotărât utilizarea cifrului și a valizei diplomatice a Legăției de la București pentru trimiterea de telegrame și rapoarte. Se puteau utiliza și stațiile radio de pe navele britanice prezente în Marea Neagră.

Se preferau șoferi și funcționari britanici care să deservescă Misiunea, vorbitori de limbă română. Înainte de recrutare urma să fie verificați de MI5, pentru a se stabili dacă erau potriviți pentru post. Dacă nu erau identificați cetățeni britanici, puteau să fie angajați români, vorbitori de

limbă engleză, dar această situație „nu era de dorit”. Aceștia trebuia să fie verificați în prealabil de Serviciul Secret de Informații român (S.S.I.). Dacă șoferii și funcționarii angajați voiau să se înroleze în armata britanică urma să li se furnizeze uniforme cu însemnele necesare. Pentru fiecare ofițer britanic avea să fie angajată o ordonanță, dintre români, după ce era verificată de S.S.I.

Înainte de a pleca spre România, Needham trebuia să primească de la MI1 (Serviciul Militar de Informații britanic, secția 1, fiind responsabil și de spargerea codurilor inamice) următoarele date: situația strategică din regiune; o listă de puncte care trebuia lămurite de români (neprecizate în text); informații privind armata germană și italiană, dar și ordinea de luptă pentru armata germană, italiană, maghiară și bulgară. De la MI3 (Serviciul Militar de Informații britanic, secția a 3-a, se ocupa de furnizarea datelor geografice, a fost absorbit în 1945 de MI6) urma să furnizeze hărți ale zonei de operațiuni, ultimele instrucțiuni înainte de plecare, dar și schema de aprovizionare cu armament a armatei

române, care se preconiza a fi prin U.R.S.S. Dacă Italia rămânea neutră, se propunea stabilirea unei rute de aprovizionare cu arme prin Mediterana. Observăm că disimularea sovieticilor a fost desăvârșită în timpul negocierilor de la Moscova, dacă englezii luau în considerare teri-

Maxime Weygand, pe un aerodrom în Siria

**Lavrenti Beria cu soția,
Nina Gheghelikori, la odihnă**

În 1951, Stalin a hotărât să ajute trupele chineze [în războiul din Coreea, 1950-1953] care se aflau în dificultate după ofensiva americană din primăvară. I-a adunat pe membrii Biroului Politic și a ordonat să se facă pregătiri pentru a trimite în China o parte a aviației noastre militare, echipată cu rachete, care aveau să fie montate sub avioane. Voia să le folosească împotriva portavioanelor și navelor de război americane. De asemenea, au fost trimise câteva sute de avioane care să protejeze forțele noastre.

În vreme ce eu mă bucuram să văd că armele făcute de mine urma să fie folosite, tata a afirmat răspicat că, acționând astfel, aveam să declanșăm Al Treilea Război Mondial. Dacă distrugem forțele occidentale, americanii erau siliți să pornească războiul nuclear pentru a-și păstra poziția în lume. [Aleksandr Mihailovici] Vasilevski [mareșal, 1895-1977, ministru al Apărării, 1949-1953], [Nikolai Aleksandrovici] Bulganin [mareșal, 1895-1975, ministru al Apărării, 1953-1955, și președinte al Consiliului de Miniștri, 1955-1958] și alți

militari îl susțineau. Stalin a reacționat iritat. „Avioanele și apărarea noastră antiaeriană îi vor termina pe americani“, a replicat el.

Ca un țigan, cu calul lui...

Tata, Vasilevski și [Dmitri Feodorovici] Ustinov [1908-1984, ministrul Industriei de armament, 1946-1953] l-au informat apoi că nu aveam cu ce să doborâm bombardierele americane. Avioanele noastre MiG 15 și alte avioane de vânătoare cu reacție nu puteau intercepta bombardierele respective din cauză că zburau la altitudine foarte mare. Stalin s-a întors spre mine pentru a primi confirmarea faptului

Sergo, tânăr

că posedam rachetele necesare. A trebuit să-i explic că aveam desigur posibilitatea să distrugem portavioanele, dar nu și bombardierele pe care americanii le-ar fi trimis deasupra orașelor noastre. Acestea zburau într-adevăr foarte sus. Mi-a cerut să părăsesc întru-nire.

Am aflat după aceea cum a decurs în continuare. Stalin i-a obligat pe mili-

tari să recunoască faptul că nu aveau un sistem eficient de apărare împotriva bombardierelor. Am fost chemat din nou înăuntru. „De cât timp ai nevoie să construiești un sistem care să protejeze Moscova și centrele noastre principale?“, m-a întrebat Stalin. Am băguit că era o sarcină complicată. Stalin a replicat furios că Biroul Politic nu se ocupa niciodată cu treburile simple și că, dacă n-am înțeles asta, locul meu era în altă parte. Am crezut că mă dă afară și m-am ridicat să plec, dar el m-a oprit și, pe un ton neobișnuit de aspru, a subliniat că acest sistem trebuia să fie gata într-un an. De sarcină răspundea Beria și Malenkov. Aveau să fie mobilizate toate resursele țării. Proiectul a fost astfel legat de comisia atomică pe care o prezida tata. Lui Vasilevski i s-a dat sarcina de a ține armata la curent cu progresele făcute, astfel încât aceasta să poată ține cont de ele în planurile proprii.

Cheltuielile noastre militare au continuat să crească. În țară se instala foametea, dar Comitetul Central ordonase în 1950 să fie create enorme rezerve strategice de alimente. Toate conservele pe care le produceam erau depozitate. Stalin strângea ca un apucat, nu pentru el, ci pentru stat. Tata spunea că relația lui cu poporul era asemenea celei

**Mareșalul Dmitri Ustinov,
ministrul Industriei de armament**

Tatăl cu fiul

Avanpremieră editorială

Numele autorului textului ce urmează trimite la temutul georgian de la „Curtea” altui georgian, respectiv la Lavrenti Pavlovici Beria (1899-1953), ministrul de Interne supranumit „Măcelarul lui Stalin”. Fiul lui, Sergo Lavrentievici (1924-2000), inginer-constructor de rachete, și-a adorat și admirat părintele, fără a încerca să-l disculpe sau curețe de păcatele sub povara cărora a rămas în istorie. Sergo a fost un copil cu multă sensibilitate și simț de observație, cu o memorie exactă, absolvent de școală germană și școală de muzică, înainte de a se înscrie la Politehnică și la Academia Militară de Transmisiuni „S.M. Budionnii”, cu o

mamă iubitoare și a crescut într-o familie din preajma mai marilor Kremlinului, ceea ce l-a făcut să se simtă dator a-și lăsa mărturia pentru posteritate. Cu atât mai mult cu cât, în calitate de expert în rachete, a intrat adesea în biroul lui Stalin, la raport, și chiar a trăit, la fața locului, atmosfera și a cunoscut personajele participante la Conferințele de la Teheran, Ialta și Potsdam.

Editura Meteor Publishing pregătește traducerea cărții sale, *Tatăl meu, Beria*. În inima puterii staliniste, din care ne-am oprit la un fragment ce dă fiori – amenințarea cu un nou război, la începutul anilor '50 – și confirmă un document revelator, prezentat în numărul pe luna octombrie 1995 al revistei noastre. Iminenta moarte a dictatorului de la Kremlin, din martie 1953, avea să spulbere însă nebunescul proiect.

E.D.

LA UN PAS DE AL TREILEA RĂZBOI MONDIAL

SERGO BERIA

După ce am construit bomba atomică, în 1949, Stalin a fost departe de a se liniști. Dimpotrivă, asta l-a convins că, de aici înainte, totul îi era îngăduit și că, în curând, puteam trece la atac. Dându-și seama că sistemul nostru totalitar avea avantajul, față de regimurile democratice, că putea să concentreze rapid maximum de resurse într-un anumit sector, el voia să folosească această superioritate provizorie pen-

Academicianul Igor Kurceatov, părintele bombei atomice sovietice

tru a obține un succes hotărâtor nu doar la scară europeană, ci și la scară mondială.

Un avion de vânătoare MiG 15

a fost creată pe baza cercetărilor efectuate de britanici, americani și sovietici.

Stalin era interesat de toate mijloacele tehnice care aveau să permită armelor noastre nucleare să atingă pământul american. Voia ca submarinele și avioanele noastre să poată lansa rachete de croazieră, dacă nu rachete balistice. În 1950, când am terminat construcția rachetei împotriva navelor de război, cu o rază de acțiune de 150 km, m-a întrebat dacă aceasta poate fi folosită împotriva orașelor de coastă ale Americii.

Europa, spulberată cu dosul palmei

După un marș forțat, complexul nostru militar-industrial a fost înzestrat cu rachete balistice, iar, în acest domeniu, ne aflam înaintea americanilor. Germanii ne-au construit motoare atomice pentru submarine, care, la insistențele tatei, au fost produse în provinciile baltice, deși miniștrii ruși voiau ca întreaga industrie militară să fie concentrată în Siberia și Urali. Proiectele erau deja încheiate, iar submarinele trebuia să poată lansa două, trei rachete balistice. Dar noi nu aveam încă submarine nucleare operaționale, ci doar un spărgător de gheață atomic. Stalin insista să construim câteva cu orice preț. Voia să le

trimită să patruleze în Pacific și Oceanul Arctic.

Comparativ cu bombardierul nostru cu patru motoare Pe-8, Tu-4, copie fidelă a lui B-29 (Stalin le ordonase tatei și lui [Andrei Nikolaevici] Tupolev [1888-1973, general, academician, constructor a peste 100 de tipuri de avioane] să respecte în cele mai mici amănunte modelul american), a reprezentat un salt înainte. El putea ajunge până în S.U.A. și, în principiu, putea fi re-alimentat în aer pentru zborul

Aparatul Tu-95, testat la începutul anilor '50...

de întoarcere. Această posibilitate rămânea totuși iluzorie în condițiile unei lupte reale.

Avionul Tu-95 a fost testat la începutul anilor 1950. Primul aparat a luat foc. În acel moment, eu îmi testam rachetele în Crimeea, pe aerodromul de la Bagherovo, după ce [Boris Lvovici] Vannikov [1897-1962, general-colonel, inginer, a condus Direcția Principală 1 din Consiliul Comisarilor Poporului, 1945-1953, care se ocupa cu producerea armelor atomice] intervenise pentru a obține autorizația ca eu să lucrez în acel loc însoțit. Erau testate și bombardiere nucleare. Eram deja la a treia sau a patra escadrilă, fiecare alcătuită din 28 de aparate Tu-4. Pe atunci, aveam o duzină de bombe atomice create după modelul american. Numai lipsa plutoniului

ne limita producția. Dar aveam deja vasele de presiune ale reactoarelor și o uzină de separare a izotopilor.

În 1951, am realizat bombardiere care puteau ajunge în S.U.A. și se puteau întoarce fără a fi necesară realimentarea lor. Zburau cu 700 km/oră. În anul următor, aveam bombardiere cu reacție. Motoarele erau produse în Ucraina.

Stalin plănuise ca avioanele de vânătoare să însoțească bombardierele care zburau în teatrul european de operațiuni, inspirându-se după britanici în Al Doilea Război Mondial. Cu un arsenal ca acesta, credea că va spulbera Europa cu dosul palmei.

Germania, un formidabil adversar

În 1952, obiectivele Comitetului Central erau foarte limpezi: ne pregăteam de al treilea război mondial, care avea să fie unul nuclear.

La sfârșitul anului 1952, [Serghei Pavlovici] Koroliov [1906-1966, colonel, academician, constructor de rachete și echipamente cosmice, întemeietor al cosmonauticii sovietice] a fost decorat pentru că a creat rachete cu rază de acțiune mai mare de 1.000

... și constructorul lui, Andrei Tupolev

dintre țigan și calul lui: făcea economie la hrana animalului până când acesta murea. Tata a propus în zadar ca măcar stocurile mai vechi de conserve să fie puse în vânzare. Stalin a refuzat cu încăpățănare, și nimeni n-a reușit să-l facă să înțeleagă acest lucru. Pomenea de experiența din 1941, când rezervele strategice ne fuseseră de foarte mare folos.

Am detonat a doua noastră bombă atomică în 1951. Aceasta era deja mai mult decât o copie a bombei americane. Pentru a-l convinge pe Stalin să aibă răbdare, tata l-a ispitit cu o perspectivă și mai bună – bomba cu hidrogen, care era mult mai eficientă. Nu s-a grăbit însă s-o detoneze. După părerea mea, aceasta a fost gata în 1952, dar tata a așteptat ca Stalin să moară pentru a lua hotărârea de a o testa, în iulie 1953. Știa foarte bine că Stalin voia să aibă bomba cu hidrogen înaintea americanilor, ca să poată începe un război împotriva lor.

Americanii, o obsesie

Stalin a început să-i hărțuiască pe tata și pe [Igor

Sergo cu soția, Marfa Peškova (nepoata lui Gorki) și primul lor născut, o fetiță, Ninna

Vasilievici] Kurceatov [1903-1960, academician, fizician, părintele bombei atomice sovietice, primul director al Institutului de energie atomică, 1943-1960], cerându-le să grăbească la maximum producția. Când amândoi i-au explicat că trebuia să treacă cel puțin trei, patru ani pentru ca proiectul să fie încheiat, el a bănuțat că Kurceatov era mână în mână

Lavrenti Beria cu familia (soția, băiatul și nora)

cu tata. Stalin începuse să se amestece el însuși în treburile comitetului atomic în 1946, în momentul dizgrației lui [Gheorghi Maksimilianovici] Malenkov [1901-1988, președinte al Consiliului de Miniștri, 1953-1955, răspunzător de crearea bombei cu hidrogen și conducător practic, din martie 1953, de la moartea lui Stalin, până în septembrie același an, al statului sovietic], ceea ce a însemnat și o slăbire a poziției tatei. Atunci a început să-i convoace la el pe oamenii de știință.

Dar oricât de mult i-a zorit, la bomba cu hidrogen nu s-a lucrat mai repede. Potrivit afirmațiilor lui Kurceatov, el și tata se temeau că obținerea armei respective de către U.R.S.S. îi putea îmboldi pe

Bomba cu hidrogen, care îl preocupă intens pe Stalin

americani să facă același lucru. Tata însă nu-i destăinuia lui Kurceatov, și nici mie, gândurile lui profunde. Îmi aduc aminte de o conversație care a avut loc în acea perioadă. Kurceatov nu știa nimic despre politică, dar tata voia să-l facă să înțeleagă anumite lucruri, fără să pară că încerca să-l dăscălească. Fiindcă Kurceatov se bucura de faptul că, în curând, urma să avem bomba cu hidrogen, tata l-a temperat:

– Încă n-ai înțeles că nimeni n-o să ne mulțumească nici mie, nici dumitale pentru asta? Vor lua această armă, iar noi vom avea dreptul la un picior în fund.

Kurceatov a fost consternat. Jenat, fără îndoială, de prezența mea, tata a transformat subiectul într-o glumă.

Lucram în același timp la construcția centralelor nucleare, în continuare pe baza unor planuri germane. Ne-a luat șase ani ca s-o terminăm pe prima, care a intrat în funcțiune abia în 1954. Vă dați seama că impulsul general l-a reprezentat munca depusă de germani, chiar dacă sovieticii au avut contribuția lor: trebuia să se demonstreze faptul că știința rusă exista.

În ceea ce privește tehnologia rachetelor, care era domeniul meu, trebuie să spun că 99% dintre realizările noastre se datorau inginerilor germani. Singura excepție a fost bomba atomică, cea care

CAZUL FRĂȚILOR BODIUL

IGOR CAȘU

Valul de arestări din Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldove-

nească (R.A.S.S.M.; Magazin istoric, nr. 6/2015) a cuprins în toamna anului 1929 și țărani din satul Vâhvatînți, raionul Râbnîța. Printre cei arestați au fost Pavel Bodiul, născut în anul 1887, țăran, fost președinte al sovietaului sătesc, fără știință de carte; Zaharia Bodiul, născut în anul 1886, studii medii, învățător;

*De la stânga la dreapta, de sus în jos:
Daniel Lavrentie Bodiul, Pavel Feofan Bodiul, Zaharia Daniel Bodiul,
Ștefan Eugrafie Petco, Alexandru Andrei Pleșco*

Mitrofan Bodiul, născut în 1872, țăran, fără știință de carte, fost președinte

al sfatului bătrânilor din sat; Petru Chisliuc, născut în 1894, țăran, fără știință de carte; Constantin Pleșco, născut în 1872, țăran, fără știință de carte. Toți erau de naționalitate români moldoveni. Acesta din urmă a fost achitat la un moment dat, iar în locul lui a apărut Eugrafie Petco.

La lista inițială de cinci persoane s-au adăugat încă trei: Lavrentie Bodiul, născut în 1888, țăran, fără știință de carte; Andronic Gonciaruc, născut în 1886, țăran, fără știință de carte, și Alexandru Pleșco, născut în 1888, învățător, toți trei români moldoveni.

Doar doi erau alfabetizați, iar ceilalți erau țărani simpli, mai degrabă mijlocași decât foarte înstăriți, adică *culaci*, cum erau numiți în epocă.

Dosarul acestora a fost deschis la 22 octombrie 1929,

ei fiind reținuți de organele OGPU la 9 noiembrie 1929.

Au fost acuzați că au întreprins acțiuni de agitație în rândurile țăranilor pentru a organiza un refuz al comunității rurale de a preda surplusurile de cereale la stat. Li s-a imputat că au desfășurat activitate cu caracter antisovietic, ceea ce era pasibil de condamnarea la ani grei de detenție conform Codului penal al R.S.S. Ucrainene, o versiune fidelă a celui din Rusia, adoptat de Lenin în 1922.

Erau trecuți în rândul dușmanilor puterii sovietice toți cei care se opuneau măsurilor luate de guvern și au fost stabilite pedepse aspre pentru cele mai mici acțiuni de nesupunere față de autorități. De asemenea, în acea perioadă a continuat tradiția consacrată în anii războiului civil de a aplica sentințe pornind de la criteriul de clasă și interesele dictaturii proletarietului.

La interogatoriile ce au urmat arestării grupului de țărani din satul Vâhvatînți din raionul Râbnîța, organele po-

km. Trebuie reamintit că forțele noastre se aflau în Germania, astfel încât toată Europa ne era la îndemână. Fabricile se pregăteau să producă în serie rachete intercontinentale, care nu existau încă. De regulă, începeam să producem în serie arme înainte de a le testa. Stalin și-a asumat acest risc cu scopul de a câștiga timp.

Superioritatea noastră în Europa era zdrobitoare. Puteam să distrugem toate aerodromurile americane din Europa și să lansăm atacuri nucleare împotriva oricărei țări europene. Dețineam dispozitivele esențiale de luptă capabile să dea riposta cuvenită S.U.A. Apărarea anti-aeriană a Occidentului consta doar în tunuri, aparate radar și avioane de vânătoare, pe când, pentru a doborî un Tu-16, era nevoie de cel puțin 600 de proiectile. Iar bombardierile noastre zburau la o asemenea altitudine, încât erau greu de interceptat.

Pentru Stalin, esențial era să ocupe Germania, singura țară din Europa pe care o considera un adversar formidabil. În altă parte, nu se aștepta la o rezistență prea mare din partea NATO. Deși era încă dezarmată, Germania avea un potențial economic atât de periculos, încât Stalin

prefera să-l distrugă. Prin mai 1952, m-a invitat în câteva rânduri ca să mă întrebe dacă rachetele noastre puteau demola podurile de peste Rin sau dacă puteau șterge de pe hartă cutare sau cutare centru industrial al Germaniei. Aveam rachete cu dispozitive de detectare a radiației infraroșii care erau perfect adaptate acestei sarcini. A mai vrut să știe dacă puteam distruge digurile de pe râul Ruhr. Britanicii se gândiseră să facă asta în Al Doilea Război Mondial, dar nu încercaseră.

Aerodromul de la Bagherovo, în Crimeea, azi dezafectat

Pregătirile arătau în mod limpede că ne gândeam la un război ofensiv. Stalin simțea, poate, că nu mai avea mult de trăit. De asemenea, credea că timpul trecea în favoarea Occidentului, că raportul de forțe era, în acest moment, mai favorabil decât oricând U.R.S.S. Prin urmare, s-a apucat să pregătească nu opinia publică, ci pe cei apropiați lui, repetându-le că războiul era inevitabil și că americanii îl vor începe. Pretindea că avea documente care îi dovedeau aserțiunile. Erau chiar planurile de război ale americanilor pentru un război preventiv. Foloseam ceea ce știam despre ei pentru a justifica un atac preventiv

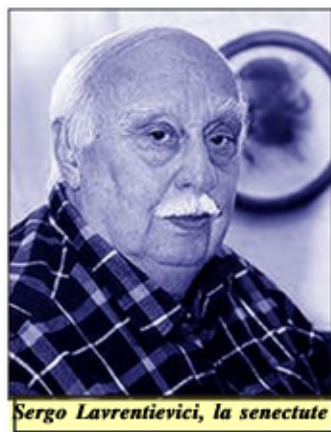

Muncitori din industria militară sovietică

al nostru. Tata a încercat în zadar să-i dovedească lui Stalin că americanii nu erau deloc încântați să meargă la război, chiar dacă noi îi mobilizaserăm cu Războiul din Coreea.

Când a fost întrebat, într-o zi, de ce dădea atâta importanță perfidiei dovedite de germani prin violarea pactului din august 1939, Stalin a răspuns: „Era important pentru mine să scot în evidență faptul că nu noi eram atacatorii.” Nu-și preocupase eforturile în acest sens, pentru că, la acea vreme, raportul de forțe îi era defavorabil. La fel, pentru un al treilea război mondial, opinia publică trebuia făcută să încline de partea noastră. De aceea, a hotărât să pună pe toată lumea pe o pistă falsă printr-o serie de inițiative. Era în stare să-i păcălească pe prieteni și pe dușmani în același fel, văzând în aceasta o manevră, și nu un act de perfidie. Nu mai este nevoie să spunem că Stalin n-a dat ascultare argumentelor tatei și grupului care susținea o politică de conciliere. Se gândea numai să înșele vigilența Occidentului, în timp ce el își vedea mai departe de fabricarea bombei cu hidrogen și a rachetelor și de accelerarea comunizării R.D.G., cu scopul de a porni războiul. A recunoscut acest lucru în prezența tatei.

**Traducere
din limba engleză de
Dan CRISTE**

Sergo Lavrentievici, la senectute

Eveniment

MAESTRI ȘI IMAGINI ÎN BUCUREȘTIUL SECOLULUI AL XIX-LEA

LELIA ZAMANI

Tehnica fotografică, o nouă practică ajunsă la noi din Occident, a uimit la jumătatea secolului al XIX-lea întreaga lume bucureșteană. La 16 februarie 1839, publicația Albina Românească anunța românilor descoperirea dagherotipiei de către doi cercetători francezi: Joseph Nicéphore Niépce și Louis Jacques-Mandé Daguerre. Tehnica folosită obținea imaginea printr-un procedeu azi abandonat, fixând-o cu ajutorul unei camere obscure pe o placă de cupru argintată, sensibilizată cu vapori de iod și de brom. La 25 septembrie anul acesta la Muzeul Municipiului București s-a vernisat expoziția Începuturile fotografiei la București. Maeștri și imagini din secolul al XIX-lea, ce poate fi vizitată până la 7 decembrie.

Preocupări legate de tehnica fotografică au apărut și la noi pe la 1834, când pe un farmacist l-a costat viața lucrul cu brom în timp ce făcea cercetări relative la fotografie.

În *Vestitorul Românesc* din 19 martie 1843, apărea știrea existenței primului atelier fotografic din București. Aparținea unei doamne, Wilhelmine Priz, care făcea portrete dagherotip „cu un preț foarte cuviincios”.

Dagherotipiile, foarte scumpe și fragile, erau de o mare finețe și fidelitate. Nu se puteau multiplica și se realizau în formate mici. Dagherotipia s-a practicat la noi până prin anul 1860, iar primul aparat de acest tip a fost cumpărat de Colegiul „Sfântul Sava”, la 1840. Se crede că cel care l-a mănuit cel dintâi ar fi fost Carol Popp de Szathmari (*Magazin istoric*, nr. 2/1983, 2/1991, 3/1999, 3/2012). Tot el a avut și marele merit de a reda prima imagine fotografică a Bucureștilor, care a fost o calotipie, intitulată *Câmpul Procopoaiiei*.

Un fotograf cu un statut aparte, care nu se poate număra printre fotografii bucureșteni cu firmă, dar care a avut un rol foarte mare în redarea primelor imagini ale Capitalei, a fost Ludwig Angerer, care a fost și unul dintre marii fotografi ai Vienei.

Periplul fotografic început cu dagherotipia a continuat cu calotipia, apoi cu procedul cu colodiu umed, de la care s-a ajuns la ambrotipie și ferotipie, poreclite și dagherotipiile săracilor. În 1873 au apărut primele plăci cu gelatino-bromură și, de aici, a luat naștere fotografia modernă.

Fotografiile erau lipite pe cartoane cu firma fotografului tipărită pe verso, uneori și pe fața cartonului, jos. Firmele care se respectau își

comandau cartoanele de la Viena, cu însemnele lor special tipărite – și nu sunt puține astfel de fotografii care s-au păstrat până astăzi. Mai târziu au apărut și cartoane care se vindeau, având pe spate diferite desene cu flori și amorași cu un aparat de fotografiat, care încadrau cuvântul *souvenir*. Fotografiile se lipeau pe cartoane cu ajutorul unei folii speciale, prin presare la cald.

Franz Duschek (cumnat cu Szathmari) își avea atelierul în Strada Nouă (azi Edgar Quinet). În 1872, el anunța că face fotografii „în orice timp, senin sau noros”, și asigura „orice justă acceptare a onor. public ce-mi va vizita atelierul”.

Franz Mandy și-a deschis atelierul în 1877, pe Calea Victoriei. A fost primul fotograf care a introdus evidența clișeeilor, începând cu numărul 1 și continuând numerotarea pe toată perioada activității atelierului său.

Numărul fotografiilor bucureșteni care au urmat acestor mari maeștri nu a fost deloc mic, printre ei, demni de menționat, fiind A.D. Rieser, Eduard Pesky (care se intitula pe cartoanele fotografiilor „pictor academic”), Moritz Benedict Baer, W. Wollenteit, Iosif Szollosy, Ioan Spirescu, J. Marie.

Cei mai mulți fotografi au fost străini, mai cu seamă germani, austrieci, francezi, polonezi, cehi, dar, cu timpul, nici românii – mai puțini, ce-i drept – nu au lipsit. Astfel, avem cunoștință de atelierele unor români mai ales spre sfârșitul secolului, cum au fost cele ale fotografiilor Ion Gavrilăscu, Dumitru Constantinescu, I. Nicolescu, M. Davidescu. ■

liției politice sovietice au încercat să adune materiale compromițătoare.

OGPU dorea să organizeze un proces-simulacru, care să servească drept exemplu pentru descurajarea altor țărani să se mai opună rechiziționărilor surplusului de cereale de stat. Au fost audiați cei opt țărani, precum și reprezentanți ai țăranimii sărace din localitate.

Unii dintre aceștia au confirmat că grupul condus informal de Pavel și Zaharia Bodiul intenționa să ascundă grânele în gropi până în primăvara anului următor și să nu permită cedarea acestora statului, căci altfel riscuau să moară de foame până la viitoarea recoltă.

Un element nou apărut în interogatoriile martorilor a fost și cel referitor la intenția celor arestați de a organiza un act terorist împotriva activului sovietic de partid din sat.

Acest detaliu însă ridică multe semne de întrebare în ce privește veridicitatea informației, întrucât după câteva luni de interogatorii, în ianuarie 1930, ancheta în cazul grupului condus de Pavel și Zaharia Bodiul a fost preluată de Consfătuirea Spe-

Sentința de condamnare a grupului Bodiul

cială a OGPU, instituție extrajudiciară creată în 1922, predecesoare NKVD-ului.

Deși martorii au fost maltratați pentru obținerea unor mărturii compromițătoare la adresa celor inculpați, acestea nu au apărut.

Condamnarea țăranilor a fost una exclusiv politică, vina fiind stabilită pentru apartenența la clasa socială a țăranilor mijlocași, cu un dram de avere, nu pentru acțiuni concrete împotriva statului.

Consfătuirea Specială de pe lângă Colegiul OGPU a condamnat, la data de 18 martie 1930, șase dintre cei opt arestați la diferite pedepse, invocându-se articolul 54, punct 10 al Codului penal al R.S.S. Ucrainene, care se referea la „agitație antisovietică”.

Astfel, Pavel Bodiul și Zaharia Bodiul au fost condamnați la trei ani de lagăr de

muncă; Lavrentie Bodiul, Andronic Gonciaruc, Eugrafie Petco și Petru Chisliuc – la trei ani de deportare într-o regiune de nord. În ceea ce-i privește pe Mitrofan Bodiul și Alexandru Pleșco, aceștia au fost achitați și eliberați din arest.

Cazul din Văhva-tiști, raionul Râbnița, era unul dintre miile de cazuri de pe teritoriul Republicii Autonome Sovietice Socialiste Moldovenești. Acuzați de sabotarea campaniei de colectare obligatorie a cerealelor din 1929 și primele două luni ale anului 1930, fuseseră arestați 14.496 de țărani din Ucraina, dintre care circa 480 de țărani erau din R.A.S.S.M.

Toți cei șase condamnați la 18 martie 1930 au fost reabilitați la 31 mai 1989 printr-o decizie a procurorului Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești, Nikolai Demidenko. Reabilitarea s-a făcut pe baza Decretului Prezidiului Sovietului Suprem al Uniunii Sovietice din 16 ianuarie 1989 „Cu privire la măsurile suplimentare de restabilire a dreptății față de victimele reprimărilor săvârșite în anii '30-'40-începutul anilor '50”. ■

Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească (R.A.S.S.M.) a fost creată de autoritățile sovietice în cadrul Republicii Sovietice Ucraina. Pe teritoriul ei au fost impuse limba și etnicitatea moldovenească, diferite de cele românești, tocmai pentru a justifica pretențiile sovietice asupra Basarabiei. R.A.S.S.M. a existat în perioada 1924-1940, având în componență regiunea transnistriană, precum și raioanele Ananiev, Balta, Bârzula, Codâma, Cruteni, Ocna Roșie și Pesceana din regiunea Odessa, cu circa 31,6% populație de etnie română.

*Mire și mireasă, după 1874
(foto Franz Duschek)*

*Mihail Șehina, alături de soție (născută
Lecca), după 1882 (foto Franz Mandy)*

ALBUM ISTORIC

Irina Sutu în costum de bal, înainte de 1889 (foto Franz Mandy)

*Poetul Nicolae Nicolescu (Neagoe Tomoșoiu),
1864-1866 (foto Carol Popp de Szathmari)*

*„Candiano Popescu”, 1866-1870
(foto Franz Duschek)*

*Carol I, după 1866
(foto Carol Popp de Szathmari)*

*Un personaj feminin necunoscut
(foto Franz Mandy)*

*Lilica Schina, 1882
(foto Franz Mandy)*

*Principesa Maria, după 1896
(foto Franz Mandy)*

Litografia lui Cornelis de Bruyn înfățișează orașul parțial acoperit de nisip

până în prezent, la Paris). În 1954 a devenit membru al partidului Baath, „naționalist, populist, socialist și revoluționar”, care era la momentul respectiv al doilea partid din țară, fiind susținut mai ales de elita intelectuală, pentru programul său antiimperialist și proegiptean. Deși partidul s-a schimbat radical în cursul deceniilor, Asaad a rămas un adept fidel al acestei organizații, fapt ce l-a ajutat mult să își mențină poziția de arheolog-șef al Palmyrei și, mai târziu, să devină director al muzeului local, unde l-a înlocuit pe Obayd Taha, un alt mare arheolog dintr-o familie cu tradiție locală. Se continua un proces apărut la începutul secolului al XX-lea în ținuturile arabe, prin care dominația arheologilor străini, promotorii cercetării de până atunci, era înlocuită treptat cu ascensiunea unor arheologi proveniți din rândul localnicilor pregătiți însă la marile școli de arheologie germană, franceză sau britanică.

Cu soția Hayyat au avut 11 copii, șase băieți și cinci fete, majoritatea discipoli ai arheologiei, pasionați

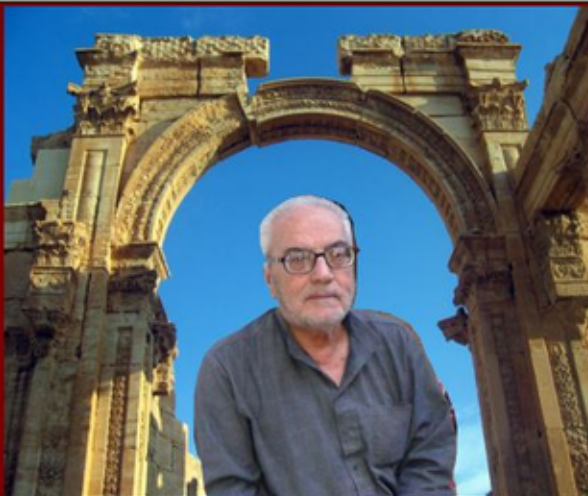
de istoria locală. Walid, primul fiu, s-a născut în 1969, iar în 2003 a fost numit curator al patrimoniului arheologic din Palmyra. Umar și Mohammed (Abu Taysir) au ajuns să lucreze la rândul lor pentru muzeul local, care a devenit practic o preocupare a familiei lui Asaad. Una dintre fetele lui a fost numită după legendara regină a Palmyrei, Zenobia (*Magazin istoric*, nr. 10/1970). Soțul acesteia, Khalil Hariri, a ajuns director al muzeului în 2006, când Khaled al-Asaad s-a pensionat.

Cu toate acestea, arheologia Palmyrei nu a fost monopolizată vreodată de Asaad și familia lui. Numeroase campanii și proiecte internaționale ale unor arheologi din Polonia, Statele Unite, Franța, Danemarca sau chiar Japonia s-au desfășurat acolo, iar rolul lui Asaad a fost esențial în coordonarea lucrărilor. Dintre mulții cercetători de renume cu care a colaborat îi menționăm pe Kasimierz Michalowski, fondatorul proiectului polonez pentru cercetări arheologice din Palmyra, din 1959; Michal Gawlikowski, arheologul polonez care a lucrat peste 40 de ani în Tad-

mur; Maurice Sartre, redactor al anuarului *Syria*; Andreas Schmidt-Colinet, specialist în cercetarea artei și țășăturilor antice din Siria, sau Jean-Baptiste Yon, cu care publicase inscripțiile din Palmyra. Khaled al-Asaad avea contribuții importante și în cercetarea marilor morminte și mausolee ale aristocrației din orașul antic, portretele reprezentanților acesteia – din fericire – fiind digitizate, în cadrul unui proiect internațional, de cercetători danezi înainte de distrugerea lor, în septembrie 2015.

Munca și contribuția lui științifică sunt greu de rezumat; numărul cărților, articolelor sau prelegerilor publicate arată dinamismul și prezența sa în circuitul internațional. Printre cele mai importante proiecte la care participa activ trebuie amintite săpăturile de pe aleea colonadelor și în jurul agorei, conduse de Adnan Bouni, dezgroparea tezaurului de 700 de monete din secolul al VII-lea d.H. și a unui mozaic roman impresionant din secolul al III-lea d.H., pe care îl considera cea mai importantă

Cel mai cunoscut arheolog sirian, Khaled al-Asaad, a fost decapitat de grupul terorist autointitulat „Statul Islamic din Irak și Levant” (I.S.I.L.), la Palmyra, la 18 august 2015. Corpul lui a fost expus pe o coloană romană cu inscripții jignitoare și umilitoare, arheologul fiind etichetat drept un

Arcul de Triumf ridicat de Septimius Severus între anii 193-211, aruncat în aer de I.S.I.L. anul acesta; Khaled al-Asaad (în centru)

servitor al Vestului. Scena șocantă a fost apogeeul unui război vizual și psihologic, pe care așazisul „Stat Islamic” îl poartă cu lumea occidentală. Moartea arheologului se constituie într-un sacrificiu complet dedicat Palmyrei, Siriei și Arheologiei, ca disciplină universală.

KHALED AL-ASAAD, UN MARTIR AL ARHEOLOGIEI

CSABA SZABÓ (Universitatea din Pécs, Erfurt Universităt)

Khaled al-Asaad s-a născut în Tadmur, Siria, în 1932 sau 1934. Tadmur era un oraș specific arab, fiind ridicat în jurul mormântului lui Mohammed bin Ali – distrus în luna iunie de I.S.I.L. –, un urmaș al lui Ali, nepotul Profetului, o localitate mică, dar încărcată cu istorie. Ruinele Palmyrei (*Magazin istoric*, nr. 8/2015) dominau deșertul, unul dintre cele mai importante puncte de civilizație și comerț unde se întâlneau Occidentul cu Orientul. Khaled al-Asaad a petrecut copilăria în umbra ruinelor maiestruase ale Palmyrei anilor '30, când primele săpături sistematice au fost efectuate de Institutul Francez, sub conducerea lui Henri Arnold Seyrig (1895-1973), decan al

arheologiei siriene. În vremea aceea localnicii stăteau în cel mai strict sens pe istorie: casele lor erau construite și integrate între marile ziduri și coloane romane, încă din secolul al XVII-lea. Pe litografia lui Cornelis de Bruyn, ruinele orașului erau înfățișate parțial sub nisip. Seyrig i-a convins pe localnici să se mute de pe ruinele orașului antic cu câteva sute de metri spre vest. Mutarea populației s-a încheiat în anul 1932.

Copilăria arheologului a fost probabil una idilică: un orașel mic, unde se învăța franceză, arabă și aramaică, limbi pe care le vorbea impecabil. Familia lui era una bogată, importantă pentru istoria locală, fiind prezentă în Tadmur de multe generații;

tatăl, Mohammed al-Asaad, era de religie sunnită.

Interесul lui pentru arheologie a venit firesc, tânărul fiind subjugat de farmecul ruinelor orașului său natal foarte devreme, iar această legătură sacră – un *religio accademici* – s-a păstrat și în cele mai cumplite perioade din istoria Palmyrei. A învățat istorie antică și arheologie la Damasc, capitala țării, iar în 1963 a devenit arheologul-șef al sitului de la Palmyra. Orașul antic era bine cunoscut datorită campaniilor de săpături ale lui Seyrig și numeroaselor articole din noua revistă-anuar dedicată patrimoniului arheologic din Siria (*Syria. Archéologie, art et histoire*, care apare din 1920

Dictionar istoric

Grădina Bătrânului de pe Munte, într-o miniatură atribuită unui creator anonim francez din prima jumătate a secolului al XV-lea

declanșând, în consecință, două serioase crize de succesiune în comunitatea islamică. Ajuns calif după uciderea lui Othman, Ali a fost contestat de rivalul său, Moawiyya, vărul lui Othman și guvernatorul Siriei, în ciuda faptului că era atât vărul, cât și ginerele lui Mohamed.

Conform tradiției, succesorii lui Mohamed, fondatorul credinței islamice, erau eligibili, însă doar din cercul restrâns al familiei Profetului. Ei s-au numit califi și au cumulat atât funcția de lider religios (imam), cât și pe cea de conducător politic. Mohamed rămănea unicul Profet (resul).

Primii califi au fost Abu-Bakr (632-634), Omar (634-644), Othman (644-656) și Ali (656-661). Omar și Othman au fost asasinați,

Ruinele fortăreței Alamut

ANTECEDENTELE MEDIEVALE ALE TERORISMULUI

OVIDIU MUREȘAN

● Bătrânul de pe Munte și scenariul milenarismului iminent ● Sub influența hașişului, pumnalul decide ● Cu complicitatea sultanului, Siria e împânzită de celule conspirative ● La reuniune – cu mama ● Întâi hașiş, apoi misiunea de lichidare ● Arnold din Lübeck a văzut cum erau instruiți teroriștii ● Ucigași de bunăvoie ● Mărturia lui Rubrouck

Au urmat cinci ani de interregnum. Cei doi pretendenți s-au înfruntat în bătălia de la Siffin (658). Ulterior, înșelat de Moawiyya, Ali a renunțat la pretențiile succesorale. Slăbiciunea sa i-a determinat pe *kharidjiți* („răsculați”) să-l abandoneze. De altfel, peste câțiva ani, în 661, la Al-Kufa, Ali a fost asasinat de un membru al respectivului grup islamic disident.

Moawiyya, singurul pretendent rămas în viață, a mu-

tat reședința califilor musulmani la Damasc, în Siria. Prin el a acces la putere, în fruntea imperiului islamic, dinastia *Omeiazilor*. Susținătorii noii familii dominante s-au numit *sunniți*, iar rivalii lor, care-l considerau pe Moawiyya un uzurpator și pe fiii lui Ali califi legitimi, au primit denumirea de *șiiți* (fundamentațiști).

În epoca primilor califi, expansiunea islamului a fost extrem de spectaculoasă. Până la moartea sa (634), Abu-Bakr

reușise să câștige aproape toate teritoriile din Peninsula Arabică în favoarea islamului, reprimând cu fermitate inerentele rebeliuni. Succesorul său, Omar, a atras luptători musulmani din întreaga Arabie în „războiul sfânt” (*djihad*) împotriva necredincioșilor (bizantinii și dinastia persană a Sasanizilor). Succesele au fost impresionante. Trupele musulmane au cucerit Siria și Palestina de la bizantini, au invadat

descoperire din Palmyra din secolul al XX-lea. Era unul dintre cei mai erudiți savanți specializați în istoria Palmyrei din secolul al III-lea, recunoscut pretutindeni în Siria, dar și în cercurile arheologilor străini.

Deși avea peste 80 de ani, în 2014, când așa-zisul „Stat Islamic” a ajuns la hotarele Palmyrei, a fost printre primii care au ajutat la salvarea monumentelor și depozitarea lor într-un loc sigur în Damasc. După ce situația s-a agravat în primăvara anului 2015, familia l-a avertizat de nenumărate ori să părăsească orașul antic, asediat de grupul terorist. Khaled al-Asaad însă a decis să rămână în orașul pe care l-a servit peste o jumătate de secol. A căzut în captivitate împreună cu fiul lui cel mare pentru câteva zile. După ce au fost eliberați, a rămas în Palmyra, unde a fost martorul

Momentul în care templul lui Ba'al este aruncat în aer

pregătirilor pentru execuția mai multor soldați originari din orașul său natal. Prins a doua oară, a fost torturat de I.S.I.L. pentru a oferi informații cu privire la comorile ascunse de autorități și arheologi. El nu a acceptat colaborarea cu teroriștii, iar consecința a fost cumplită, șocând lumea întreagă. Arheologul, care dedicase cinci decenii din viața lui Palmyrei, a fost decapitat de combatanții I.S.I.L.

Moartea lui simbolică și martirică a reprezentat doar începutul distrugerilor în unul dintre cele

mai importante situri antice din lume. La doar câteva săptămâni I.S.I.L. a continuat teroarea vizuală, oferind un mesaj teribil pentru societatea occidentală, prin distrugerea templelor lui Beelshamin și Ba'al.

Distrugerea Palmyrei reprezintă o pierdere cumplită, o crimă împotriva umanității, intrând în categoria crimelor de război, ca genocidul sau folosirea armelor biologice. Moartea lui Khaled al-Asaad ilustrează lupta și puterea binelui, a dorinței de a salva, de a proteja tot ce este frumos și valoros în această lume. Dacă până acum Sfântul Damasus, conducătorul Bisericii de la Roma în secolul al IV-lea, era considerat protectorul arheologilor și simbolul sacral al disciplinei, moartea marelui arheolog a creat un nou martir pentru generațiile viitoare de arheologi. ■

LA SERAI
(Triverb: 7, 3, 5)

Gh. BRAȘOVEANU

Soluția rebusului **A.D. XENOPOL**,
din nr. 10/2015

ACTE – IORGA – SORBONA – UC
– ANA – MC – PIA – VIS – AFUND –
TOATA – ATEE – ORNICE – NEM –
ABAC – TLA – I – SI – LINE – VE – TREI
– IASI – AIC – BERLIN.

Soluția **CRONOGRAMUL**, din nr.
10/2015

I + L + I + C + M + V + I + I + L + I +
+ L + D + I + I + L = 1812

adică „cei ce se comportă de parcă ar fi sub influența consumului de hașiș“, se concretiza prin practici contestate de o violență extremă. Din termenul *hașâșân* au fost derivate în limbile europene o serie de cuvinte care au semnificația de ucigaș, iar uneori și pe aceea de mișel, tâlhar, trădător: *assasin* în franceză și engleză, *assassino* în italiană și portugheză, *asesino* în spaniolă, *asasin* în română.

Ordin autarhic și ezoteric, Asasinii s-au specializat în crime de ordin politic, comise cu ajutorul pumnalului, care vizau destabilizarea, la cel mai înalt nivel, atât a puterii sunnite, cât și a celei instaurate în statele întemeiate de cruciați, în regiunea siriano-palestiniană, după succesul primei cruciade.

Rivalitatea atroce între Califatul sunnit de la Bagdad și cel šiit-ismailit de la Cairo a instaurat un climat favorabil pentru acțiunile Asasinilor. Atentatele efectuate de aripa radicală a sectei ismailite i-au vizat cu predilecție pe califi, viziri, guvernatori, judecători și predicatori.

Născut în Iran, la Qom, Hasan-ibn-al-Sabah și-a efectuat studiile, se pare, la universitatea islamică din Nişapur, unde i-a avut colegi pe Omar Khayyam (*Magazin istoric*, nr. 9/2006), cel mai important poet medieval persan, și pe savantul Nizam al-Mulk, autorul unui *Tratat de guvernare*, machiavelic (*Magazin istoric*, nr. 4/2000) *avant la lettre*. Ultimul a ajuns mai târziu marele vizir al sultanilor selgiucizi Alp Arslan (1063-

Bătălia de la Siffin, din 658, în care s-au confruntat doi rivali, Ali și Moawiyya

1072) și Malik Şah I (1072-1092).

După o serie de peregrinări prin Iran, Siria, Liban și Egipt, Hasan-ibn-al-Sabah reușește, cu ajutorul unui grup de adepți ismailiți, să cucerească fortăreața Alamut (în persană, denumirea înseamnă „cuib de vulturi“), amplasată pe o stâncă, la altitudinea de peste 2.000 m. În anii următori, membrii confreriei și-au extins autoritatea și asupra altor citadele din zonele muntoase

ale Iranului. Cu complicitatea sultanului Radwan din Alep, secta *Asasinilor* și-a dezvoltat o rețea de celule conspirative, inclusiv în Siria. În anul 1140, sub conducerea lui Rașid al-Din (1133-1193), un alt *Bătrân de pe Munte*, acești teroriști musulmani pun stăpânire pe cetatea Masyaf, consolidându-și puterea în respectiva regiune a Orientului Apropiat.

Prima țintă a Asasinilor a fost marele vizir Nizâm al-Mulk, ucis de un *fida'i* (martir), deghizat în mistic islamic, în anul 1092. Victima cărmuise de *facto* destinele Imperiului Selgiucid (Irakul și Iranul actual), vreme de aproximativ trei decenii, sub domniile sultanilor Alp Arslan și Malik-Şah I, care se erijaseră în protectori ai califului abbasid de la Bagdad, liderul religios al fracțiunii islamice sunnite. Anihilarea sa fizică a fost urmată, în statul turcilor selgiucizi, de un interval caracterizat prin grave tulburări politice. Mesagerii letali ai stăpânului de la Alamut îi lichidează, în anul 1103, pe muftiul din Isfahan și pe emirul Djanah ad-Daulah din Homs, în anul 1106, pe

emirul Khalaf ibn-Mula'ib din Apamea, iar în anii următori pe vizirul Fakhr al-Mulk din Nişapur (1107) și pe cadiul din Isfahan (1108). În anul 1121, teroriști *ismailiți* îi asasinază pe vizirul califului al-Amir (1101-1130) și pe al-Afdal, comandantul armatei egiptene.

După moartea lui Hasan Sabah, vreme de 166 de ani, comandanții fortăreței Alamut

Uciderea de către Asasini a marelui vizir Nizâm al-Mulk, în anul 1092

Mesopotamia și Persia. Apoi au supus Egiptul și Cirenaica. Iranul a fost înglobat în statul arab, pe parcursul anului 651.

Sub Omeiazi, imperiul arab a atins limita maximă a expansiunii. Spre apus, adepții islamului au cucerit Tripolitania, provincia bizantină Africa și Mauretania. În Tunisia, arabii au construit orașul Kairouan (670). Întreaga Africă de Nord a fost supusă, până la Atlantic, pe durata unui deceniu (697-707).

Regatul Vizigot, din Peninsula Iberică, a fost cucerit, până în 712. Spre răsărit, după ce au înghițit Persia sasaniană, trupele musulmane au cucerit Afganistanul (663), Transoxiana (674), regiunea Sindh (711) și s-au revărsat asupra Turkestanului chinez. Imperiul Omeiad a ajuns, astfel, să se întindă de la frontierele Chinei până la Oceanul Atlantic. Spre nord, Omeiazii s-au insinuat în Transcauzia, cucerind treptat Armenia și Iberia (653), Lazica (696), Abhazia (711) și Shirwan, o provincie de pe litoralul Mării Caspice (737). Tot în urma unui raid al arabilor a fost jefuit Itil, oraș caravanier, situat pe Volga, care era, totodată, reședința hanilor khazari. După această incursiune islamică, khazarii nu s-au mai aventurat la sud de Caucaz.

Dinastia omeiadă a sucombat în urma unei răzcoale declanșate în Khorasan (747) de urmașii lui al-Abbas, unchiul Profetului. În final, pretendentul Abu-al-Abbas a fost proclamat calif de opoziția šiită, în marea moschee din Kufa (750).

Abbasizii au mutat capitala imperiului de la Damasc la Bagdad, în Irak. Declinul Califatului Abbasid a fost

Miniatură otomană reprezentându-l pe Mohamed între Ali și prima lui soție, Hadjiza

provocat de creșterea rolului mercenarilor turci, de agitațiile kharidjiților, de revoltele succesive din Hedjaz și de tulburările endemice provocate de păturile pauperizate ale populației. Pe de altă parte, unitatea imperiului a fost profund zdruncinată de tendințele centrifuge ale unor provincii limitrofe, în fruntea cărora s-au instaurat dinastii locale.

Șiții din Iran și-au recrutat liderii spirituali dintre

descendenții lui Ali, care, având calitatea de ginere al Profetului, era considerat *Imamul Fundamental*. Al șaptelea imam, Ismail, a decedat la sfârșitul secolului al VIII-lea. Adepții săi, *ismailiții*, erau convingeți că ultimul lor corifeu spiritual părăsise doar vremelnice lumea tangibilă și-l așteptau să revină în postura de *Mahdi* (Călăuza).

După dispariția lui Ismail, Abdalah ibn Maimun s-a proclamat succesorul legitim al lui Ali și a agregat o disidență radicală în cadrul orientării šiite a islamului, care a primit denumirea de *ismailism*.

După moartea lui al-Mu'izz – al șaptelea, deci ultimul imam – šiismul ismailian a traversat o fază de criză, în planul succesiunii religioase. În acest climat de dezorientare, a intrat în scenă Hasan ibn-al-Sabah (1047-1124), supranumit *Bătrânul de pe Munte*, întemeietorul frăției ezoterice a *Asasinilor*.

Secta *Asasinilor* (*Magazin istoric*, nr. 11/2001), extrem de activă în Iran și Siria, pe parcursul secolelor XI-XIII, forma un grup marginal în cadrul comunității islamice *ismailite* de orientare *șiită*. Această tagmă de „îngeri exterminatori” islamici utiliza drept reper-cheie scenariul milenarismului iminent, însoțit de judecata finală. Sub auspiciile apropierei Apocalipsei, liderul lor spiritual proclamase abolirea Coranului și a legii islamice (*șaria*), renunțarea la post (*ramadan*) și la tradiționalele pelerinaje spre orașul sfânt Mecca.

Activismul milenarist afișat de acești cavaleri anarhici ai haosului luciferic, supranumiți și *hașâșani*,

Primul calif, Abu-Bakr, a reușit să câștige Peninsula Arabică în favoarea islamului (miniatură otomană de secol XVI)

Alododyn (Alaodin). El puse să i se facă într-o vale, între doi munți, cea mai frumoasă și mai mare grădină din lume; și acolo avea cele mai bune poame și cele mai frumoase palate din lume, toate poleite cu aur și zugrăvite cu animale și păsări. Și avea țevi pe care curgeau apă, miere și vin. Și ținea acolo băieți și fete, cei mai mândri din lume, care știau să cânte și să dănțuiască mai frumos decât oricine; iar Bătrânul le spunea că sunt în rai. Și făcea toate acestea pentru că Mohamed a spus că cine ajunge în rai va avea femei frumoase câte pofteste și pâraie cu lapte și miere și vin; și de aceea făcu Bătrânul după spusa lui Mohamed. Iar sara-cinii din părțile acelea credeau cu adevărat că acela era raiul; și în grădină nu intrau decât cei pe care voia să-i facă asasinii [...] Și când îi băga în grădină câte patru, câte zece sau câte douăzeci, le da să bea opium și dormeau băieții trei zile încheiate; și îi băga în grădină și când socotea că a venit vremea îi trezea; trezindu-se, feciorii vedeau toate acestea și se credeau cu adevărat în rai [...] Și când vrea Bătrânul să trimită pe vreunii în alt loc, le dădea băuturi adormitoare și îi scotea din grădină. Și când se trezeau, se mirau foarte și mare tristețe îi cuprindea, văzându-se afară din rai. Și se duc atunci la Bătrân, gândind că acesta este mare prooroc, și îngenunchează în fața lui. Iar el îi întreabă: «De unde veniți?» Și ei răspund: «Din rai» și povestesc cele văzute înăuntru și spun că vor să se întorcă acolo [...] Și când Bătrânul vrea să ucidă pe cineva, ia un tânăr și îi zice: «Du-te și fă așa; și îți spun să faci asta ca să te întorci în rai». Și asasinii se duc să ucidă de bună voie. Și așa nu scapă nimeni de Bătrânul

Sir John Mandeville, călătorul care a străbătut Orientul Mijlociu în veacul al XIV-lea

nul Munților; și vă spun că mulți regi îi plătesc bir numai de frică”.

Strategiile de motivare a adeptilor săi, pentru îndeplinirea unor acțiuni teroriste, utilizate de Hasan ibn-al-Sabah, întemeietorul mișcării Asasinilor, sunt descrise și în notele de călătorie ale englezului Sir John Mandeville, care a străbătut Europa și regiunea Orientului

Asedierea cetății Alamut (1256), în vremea lui Rukn-ad-din Khurshah

Apropiat și Mijlociu, pe la mijlocul veacului al XIV-lea.

Benjamin de Tudela, un negustor hispano-evreu de giuvaeruri, este primul călător european în Orientul Apropiat și Mijlociu, care, în *Cartea călătoriilor*, identifică, în mod corect, Iranul drept sediu central al sectei Asasinilor. Peste aproape un secol, călugărul franciscan de origine flamandă Willem van Ruysbroeck (Rubrouck), trimis ambasador la Curtea de la Karakorum a Marelui Han Mongol, de regele Franței, Ludovic al IX-lea, supranumit cel Sfânt, menționează, la rândul său, că, pe drumul de întoarcere, străbătând Iranul, a cules informații despre gruparea Asasinilor, care-și implantase rezidența în munții de la sud de Marea Caspică (*Magazin istoric*, nr. 3, 4/1988).

Istoria sângeroasă a sectei Asasinilor s-a încheiat în două etape. Alamut și celelalte citadele ale ismailiților au fost cucerite și distruse, în anul 1256, de mongolul Hülägü, care era nepotul lui Gingis-han. Rukn-ad-din Khurshah, ultima căpetenie a teroriștilor de la Alamut, a fost dus în prizonierat la Curtea Marelui Han mongol Möngke, iar în final, lichidat cu întreaga familie. Centrele fortificate ale Asasinilor din Siria au fost ocupate la ordinul sultanului mameluc al Egiptului, Baibars (1260-1277), iar ultimul Bătrân de pe Munte din zonă a fost deportat la Cairo.

Destinul fedainilor din Iran și Siria a inspirat și numeroase opere romanești. Amintim doar câteva: Vladimir Bartol – *Alamut* (1938), Amin Maalouf – *Samarkand*, Umberto Eco – *Pendulul lui Foucault*, E.W. Heine – *Colierul porumbelului*, Alexander Giese – *Fiii tigrlui și Dan Brown Illuminati*. ■

au fost: Buzurg Ummid (1124-1138), Mohamed I de Alamut (1138-1162), Hasan al II-lea de Alamut (1162-1166), Mohamed al II-lea de Alamut (1166-1210), Hasan al III-lea de Alamut (1210-1221), Mohamed al III-lea de Alamut (1221-1255) și Rukn-ad-din Khurşah (1255-1256).

Din reședința lor montană, liderii sectei *Asasinilor* au ordonat uciderea unor personalități politice proeminente ale vremii, pe care nu le agreau: guvernatorul din Mossul (1126), califul fatimid al-Amir (1130), emirul din Damasc (1131), califul din Bagdad, al-Mustarşid (1139), sultanul selgiucid Dawud (1143), comitele de Tripoli, Raimund al II-lea de Toulouse (1152) și regele Ierusalimului, Conrad de Montferrat (1192).

În anul 1152, regele Ierusalimului, Balduin al III-lea, a convocat la Tripoli, pe coasta libaneză, o întrunire la vârf a celor trei lideri politici ai statelor cruciate. Monarhul a participat la reuniune însoțit de mamă și de un grup de nobili proeminenți din regat. Principesa Constanța a Antiohiei s-a prezentat la consfătuiri anturată de patriarh și de episcopii subordonați acestuia. Gazda întâlnirii a fost comitele de Tripoli, Raimund al II-lea de Toulouse.

După încheierea consultărilor, amfitrionul întâlnirii la nivel înalt, acompaniat de o gardă, compusă din cavaleri, a însoțit-o o vreme pe principesa Constanța, care se îndrepta spre Antiohia. Pe când se întorcea spre reședința sa din Tripoli, contele Raimund precizează Guillaume din Tyr în *Chro-*

Supranumit Bătrânul de pe Munte, Hasan-ibn-al-Sabah a fost întemeietorul frăției ezoterice a Asasinilor

niconul său a fost ucis cu pumnalele, chiar în dreptul porții principale de acces în oraș, de câțiva reprezentanți ai sectei *Asasinilor*. Comentând istoria acestui prim atentat comis asupra unui principe creștin în regiunea Orientului Apropiat, cronicarul latin menționează că respectiva grupare islamică extremistă dispunea în Siria de zece cetăți excelent fortificate și era coordonată de un lider, promovat pe criterii electiv

și nu ereditare, pe care îl numeau Bătrânul (*senex*).

A doua relatare scrisă occidentală despre *Asasinii* sirieni poate fi identificată în *Chronica Slavorum*, întocmită de abatele din Lübeck, Arnold, în primii ani ai secolului al XIII-lea. Clericul german, deși nu se deplasase niciodată în Țara Sfântă, colectase informații de la canonicul din Strasbourg, Gerhard, solul trimis, în anul 1175, de împăratul german Frederic Barbarossa, la Curtea sultanului Saladin. El evocă, în cronică sa, o populație sarazină, numită *heysessini*, cantonată în munții din preajma orașelor Damasc, Antiohia și Alep, a cărei căpetenie era intitulată „Principele Munților” (*princeps de montanis*), dar și „Bătrânul Principatului” (*principatus senex*). Despre acest conducător misterios se povestea că obișnuia să recruteze, în reședințele sale izolate și inexpugnabile, tineri discipoli, pe care îi învăța greaca, latina, arama și anumite limbi romanice, îi obișnuia să consume hașis, iar apoi le încredința misiunea de a lichida diverse personalități proeminente, aparținând păturii dominante din califatul sunnit al Bagdadului sau din statele creștine, întemeiate de cruciați în Orientul Apropiat.

Scenariul instruirii viitorilor teroriști ai sectei *Asasinilor*, descris în premieră de cronicarul Arnold din Lübeck, e reluat, la finele secolului al XIII-lea, cu lux de amănunte, într-o versiune amplificată, în relatarea de călătorie a negustorului venețian Marco Polo, intitulată *Milionul*: „Bătrânul se numește în limba lor

Raimund al II-lea de Toulouse, comite de Tripoli, va fi și el ucis de Asasini

întâmpinați de prinții Bibescu și Leon Ghica, prințesa Murat, C.D. Anghel – prefectul Prahovei, Machedon – primarul satului, alte oficialități și un mare număr de localnici. Primarul a oferit musafirilor tradiționala pâine și sare. Nu au zăbovit mult și, însoțiți și de cei care i-au așteptat aici, au plecat către Breaza, în uralele mulțimii.

La Breaza, alaiul regal s-a oprit la primărie, după ce a parcurs strada principală, frumos împodobită. Primirea a fost făcută de primarul Bondoc, de secretarul instituției și mulți săteni, suveranul interesându-se de starea semănăturilor. După scurtul popas de 15 minute, convoiul s-a pus în mișcare către Buștenari. Chiar dacă orașul Câmpina, în această primă etapă a excursiei, a fost doar tranzitat de suverani, mii de oameni au umplut străzile pentru a-i saluta, acompaniați de sirenele fabricilor și ale schelelor. Suita regală s-a mărit și avea peste zece automobile și numeroase trăsură atunci când a ajuns la Telega.

În centrul comunei oaspeții au fost întâmpinați, în uralele cetățenilor, de oficialități. Primarul Marin Hodoiu a oferit pâine și sare. Popasul a fost scurt la Telega, alaiul pornind mai departe spre Buștenari.

Intrarea convoiului în Buștenari s-a făcut în mijlocul

întregii populații din partea locului. Elevi de școală, în costume naționale și uniforme ale micilor dorobanți, au fost înșirați pe șosea. Suveranii au fost primiți cu urale și cel din urmă popas pe care l-au făcut a fost la schela fraților Seceleanu, care avea un splendid arc de triumf la intrare. Nae Seceleanu, care era și președinte al Uniunii producătorilor de petrol din România, după urările de bun venit, a ținut un discurs în care a subliniat eforturile făcute de investitorii autohtoni. Apoi a predat regelui un memoriu, din care reieșea necesitatea finanțării în condiții avantajoase a micilor întreprinzători, expuși unei concurențe acerbe făcute de capitalurile străine, prin marile companii petroliere. Rezolvarea trebuia să vină prin acordarea de credite garantate de stat, mai ales atunci când era vorba de săpăturile mai adânci. De remarcat că regele a ținut să se oprească prima dată la un exploatator de petrol român, ceea ce poate fi interpretat ca o încurajare a capitalului românesc.

„Și pe fiii dumitale să-i faci tot petroliști, să nu-i faci avocați!”

După vizitarea schelei Seceleanu, suveranii s-au urcat din nou în automobil, au parcurs șoseaua până la capăt, iar apoi, în mijlocul unei enorme afluențe, au mers la casa lui H.O. Schla-

we, directorul general al Societății „Concordia”, aflată în Grăușor, pentru a dețina. În fața casei fusese construit un arc de triumf format din patru sonde împodobite. Prezentările persoanelor invitate pentru dejun s-au făcut în pavilionul din curte, înfrumusețat de covoare specifice diferitelor zone ale țării. La masă au fost prezenți mai mulți localnici, onoarea de a sta în dreapta și în stânga regelui având-o Gheorghe Stroe și Constantin Drăghici. Societățile prezente în Buștenari („Steaua Română”, „Concordia”, „Româno-Americană”, „Acvila Franco-Română”, „Nafta”, „Traian”, „Columbia” etc.) au fost reprezentate la cel mai înalt nivel, în total 42 de personalități. Gheorghe Stroe, cel mai vechi exploatator de petrol de pe Valea Prahovei, era îmbrăcat în costum țărănesc. Regele, întreținându-se cu acesta, l-a întrebat dacă a făcut avere din petrol. La răspunsul afirmativ, suveranul i-a spus: „Și pe fiii dumitale să-i faci tot petroliști, să nu-i faci avocați!”

O VIZITĂ REGALĂ ÎN ZONA PETROLULUI PRAHOVEAN

Prof. GHEORGHE BÎLGĂ (Colegiul Spiru Haret, Ploiești)

La cumpăna secolelor XIX-XX, exploatarea petrolului luase un avânt extraordinar pe meleagurile prahovene, mai ales în zona Câmpina-Telega-Buștenari, considerată leagănul dezvoltării petroliere din România. Importante capitaluri au fost strânse în zonă, astfel încât a apărut o concurență acerbă pentru achiziționarea cât mai multor terenuri. Numărul puțurilor și al sondelor care s-au săpat aici a fost unul foarte mare, o adevărată pădure industrială, fiind așezate la o distanță foarte mică unele de altele pentru că proprietarii au concesionat parcele mici ca suprafață.

Regina Elisabeta și regele Carol, fotografiați într-o postură mai puțin obișnuită

Spectacolul oferit de investitori, specialiști, muncitori, localnici etc. era de-a dreptul impresionant. Nicăieri în altă parte a României nu au existat schimbări atât de profunde, petrecute într-o perioadă atât de scurtă, cum au fost cele de aici. Când a apărut primul autoturism în Buștenari, în 1905, copiii se uitau cu frică la el. Primul cinematograf a funcționat în restaurantul localnicului Dumitru Fulga, începând cu 1906. La unul dintre filme s-a produs panică, atunci când pe ecran a apărut o mare locomotivă de tren în viteză, iar spectatorii crezând că vine peste ei au năvălit spre ușile de ieșire, grămadă unii peste alții, sfărâmând toate scaunele.

Moștenitorul tronului imperial german, Frederic Wilhelm, a venit la București în aprilie 1909, cu ocazia aniversării zilei de naștere a regelui Carol. Numeroase manifestări s-au desfășurat cu această ocazie, atât în București cât și în țară. S-au vizitat și cele mai importante obiective economice ale Vechiului Regat: salina Slănic Prahova, rafinăria „Steaua Română” din Câmpina și zona petroliferă Buștenari. Însă timpul alocat fiecăruia a fost extrem de scurt, drept pentru care Carol a promis gazdelor că va reveni. Monarhul s-a ținut de cuvânt, iar ziua de sâmbătă, 22 august 1909, a fost destinată acestei lumi a aurului negru.

Drumul către Buștenari

La ora 10.30, convoiul regal compus din cinci automobile a plecat de la Castelul Peleş către Buștenari, nu înainte ca traseul să fie verificat de comisari de poliție, supervizați de inspectorul Siguranței, Romulus Voinescu. Suveranii erau însoțiți de ministrul Al. Djuvara, de dr. Mamulea, și doamnele de onoare. La intrarea în Comarnic, un gornist acompaniat de suierăturile sirenelor fabricilor a anunțat sosirea distinșilor oaspeți. Clădirile instituțiilor și fabricile au fost frumos pavoazate cu drapele și ghirlande de verdeță. La primăria Comarnicului au fost

biserica din Bușteni, a cărei construcție (1900-1903) a fost finanțată în mare parte de el, suveranii au acceptat să-și reducă la o singură oră siesta, pentru a răspunde afirmativ dorinței bătrânului petrolier. Cu prilejul vizitei suveranului la biserică, s-a petrecut un episod aparte. Un țăran s-a strecurat până la automobilul regal și s-a apropiat de regină. El avea în mână o hârtie umplută cu multe alte crâmpoie. A desfăcut-o cu multă atenție și a început a spune suveranei că e nenorocit din cauză că toată averea sa de 720 de franci, agonisită din muncă la schelele petroliere și pe care o avea în bilete de bancă, i-a fost roasă de șoareci. Regina, foarte mișcată, a arătat regelui hârtiile, rugându-l să rezolve cumva. Suveranul a ordonat inspectorului Siguranței să-l ajute pe țăran, atunci când va ajunge la Sinaia, în scopul cercetării și descoperirii elementelor, în resturile rămase, care să lege numele proprietarului de biletele respective și să-și recupereze banii. Lacrimile săteanului au ținut loc de mulțumiri.

La intrarea în biserică, preotul Dumitru Săvulescu i-a întâmpinat pe suverani cu Evanghelia în mână; apoi s-a oficiat un scurt serviciu religios. Ca un semn al prețuirii față de comunitatea Buștenariului, Carol I a scris câteva cuvinte și s-a semnat pe Evanghelia bisericii. Păstrată cu o

sfințenie aparte în anii următori, aceasta a fost exclusă din inventarul parohiei, imediat după instaurarea comunismului. În perioada 1975-1978, preot în această parohie a fost Emil Bozieru, care a cedat la un moment dat insistențelor unui prieten, dascăl la o enorie din localitatea Brebu-Prahova, Ion Manolache, dăruindu-i sfânta carte. Astăzi, Evanghelia pare a fi pierdută și în acest mod a fost lipsit Buștenariul de o prețioasă amintire a legăturii dintre comunitate și monarhie.

La întoarcere, Câmpina

Vizitarea bisericii a decalat programul revenirii la Câmpina cu două ore. Drept urmare abia la orele 18.00 suveranii au intrat în oraș, unde au fost întâmpinați de primarul Dimitrie Ștefănescu cu pâine și sare. Soția acestuia i-a oferit un frumos buchet de flori reginei. Dintre toate localitățile aflate pe traseul excursiei, orașul Câmpina a fost cel mai împodobit. A fost adus special de la București iscusitul tapițer-

decorator Mazliach, care a supervizat înfrumusețarea orașului. Primăria și societățile petroliere s-au întrecut pentru o primire cât mai impresionantă. Pe toate străzile itinerariului s-au înșiruit frumoase arcuiri de triumf împodobite cu verdeață și steaguri tricolore care au dat un aspect măreț localității. În

fața primăriei s-au construit patru arcuiri de triumf, iar în schela Gafița, pe întreg câmpul, toate sondele societăților „Steaua Română”, „Traian” și „Regatul Român” au fost frumos decorate cu verdeață și steaguri tricolore.

Au fost vizitate mai întâi schelele, între care și o sondă în erupție. S-a creat, cum era și firesc, o puternică impresie tuturor celor nefamiliarizați cu ieșirea bruscă și violentă din pământ a țiteiului. Ulterior, suveranii s-au îndreptat spre rafinăria societății „Steaua Română”. Fiind pe înserate, rafinăria înota în lumină electrică, dând un aspect feeric. Un tunel de cca 60 m, format din arcuiri de triumf, conducea la un pavilion, decorat cu mii de globulețe electrice tricolore. Loja suveranilor și cea destinată invitaților au fost unite printr-o cupolă, care avea în vârf coroana regală, iar pe ambele părți pancarte pe mesajul: „Trăiască Maiestățile lor Regele și Regina!”. Din vârfurile coșurilor rafinăriei, fâlfăiau atârinate drapeluri tricolore. Peste tot erau numai steaguri și pavoazări în culori naționale.

În tot timpul mesei, Carol a fost într-o dispoziție excelentă, punându-și chiar semnătura pe numeroase meniuri, ca amintire pentru diferiți invitați. Muzica Regimentului 7 a creat un ambient deosebit. S-a servit: Caviar Fraîs; Oeufs Froids à la Gelée de Jambon; Truite Saumonée Sauce Joinville; Pommes à l'Anglaise; Poularde Rôtie à la Broche; Salade Verte; Petits Pois à la Française; Glace Capșa; Gâufrettes; Bonbons; Corbeille de Fruits; Riesling; Chambertin; Champagne G.H. Mumm Extra Dry; Cointreau Triple Sec; Café.

Un rol important în organizarea vizitei la Buștenari l-a avut inginerul-șef al „Concordiei”, Spirescu, cel care organizase și excursia invitaților celui de-al treilea Congres

internațional al petrolului, din 1907. De data aceasta voia ceva cu totul deosebit prin care să-l impresioneze pe rege. Se știa că Maiestatea Sa mai trecuse prin zonă, cu mult timp în urmă. Este vorba de prima vizită în țară (25 iulie 1866), când a vizitat ocele statului din Telega și Slănic. De la Telega către Slănic a trecut pe la Melicești, unde a luat masa cu sătenii pe un platou (Prunii Mitului), popas eternizat prin ridicarea Crucii Domnitorului. Surpriza a fost la dezgolirea fotografiei mărite a monumentului de la Melicești, în timpul discursului directorului Shlawe, care s-a vrut un adevărat arc peste timp. S-a evidențiat că după mai bine de 40 de ani, domnitorul de atunci revine pe aceste plaiuri ca rege al unei țări indepen-

dente. În discurs a existat și o ironie la adresa poziției inițiale a P.N.L., exprimată de scriitorul Delavrancea, atunci când conservatorii au venit cu legea minelor (1895). Acesta deplângea și blestema șuieratul sirenelor, care, din înălțimea schelelor, ar fi tulburat somnul măreț al eroilor adormiți pe veci, pe când sondele răscolind pământul ar fi golit din morminte pacea sfântă a osemintelor, înotând în plină venerație eminesciană: și unde vin cu drum de fier, toate cântecele pier.

Vizită regală la biserica din sat

Deși programul prevedea un repaos de o oră și jumătate după dejun, totuși, la invitația lui Gheorghe Stroe de a vizita

Zona Buștenariului era una deosebită pentru trimisul ziarului **Adevărul**: urcarea diferitelor pante și ivirea din depărtare a schelelor creau o priveliște încântătoare. Vremea era parcă anume făcută pentru această excursie, iar șoseaua foarte bine întreținută.

Nu în aceleași culori descrie Radu Tudoran Buștenarii: „numai pădure și râpe... valea dezgolită părea o rană: parcă o ploaie de apă tare arsese vegetația lăsând în urmă pământ jupuit. Râpele apăreau impudice, înmulțite, adâncite și chinuite, ca niște rosături de puroi într-un țesut cuprins de cangrenă. Pe fundul lor, pe versanți, deasupra, erau înfipte turlă de sonde, semănând cu niște copaci, negri și sterpi. Între râpe se vedeau rezervoarele de

Buștenari, vedere generală spre „stejar”

scânduri, năclăite de țiței... În coastele abrupte erau săpate vetre largi pe care se ridicau sonde, și masa de pământ aruncat în vale arăta ce luptă se dusese acolo între om și natură”. Este o frescă a lumii petrolului prezentată de Radu

Tudoran, asemenea fratelui său, Geo Bogza, într-o viziune tragică asupra lumii, cu o paletă densă, reunind multiple formule expresive. Ei au scos în evidență, în primul rând, tensiunile dintre viața tradițională, rurală, a Buștenarilor și dinamismul industrial pe cale de înflorire, într-o atmosferă sumbră, posomorâtă. Dar din toată această descriere trebuie remarcată, în primul rând, activitatea extraordinară desfășurată aici, motiv pentru care suveranii au și dorit să vadă la fața locului această lume.

PORTRETE NECUNOSCUTE DIN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-LEA

Prof. univ. dr. PAUL REZEANU

În muzeele de artă, de istorie sau în colecții importante din România se află tablouri vechi, îndeosebi portrete, care trebuie studiate. De cele mai multe ori, acestea sunt nesemnate, nedatate și însoțite de informații extrem de sărace, astfel că ele ridică multiple probleme. Dar, cu răbdare, cu ceva noroc și în timp, informațiile se adună. Iată câteva exemple de tablouri care timp de peste patru decenii ne-au reținut atenția.

Începem cu două portrete ale lui Gheorghe Chițu (1828-1897). Remarcabilă personalitate politică, ministru în mai multe rânduri, membru al Academiei Române, jurist, profesor, poet, ziarist, Gheorghe Chițu a fost, în tinerețe, participant la Revoluția de la 1848 din Țara Românească. După înfrângerea acesteia a trebuit să ia calea exilului. A studiat Dreptul la Viena (unde a făcut și câteva zile de pușcărie pentru publicarea unei broșuri cu caracter revoluționar). S-a reîntors în patrie în a doua jumătate a anului 1856.

O podoabă a Parlamentului

În perioada când s-a aflat la studii la Viena, în vara anului 1851, Gheorghe Tattarescu i-a făcut (ne spune chiar Gheorghe Chițu, într-o scrisoare către craioveanul Elefterie Cornetti, din data de 19 noiembrie 1851 și aflată la Muzeul de Istorie al Olteniei) un mic portret, ulei pe lemn, 0,187x0,147 m. Menționăm că tabloul este nesemnat, nedatat și a făcut parte din Pinacoteca „Alexandru și Aristia Aman”. Cum a ajuns aici nu știm. Acum se află la Muzeul de Artă din Craiova. Tabloul, de bună factură artistică, ni-l prezintă pe Gheorghe Chițu într-o poză romantică, la vârsta de peste 20 de ani. La Craiova Gheorghe Chițu a fost acela care a scos, în aprilie 1857, jurnalul politico-literar *Vocea Oltului*, care, după câteva numere, și-a schimbat numele în *Oltul*. A

înființat apoi, împreună cu Ion Theodorian, o tipografie. Gheorghe Chițu a fost președinte de tribunal și procuror la Curtea de Apel Craiova. A fost, de asemenea, primul decan al baroului și primul primar al Craiovei (1865-1866), după noua lege de organizare comunală. Mai știm că tatăl său era macedonean, că el „s-a născut într-un car cu boi lângă Oboga” și că „vorbea grecește și știa carte elenistică”, după cum ne spune M. Theodorescu-Carada.

Celălalt portret al lui Gheorghe Chițu, ulei pe pânză, 0,580x0,495 m, nesemnat și nedatat, este opera lui Carol Popp de Szathmari și a fost achiziționat în anul 1911. Tabloul, un excelent portret, ni-l prezintă pe Gheorghe Chițu în jurul vârstei de 50 de ani. A fost deci pictat la București, după 1875, când acesta se afla la apogeul carierei politice. Gheorghe Chițu a fost senator până în 1891, când s-a retras din viața politică. Mare orator, în mai multe rânduri ministru, era considerat „o podoabă” a Parlamentului român. Ca ministru al Instrucției Publice și Cultelor, a fost cel care a fondat Liceul Comercial (ce i-a purtat numele mai târziu), Școala de Arte și Meserii (al cărui elev a fost și Constantin Brâncuși) și Școala Normală de Învățători („Ștefan Velovan”) din Craiova. De asemenea, Gheorghe Chițu a fost acela care l-a chemat în învățământul superior pe B.P. Hasdeu (pe care l-a numit și director general al Arhivelor Statului), iar pe Titu Maiorescu l-a rechemat la catedră.

A fost intonat imnul regal de fanfara Regimentului 7, aceeași care crease ambientul din timpul mesei la Buștenari. Directorul Hălăceanu a prezentat o dare de seamă asupra situației schelelor, distilăriei și rafinării societății „Steaua Română”.

Suveranului i-a fost dăruit un frumos album cu vederi din interiorul fabricii, reprezentând toate instalațiile și diferitele secții, precum și un memoriu privitor la partea tehnică și comercială a produselor petroliere și derivatelor sale. Regele Carol s-a întreținut cu directorul Boambă, unul dintre fondatorii societății „Steaua Română” și l-a felicitat pe primar pentru progresele ultimilor doi ani ai orașului, în special trotuarele asfaltate și lumina electrică. Regina Elisabeta a lăudat frumusețea noului local de școală (cu baie pentru copii) și care urma să fie inaugurat la 20 septembrie 1909, în prezența ministrului Instrucțiunii, Spiru Haret.

După servirea invitaților cu ceai și șampanie, regele și regina au urcat în automobil pentru a vizita instalațiile rafinării (rezervoarele de țiței, agitatoarele de petrol lampant, distilăria, frigoriferele de parafină

Răfinăria „Steaua Română” și Uzina Electrică din Câmpina

etc.). Explicațiile tehnice au fost oferite de directorii Günther și Hălăceanu. Un far puternic lumina din înălțimea rezervoarelor prefăcând într-o mare de lumină aleile care au fost străbătute. La un moment dat, un mare număr de lucrători ai rafinării a făcut entuziaste ovații suveranilor. Ceea ce a uimit pe toată lumea a fost că Maiestățile Lor au ținut cu orice preț să urce două scări de fier, cu multe trepte, pentru a vedea rezervoarele și pentru a avea de pe terasa de sus o vedere generală asupra întregii rafinării și a schelelor din Câmpina. După 75 minute, cât a durat vizita,

suveranii s-au urcat în automobile pentru a se întoarce la Sinaia, ajungând la castelul Peleş la orele 21.00.

Așa a luat sfârșit vizita regelui Carol I în cele mai importante localități ale petrolului românesc de la cumpăna secolelor XIX-XX. Ea nu a adus schim-

bări majore imediate. A fost, mai degrabă, un omagiu adus muncii românești și capitalului străin, la care capitalul românesc s-a asociat, în limitele permise de riscurile pe care o industrie de petrol le puna în calea oricărui capital. Însă evenimentul a făcut mare senzație în toate cercurile petroliere și a impulsionat, indirect, afacerile în domeniu. A fost și un îndemn de a se face noi investiții prin sondări tot mai adânci, pentru că, începând cu 1906, producția la Buștenari începuse să scadă. Vizita a mai însemnat și o încurajare pentru localnici de a profita cu

adevărat de redevențele obținute pe terenurile concesionate, care, începând cu 1914, trebuia să fie renegociate pentru că începeau să expire; totodată, constituia o recomandare făcută reprezentanților statului și capitaliștilor pentru ca țaranul să participe într-un mod echitabil la acest sistem al redevențelor. ■

„Crucea Domnitorului” din Melicești

Constantin Argetoianu. În 1857, pe când era logofăt și președinte al Comitetului Unirii, în ziua de 12 octombrie, „când la Craiova a sosit știrea că Divanul ad-hoc, al Moldovei și al Țării Românești, au cerut Unirea, la Școala Centrală, seara, a avut loc o întâlnire prounionistă, iar după terminarea banchetului, pe la ora 11, poporul cu muzica a mers acasă la el și până la 12 a cântat și a jucat hora“, aflăm din *Oltul*, 15 octombrie 1857. Dimitrie Haralamb, „colonel, cavaler al mai multor ordine, născut la 1798, decedat la 5 aprilie 1867“ – cum scrie pe monumentul funerar din cimitirul Sineasca, Craiova –, a murit lăsând văduvă o soție tânără și un copil înainte de vârsta școlară.

Cea de a doua soție, cu care Dimitrie Haralamb apare în tablou, Alexandrina, „era mărunțică, cu păr bălai“ și „se îmbrăca în rochii lungi, de atlas negru. Purta pe cap o pălărie de catifea albă cu borduri de mătase“, ne spune același M. Theodorescu-Carada. Era fiica generalului Gheorghe Magheru și se născuse la Bârzeini (Gorj), la 17 martie 1825. În iunie 1832 ea fusese remarcată de contele Pavel Kiseleff, când a vizitat școala din Târgu Jiu. Despre ea mai știm că în 1844 a tradus lucrarea scriitorului clasic francez Jean François Marmontel, *Belisarie*, că la 1848 a întâmpinat, la Caracal, Guvernul provizoriu cu un discurs, că a cusut steagul tricolor pe care l-a remis revoluționarilor și tot ea a împărțit acestora cocarde lucrate de ea. După înăbușirea revoluției și-a urmat tatăl în exil îmbrăcată în haine cernite. Doliul acesta l-a purtat opt ani de zile, până s-a deschis granița emigranților. Întoarsă la Craiova, s-a căsătorit, la 16 ianuarie 1858, cu marele boier Dimitrie Haralamb. Rămasă văduvă, Alexandrina s-a ocupat cu acte

de filantropie, ca împărțirea premiilor elevilor, ajutorarea cu cărți a românilor din Ardeal sau făcea zestre fetelor sărace, îmbrăca copiii sărmani și ajuta văduvele. În marele său salon „aduna tot ce avea Craiova mai de seamă. La mesele ei ospăta și înfrupta pe toți. Toți o iubeau și o respectau. De câte ori vorbea de țară și de viitorul ei vocea i se aprindea, fața i se lumina“, scria M. Theodorescu-Carada. Salonul său literar era apreciat și a ajutat pe mulți să-și publice cărțile. A murit la 22

februarie 1877. Mihai, fiul Alexandrinei și al lui Dimitrie Haralamb, era un blond spălăcit, crescut de o guvernantă franțuzoaică, madame Maurice. Trimis la învățătură la Paris, „el s-a înhăitat cu o călăreață de circ, s-a luat cu aceasta și acolo i s-a pierdut urma, nemaîntorcându-se în țară“ (M. Theodorescu-Carada).

De mari dimensiuni, tabloul *Familia Haralamb* trebuie să fi fost o comandă specială, pentru un hol de intrare sau un salon. El a fost realizat, probabil, prin 1863/1864 (gândindu-ne mai ales la

vârsta copilului), este de bună factură artistică și probabil să fi fost pictat de Isidor Selageanu (*Magazin istoric*, 5/2014).

Între căsătorie și mănăstire

La Muzeul de Artă din Craiova se află un tablou interesant, *Portretul lui Sineasca Bălașa*, ulei pe pânză, 0,290x0,230 m, nesemnăt, nedatat, cu nr. de inventar P.R.36. El a fost donat muzeului în anul 1954 de Mișu B. Săulescu, fost ministru, care îl avea moștenire de familie. Portretul a aparținut, cândva, lui Zoe Mandrea, una dintre cele trei fiice ale lui Barbu Bălcescu. Aceasta a fost

Familia Haralamb

Omul care a arestat Guvernul provizoriu

Portretul colonelului Ioan Solomon l-am descoperit într-o colecție particulară (Doru Stănescu) din Craiova, cu ocazia achiziționării sale. Atunci l-am identificat. Este, incontestabil, pictat de Constantin Lecca. Tabloul, ulei pe pânză, 0,975x0,720 m, este nesemnat și nedatat. Despre colonelul Ioan Solomon știm mai multe lucruri datorită *Biografiei vieții sale istorisite de sine însuși*. S-a născut în 1793, în comuna Pleșoiu, Dolj, și la vârsta de 16 ani s-a înrolat într-o ceată de panduri cu care a luptat alături de ruși împotriva otomanilor până în 1812, când s-a

încheiat războiul izbucnit în 1806. A fost apoi numit comandant al poterașilor și în această calitate a fost trimis, de stăpânire, la izbucnirea Revoluției din 1821, împotriva lui Tudor Vladimirescu. Ioan Solomon a trecut însă de partea

acestuia, devenind un apropiat al lui Tudor. După înfrângerea revoluției și uciderea conducătorului ei, a fost nevoit să se refugieze în Imperiul Habsburgic, unde a rămas până în 1826. Reîntors în țară, a intrat din nou în armata rusă, în cadrul căreia s-a distins prin fapte de vitejie împotriva otomanilor, în războiul din 1828-1829, fiind decorat de două ori de țar și înaintat la gradul de polcovnic.

Din 1831 Ioan Solomon a intrat în armata națională cu grad de colonel. Casa sa din Craiova, de pe actuala stradă Păltiniș nr. 1, se păstrează cu mari, foarte mari transformări. În timpul Revoluției de la 1848 din Țara Românească a avut o atitudine potrivnică acesteia. Împreună cu colonelul Ioan Odobescu a arestat Guvernul provizoriu. Pe la 1853 îl întâlnim adjutant al domnitorului Barbu Știrbei, iar în timpul campaniei pentru

înfăptuirea Unirii Principatelor a fost împotriva acesteia. A murit la 7 noiembrie 1865, la Craiova, și e înmormântat în Cimitirul Sineasca.

În tablou, colonelul Ioan Solomon apare în jurul vârstei de 60 de ani. E încă un bărbat puternic, îmbrăcat în frac, cu numeroase decorații rusești și românești pe piept.

Când vorbea de țară, fața i se lumina

Un tablou care ne-a reținut mult timp atenția este cel intitulat *Familia Haralamb*, ulei pe pânză, 1,885x1,515 m, nesemnat,

nedatat și care provine din Pinacoteca „Alexandru și Aristia Aman”. Cine sunt cei portretizați, cine și când a pictat tabloul, iată câteva întrebări care ne-au frământat ani de zile. Încet, încet, informațiile s-au adunat. Primul lucru pe care l-am stabilit a

fost acela că tabloul înfățișează pe Dimitrie Haralamb cu soția Alexandrina și fiul lor Mihai. Dar cine au fost aceștia?

Despre Dimitrie Haralamb se cunosc puține lucruri. Era tatăl generalului Nicolae Haralamb (1835-1908). A fost deputat între 1841-1843, președinte al magistraturii din Craiova și, la un moment dat, ministru al Cultelor. A fost putred de bogat. S-a căsătorit de două ori, prima dată cu Ecaterina Otetelișeanu, văduva lui Dică Otetelișeanu, cu care a avut doi copii, Nicolae și Costică, iar a doua oară cu Alexandrina Magheru, fiica pandurului, cu care a avut un copil, Mihai. Casa sa, mare, spațioasă, cu o grădină imensă, s-a aflat pe locul în care a fost construit, mai târziu, Liceul „Frații Buzzești”. Despre el mai știm că „era hipnotizat de muzica lui Beethoven și de vânătoare și că a dat moșia Cetate Dolj pe doi ogari”, după cum spunea

Cele două portrete ale lui Gheorghe Chișu

trăsăturile energice. Portretul este pictat pe un fundal gri, de tonalitate dominant întunecată, într-o tușă lisă. Bineînțeles că asemănarea fizică, cât și caracterizarea morală îi dau o mare valoare documentară. În felul acesta, portretul păstrează, peste timp, chipul unei personalități deosebite a culturii și învățământului românesc din secolul al XIX-lea.

În patrimoniul Muzeului de Artă din Craiova se află un tablou intitulat *Portretul preotului Dumitru Brănescu*, ulei pe pânză, 1,195x0,850 m, semnat și datat stânga sus cu negru: „Ip. Strâmbu, 95“. El a fost donat Pinacotecii „Alexandru și Aristia Aman“ în perioada interbelică, de Eliza Alexandrescu, descendentă a celui portretizat. Încă de la începutul anilor '70 tabloul ne-a atras atenția, astfel că două întrebări majore s-au aflat în fața noastră: în ce împrejurări Ipolit Strâmbu a pictat acest tablou și cine a fost preotul Dumitru Brănescu? La prima întrebare răspunsul l-am aflat relativ repede. Cu prilejul centenarului nașterii pictorului, în anul 1971, am organizat o expoziție retrospectivă Ipolit Strâmbu. Ocupându-ne atunci de biografia sa, am descoperit că între octombrie 1895 și aprilie 1896 acesta a fost profesor de desen la Liceul „Carol I“ din Craiova. Tabloul a fost executat deci la Craiova, în ultimele luni ale anului 1895, pe când pictorul Ipolit Strâmbu era profesor la liceul amintit.

La a doua întrebare răspunsul l-am aflat întâmplător, la peste un sfert de secol de la rezolvarea celei dintâi, și-l datorăm dr. Silvia Mitruș și profesorului Romulus Scorei, ambii descendenți ai celui portretizat. Astfel, am aflat că preotul Dumitru Brănescu s-a născut în anul

1823 în satul Brăbești, care aparținea de comuna Olănești, județul Vâlcea. A fost mai întâi învățător la „școala satului“, în satele Robescu și Căineni, din județul Vâlcea, începând cu anul 1847. N-a fost străin de Revoluția de la 1848. Apoi, se pare, din anul 1856, a fost rând pe rând, pentru foarte scurt

timp, preot la Bisericile „Sfântul Mina“, „Sfântul Gheorghe-Vechi“ și „Sfânta Treime“ din Craiova, a fost profesor și director de seminar, a fost predicator eparhial la Biserica „Madona Dudu“, iar din 1866 a fost protoereu în județele Vâlcea și Dolj și profesor de religie la Liceul „Carol I“ din Craiova. În anul 1879 și-a tăiat coada (pe atunci preoții purtau coadă) și a început să umble cu pălărie. Atunci episcopul i-a interzis să mai slujească în biserică și a intervenit să fie scos și din învățământ. Directorul și corpul profesoral n-au

fost însă de acord cu această măsură, astfel că Dumitru Brănescu a rămas predicator și profesor de religie la liceul amintit. Curând, după aceasta, preotul Dumitru Brănescu a scris și publicat o carte, *Pălăria mea*, care a făcut mare valvă.

Preotul Dumitru Brănescu a fost un om cult, pasionat de literatură și pictură. A tradus o *Istorie sacră* după Savagné, una după G. Beleze și a publicat *Explicațiunea Evangheliei pentru copii*. Prin gestul său de a renunța la coadă și de a înlocui potcapul-ișlic (adus la noi în secolul al XVIII-lea de fanariotul Mavrogheni) cu pălăria și-a supărat superiorii bisericești, care, așa cum am arătat, l-au pedepsit. Dar, cu timpul, „revoluția“ s-a impus. Preotul Dumitru Brănescu a murit la Craiova, în anul 1913. ■

Preotul Dumitru Brănescu

nepoata lui Sineasca Bălașa și soția junimistului Nicolae Mandrea. La conacul lor din Florești, Dolj (acum comuna respectivă ține de județul Gorj), a stat timp de peste două luni, din vară până spre toamna anului 1878, Mihai Eminescu, cu care erau prieteni. Portretul în discuție s-a dovedit a fi executat de pictorul Alexandru Eliescu, în martie 1874, la moartea Sineascai Bălașa. Este un portret efigie. Cine a fost Sineasca Bălașa?

După cercetări care au durat mai bine de două decenii, am aflat că aceasta s-a născut la Craiova, în anul 1817 (Arhivele Naționale Dolj) și că a fost „soția lui Stanciu Săn Stanciu și apoi a lui Ilie Sinescu, născută Baltaci” (Nicolae Gh. Dinculescu, *Bisericile Craiovei*, f.a.). Când s-a căsătorit prima oară avea 12 ani, iar el... 75! Dacă nu se căsătorea, urma să fie trimisă la mănăstire. A doua căsătorie a fost din dragoste. N-a avut copii.

Pe cheltuiala ei s-a făcut, la 1870, în calitate de moștenitoare a primului soț, reparația și pictarea Bisericii „Adormirea Maicii Domnului” din vechiul sat Podbanița, sat unit mai apoi cu Craiova. Cum prin Legea sanitară din 1864 s-au interzis înmormântările în curțile bisericilor, Sineasca Bălașa a dăruit biserica și locul dimprejurul ei pentru cimitir. Cât timp a trăit ctitora, biserica a fost bine îngrijită, ea lăsând, la 1870, 2.000 de galbeni pentru aceasta. După moartea ei, survenită la etatea de 57 de ani, la 26 martie 1874, grija pentru bunăstarea sfântului locaș și a cimitirului a trecut pe seama Primăriei Craiovei, ca simplă capelă. Neavând preot, biserica a fost părăsită. În 1937 a fost dărâmată, dar, între timp, spațiul dimprejurul ei a devenit cunoscutul loc de veșnică odihnă Cimitirul „Sineasca”.

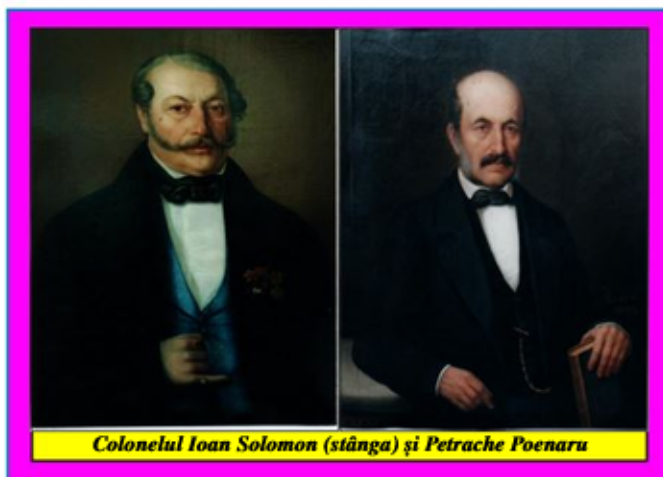
Surprinzător ni se pare faptul că portretul lui Petrache Poenaru, ulei pe pânză, 0,850x0,675 m, semnat și datat dreapta jos mijloc: „Lecca, 1868” și aflat în patrimoniul Muzeului de Istorie al Municipiului București, continuă să treacă oarecum neobservat după aproape un secol și jumătate. Petrache Poenaru (1799-1875) a fost inventatorul tocului rezervor (în acest sens obținând brevet de inventator la Viena și apoi la Paris, în 1827), a fost profesor la Colegiul „Sfântul Sava” din București, director al

Eforiei Școalelor, membru al Academiei Române. A fost, de asemenea, secretar al lui Tudor Vladimirescu în 1821, iar apoi un apropiat al lui Al. I. Cuza. A fost primul român care a călătorit cu trenul (în Anglia, în 1831; *Magazin istoric*, nr. 10/

2014), a luat parte la Revoluția de la 1848 din Țara Românească.

Revoluția pălăriei

În portretul în discuție, pictat de Constantin Lecca în 1868, Petrache Poenaru e surprins în ultima parte a vieții, după ce-și pierduse și cea de a doua fiică, fapt ce-l marcase puternic. Lecca (cu care se înrudea prin soție) îi mai făcuse câteva portrete, dintre care unul a fost litografiat. De data aceasta, pictorul îl prezintă văzut din față, îmbrăcat în redingotă și vestă neagră și cămașă albă cu plastron, guler tare și papion. Peste vestă este petrecut un lanț de ceas din aur. Cotul mâinii stângi îl ține rezemat pe colțul unei mese, iar cu mâna dreaptă ține o carte deschisă. Petrache Poenaru are fruntea înaltă, chelie accentuată, sprâncenele groase, arcuite, nasul mare, drept, mustața tunsă, coborâtă puțin pe buze, privirea directă, tristă,

Colonelul Ioan Solomon (stânga) și Petrache Poenaru

Baronul Georges Eugène Haussmann (1809-1891), într-o imagine din 1860; prefect al Senei între 1853 și 1870, a schimbat fața capitalei Franței, modernizând-o

un zid de 34 km – care să îl dubleze pe cel existent – și 17 forturi în linia a doua. Legislația în vigoare prevedea că

exercițiile militare se desfășurau dincolo de zid, pe o rază de 974 m, după trei cercuri denumite „zone”, ce constituiau un fel de țară a nimănui. Aplicarea ei riguroasă ar fi făcut din împrejurimile Parisului un loc pustiu.

S-a căzut la învoială cu generalii ca instrucția să nu se facă dincolo de prima zonă, adică la 250 m distanță de fortificații. Urma să fie o zonă *non aedificandi*, adică „unde era interzisă orice construcție, fie ea și un gard, un gard viu, de măracini, sau orice bojdeucă din materiale precare. Se interzicea și orice cultură agricolă”.

În anii următori autoritățile au fost însă destul de tolerante, permițând oamenilor să se plimbe în zona aceea de 250 m și chiar să se instaleze

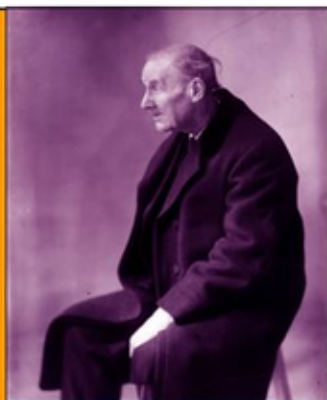
în barăci rudimentare ce puteau fi repede distruse în caz de agresiune. În zilele călduroase, de cum se lumina, mulți parizieni veneau cu familiile la iarbă verde.

Odată ajuns la putere, Ludovic-Napoleon, ca prim președinte al celei de a doua Republici Franceze, în 1848, apoi, în urma loviturii de stat din 1852, ca al doilea împărat al francezilor, sub numele de Napoleon al III-lea, a adus cu el și un plan de modernizare a Parisului. Un plan „în culori”, cum l-au numit istoricii, pentru că pe el erau trasate cu creioane roșu, galben și verde noi artere ale orașului. „Parisul este inima Franței. Să depunem toate eforturile pentru a înfrumuseța această mare cetate. Să tăiem noi străzi, să asanăm cartierele lipsite de aer

Patru luni ale anului 2012 muzeul parizian Carnavalet, din cartierul Marais, a găzduit o expoziție consacrată vechiului Paris în fotografii, opere ale lui Eugène Atget (1857-1927), considerat cel mai bun fotograf al vechiului Paris, cel care a lăsat peste 8.000 de clișee, dintre care 2.300, realizate între 1898 și 1927, au fost expuse.

Orfan de mic, Atget a dus până pe la 40 de ani o viață dezordonată, fiind când comediant, când pictor mediocru, fără mijloace de existență, când executând fotografie documentară pentru pictori, cum mulți făceau după anii 1850. A început prin a fotografia flori și peisaje, înainte de a se fixa pe vechiul Paris, care dispărea sub ochii lui, pradă loviturilor modernizării agresive. El nu s-a limitat la monumente, la castele acoperite de verdeț, la biserici, case, străzi, grădini, pasaje, vitrine de magazine, fortificații, „zone” insalubre de la periferie, mijloace de transport trase de cai, teșghele pline cu mărfuri, motive decorative ale scărilor, firmelor, ci i-a convins să-i pozeze pe micii negustori, micii meseriași, comercianții de vechituri, prostituatelor, manechinele, iar pentru asta a străbătut cartier cu cartier, stradă cu stradă, cu aparatul lui greu și demodat în spate și cu hainele-i sărăcăcioase, purtate pentru a se simți comod.

Fotografiile lui reprezintă un portret romantic și melancolic al unei lumi pariziene condamnată să dispară, fiind deopotrivă opere de artă și documente. Acest domn deja în vârstă ar fi rămas însă aproape necunoscut, dacă nu ar fi trezit interesul vecinilor lui din cartierul Montparnasse, pictorul și fotograf american Man Ray și asistenta lui, Berenice Abbott. Ei i-au schimbat destinul. Ray i-a cumpărat vreo 40 de clișee și a publicat patru dintre ele într-o revistă suprarealistă, iar Abbott, la un an de la moartea lui, în 1928, a cumpărat și ea câteva mii, rămase în atelierul lui, și le-a consacrat apoi 40 de ani din viață pentru a-l face cunoscut pe autorul lor. Tehnica fotografică a lui Atget a influențat covârșitor arta fotografică americană.

Atget, fotografiat de Berenice Abbott

PARISUL DE DINCOLO DE FORTIFICAȚII

FLORENTINA DOLGHIN

Alphonse de Lamartine, într-un tablou executat de Henri Decaisne, pictor belgian contemporan lui, și Parisul la 1840, în dreptul porții Saint-Denis, construită în 1672 de arhitectul François Blondel, întru gloria lui Ludovic al XIV-lea

„Poftim? Parisul fortificat? Parisul oraș de război? Parisul dominat de 20 de forturi? Parisul înconjurat de 2.400 de tunuri, deservite de 10.000-12.000 de tunari? Parisul citadelă a Franței? Într-un asemenea stat Parisul ar fi ultimul loc de refugiu pentru libertate! Resping acest proiect smintit. Forța Franței nu constă în zidurile Parisului. Forța Franței constă în poporul ei, în soldații ei.“

La 21 ianuarie 1841, de la tribuna Adunării Naționale, Alphonse de Lamartine (1790-1869), strălucit poet, membru al Academiei Franceze, aici însă în calitate de deputat de Mâcon (Burgundia), își exprima ferm opoziția față de intenția autorităților de a construi o linie de fortificații în jurul capitalei franceze. Regele Ludovic-Filip (1830-1848) socotea că, dacă în martie 1814, Parisul ar fi fost împresurat de forturi, țarul Rusiei și regele Prusiei, aflați în fruntea trupelor coaliției antinapoleoniene, n-ar fi intrat atât de ușor și de triumfal în oraș. Ce-i drept, și la insistențele ministrului său, Adolphe Thiers, suveranul hotărâse să intervină pentru a corija lucrurile, chiar dacă trecuseră de atunci mai bine de două decenii.

Așadar, Parisul merita un zid, de fapt, un nou zid. Pentru că în 1814 avea unul, inefficient, înălțat chiar înaintea Revoluției din 1789. Cele 69 de bariere ale lui, păzite de oameni în uniformă, erau destinate percepției diverselor taxe, dijmei municipale, ridicate de la cei care intrau să-și vândă marfa în Capitală, nicidecum nu protejau orașul de agresori.

Lamartine avea proaspătă în minte a doua răscoală a muncitorilor de la manufacturile de mătase din Lyon, din 1834, când împotriva rebelilor se utilizase forța. I se părea o minciună, un pretext, invocarea pericolului extern de

către suveran. Poetul suspecta guvernul că vrea să transforme Capitala într-un loc fortificat doar pentru a-i amenința cu tunurile populația răzvrătită, gata oricând să înalțe bariade. Dar parlamentarii, militarii, chiar foștii militari au

vrut un nou brâu de fortificații pentru Paris. La 1 august 1841 proiectul a fost adoptat.

Londra, un model

25.000 de muncitori s-au pus pe treabă, să construiască

neagră“ (neagră pentru că era lipsită de iluminat public, dar și din cauza mizeriei) erau furnizoarele a tot felul de fantasmе care circulau printre oamenii așezați la casa lor. Se vorbea cu groază despre violența „apașilor“, înarmați cu cuțite, și despre vulgaritatea „marmitelor“ (prostituatele). Imaginarul colectiv era abundent alimentat cu povești despre acel loc nesigur, desfrânat, „înghesuit între gunoarie“, cum va scrie mai târziu Céline în *Călătorie la capătul nopții*, „mărginit de poteci pe care fetele, niște mucoase, cu simțurile trezite înainte de vreme, fugeau de la școală pentru a câștiga de la un desfrânat sau altul cinci franci, o porție de cartofi prăjiți și o blenoragie“.

„Zonierii“ protestează, dar în van

Totuși, locuitorii acestui spațiu, în marea lor majoritate, felceri, vânzători de haine vechi, cei care adunau dopuri de plută, muncitori de tot felul, exercitau o activitate vrednică de milă, dar cinstită. Oamenii aceia au sfârșit prin a se atașa de zona „lor“, de

acest spațiu dintre oraș și sat. Probă stă lupta pentru a și-l păstra, începând din 1890, când s-a hotărât oficial demolarea fortificațiilor, până în... 1973, data expulzării ultimilor „zonieri“ de pe înălțimea Porții Champerret. „Zonierii“ și-au creat în

prima fază un sindicat al lor, „expresie a intereselor lor lezate și drepturilor nerecunoscute“, după expresia președintelui său, Eugène Sou-

lier. Apoi, în 1894, Liga de apărare a „zonierilor“ Parisului a încercat să împiedice primele demolări și primele expulzări. Încă de la începutul secolului al XX-lea, statul a invocat rațiuni de igienă pentru a justifica raderea de pe fața pământului a cocioabelor. Socialistul Albert Thomas (*Magazin istoric*, nr. 6/2005) a sărit în ajutorul Guvernului, scriind în 1908, în *Cahiers du socialiste*, una dintre revistele partidului: „Vrem spații libere; vrem ca fortificațiile să fie transformate în grădini, în alei de promenadă, în terenuri de joc.“

Primul Război Mondial a eliminat din discuție orice

nouă decizie, iar criza locuințelor care i-a urmat a constrâns alte și alte familii să vină în zona locuită deja de 30.000 de persoane. Era însă numai o amânare. Primele excavatoare au intrat în 1919 și, între 1925 și 1930, trei decrete au consacrat anexarea terenurilor teritoriului parizian. Adesea „zonierii“ au fost alungați cu forța, în ritmul avansării lucrărilor și al construirii de locuințe ieftine, în lungul viitoarelor bulevarde purtând nume de mareșali. Mai târziu, la vreme de război, distrugând părți din zonă care serveau drept ascunzișuri pentru rețelele Rezistenței, nemții au contribuit involuntar la „curățenie“. Iar după Eliberare, ultimele echipe au demolat ce mai era de demolat. Din fortificații s-au mai păstrat azi doar câteva vestigii, martore ale unei aberații militare, dar și ale unei „zone“ a cărei poezie i-a inspirat pe scriitori: Jacques Prévert, Louis-Ferdinand Céline sau Francis Carco (în romanul *L'Equipe*), dar, mai ales, pe fotografi. ■

și de lumina zilei, să lăsăm soarele binefăcător să pătrundă în case“, declara el în decembrie 1850, într-un discurs rostit la Primăria Parisului.

Începând din iunie 1853 marile lucrări au fost întreprinse sub conducerea baronului Haussmann, devenit prefect al Senei, cu acordul lui Napoleon al III-lea și al soției sale, împărăteasa Eugenia. Refugiat cu câțiva ani în urmă la Londra și având mult timp la dispoziție, pasionat de urbanism, suveranul se plimbase pe străzile capitalei engleze, admirând geometria perfectă a orașului, aproape integral reconstruit după marele incendiu din 1666 (*Magazin istoric*, nr. 12/1971, 9/1986)). Străzile largi, mărginite de trotuare, piețele, halele, scuarurile, canalele de scurgere, centura de parcuri și păduri, toate făceau din Londra, în ochii lui, un oraș modern și salubru.

„Centura neagră“ creează spaime

Era altceva decât Parisul, pe care unchiul lui, Napoleon I,

nu avusese timpul necesar să-l transforme în profunzime. Iar Ludovic al XVIII-lea, Carol al X-lea și Ludovic-Filip, cărora le urmasse el, nu aduseseră decât mici rețușuri Capitalei. Mulți însă vedeau în spatele modernizării orașului de pe Sena înflorirea speculațiilor imobiliare, în beneficiul împăratului și al camarilei sale, un fel de viol asupra capitalei istorice; între ei, Victor Hugo, îndrăgostit de orașul medieval, sau Emile Zola.

Indiscutabil însă că deschiderea unor mari artere per-

Ca și Monarhia din iulie (1830-1848), a lui Ludovic-Filip, și Al Doilea Imperiu (1852-1870), al lui Napoleon al III-lea, se temea de accesele de furie ale mulțimii. Dovadă o scrisoare adresată de Haussmann împăratului. „Trebuie să luăm în calcul, într-o măsură echitabilă, scumpirea chirii și a alimentelor, ca un adjuvant util pentru a apăra Parisul de invazia muncitorilor din provincie“. Inflamarea prețurilor și distrugerea cocioabelor i-au alungat din Capitală pe cei mai defavorizați, care au început să se cam înghesuie în zona în mod oficial declarată *non aedificandi*.

Aceste mii de proletari, marginali, țigani, telali, provinciali, curând desemnați, la modul global, prin termenul de „zonieri“, și-au fabricat în acel spațiu locuințe precare, așezate haotic, din materiale recuperate. Instalați clandestin în zona militară ce servea drept centură a Capitalei, zdrențuroși, plecau din zori să strângă dopuri de plută, resturi de haine, de piele, pe care le vindeau unui „meșter-vânzător de haine vechi“. Condițiile de viață din această „centură

În aceste două pagini, 53 și 54, vechi meserii, demult dispărute, și așa-numiții zonieri, în viața de zi cu zi, surprinși în fotografiile lui Eugène Atget

mitea și deplasarea rapidă a trupelor, cavaleriei și tunurilor, în caz de revoltă. Populația nu mai putea ridica repede baricade, așa cum o făcea de secole. Larmatine avusese dreptate. Și chiar dacă în concepția planului lui Napoleon al III-lea aspectul opresiv nu existase, nu poate fi negat faptul că măsurile lui au avut drept consecință potolirea unei mulțimi dispuse oricând la insurecții locale.

a încetat molima.“ Vedem aici că inițiativa venea de la episcop; în alte cazuri (Pskov 1442, Novgorod 1533 și Vologda 1654) ideea a venit direct de la credincioși.

S-a păstrat și o *Povestire* (Skazanie) despre construirea bisericii din Vologda, ultima în ordine cronologică, în vremea unei puternice epidemii de ciumă în Rusia Centrală, care lovise și Moldova doi ani mai înainte. Vologda a fost atinsă în august 1654 și pestilența a continuat până în octombrie, făcând numeroase victime, în ciuda tuturor eforturilor populației: fărâdelegile și omorurile au diminuat în chip dramatic, dușmanii se împăcau între ei, cu toții posteau și se rugau pentru iertarea păcatelor și înduplecarea lui Dumnezeu, care se supăraseră pe oameni și îi pedepsea în acest mod.

Când totul s-a dovedit zadarnic, „în inimile oamenilor [s-a ivit ideea] de a ridica un altar în numele Domnului“ în 24 de ore prin munca neîntreruptă a comunității. Un apel a fost lansat către toți locuitorii orașului și în ziua de 18 octombrie arhiepiscopul Markell de Vologda și Perm a dat binecuvântarea poporului adunat și gata de lucru. La ora una noaptea s-a pus temelia bisericii. Unii se ocupau de instalarea ei, alții ridicau pereții din trunchiuri de copac aduse dinainte din pădure, alții făceau făclii din coajă de mestecă cu care au înconjurat terenul pentru a

Doamna Marica, așa cum apare, alături soțul ei Constantin Brâncoveanu, în fresca ctitorilor de la Mănăstirea Brâncoveni

avea lumină. S-a muncit astfel toată ziua și, la căderea nopții, biserica era terminată, cu pereții interiori negeluiți și fără pictură. Au fost împrumutate icoane de la bisericile vecine și a doua zi noua biserică având hramul Mântuitorului a fost sfințită și s-a săvârșit sfânta liturghie de către arhiepiscop. Patru zile mai târziu, un pictor local s-a angajat să zugrăvească într-o singură zi icoana cu chipul Mântuitorului și într-adevăr în ziua următoare icoana a fost terminată și instalată în biserică la loc de cinste, ca icoană de hram. Și astfel, spune *Povestirea*, construcția bisericii dintr-o zi a marcat „transformarea morții în viață, căci din acea zi molima mortiferă a încetat“.

Începând din anul următor, toți locuitorii orașului au co-

memorat evenimentul. La 18 octombrie ei se adunau în mica biserică și în jurul ei pentru o veghe care dura toată noaptea, cu slujbe și rugăciuni. Atunci se citea cu glas tare *Povestirea* istorisind construcția într-o singură zi a bisericii, pictarea icoanei de hram tot într-o singură zi și, în

consecință, încetarea epidemiei de ciumă. Ceremonia comemorativă a continuat să fie celebrată fără întrerupere peste 200 de ani, atrăgând mulți pelerini și căpătând o importanță națională atât de puternică, încât în 1824 însuși țarul Alexandru I a participat la slujbă.

Desi toate bisericile dintr-o zi din Rusia au dispărut de-a lungul secolelor, *Povestirea* despre construcția celei din Vologda și descrierea celei din Viatka, ultima supraviețuitoare dintre cele 23 cunoscute documentar, sunt argumente serioase în favoarea unei origini rusești a primei și singurei biserici bucureștene dintr-o zi. Se mai adaugă și faptul că în România nu s-au mai înregistrat astfel de construcții pe vreme de ciumă, deși ideea care stătea la baza acestei credințe era cunoscută românilor, ca și rușilor și bielorșilor, ungurilor și sașilor: o lucrare omenească realizată printr-un efort neîntrerupt, de preferință într-o singură zi, nu poate fi spurcată de diavol, care se strecoară în ea numai în pauzele lucrului (sub-

Ciuma care a lovit Moscova, în 1771

Continuăm incursiunea în reconstituirea începută în numărul trecut a semnificațiilor unui simbol pe care oamenii Evului Mediu îl percepeau foarte bine, dar care pentru noi, cei de azi, rămâne un mister.

Situată pe strada Academiei, între aripa nouă a Institutului de Arhitectură „Ion Minicu” și hotelul „Union”, Biserica Dintr-o Zi este una dintre cele mai vechi din București. Ea este menționată pentru prima oară în 1629, când este amintit popa Stanciul de la Biserica „de o Zi”, și poartă hramul Sfântul Nicolae. Se crede că a fost construită de postelnicul Neagu din neamul boierilor Negoiești din Târgșor, fratele | exact după întemeiere.

Biserica Dintr-o Zi așa cum a fost refăcută din zid,

bunicului Doamnei Marica a lui Constantin Brâncoveanu, care o reface din zid la 1702, înlocuind astfel vechea „bisericuță de lemn, mititică foarte și veche dă mai cădea” (Radu Greceanu). Istoricii care s-au ocupat de trecutul ei au oscilat între două ipoteze privind originea numelui: sau a fost construită și sfințită într-o singură zi, sau a fost inaugurată un an

BISERICA DINTR-UN LEMN ȘI BISERICA DINTR-O ZI

MATEI CAZACU

In rândurile ce urmează vom încerca să dovedim că prima ipoteză, susținută de bunicul meu, preotul George I. Negulescu-Batiște (1873-1947), fost mulți ani preot la Dintr-o Zi, este exactă, deoarece în Rusia au existat nu mai puțin de 23 de biserici „dintr-o zi”, ridicate între 1390 și 1654 la Novgorod (zece), la Pskov (nouă), și câte una la Moscova, Iaroslav, Viatka și Vologda. Caracteristica acestor lăcașuri înălțate fără excepție pe un teren viran este că ele au fost opera comunității credincioșilor reu niți într-un efort colectiv pentru a se pune astfel la adăpost

în vremea epidemiilor de ciumă. Una dintre aceste biserici, cea de la Viatka, de la sfârșitul secolului al XVI-lea, mai exista la 1911, când a fost descrisă de un specialist (între timp a dispărut). Ea măsura un stângen și jumătate pătrați, echivalenți cu 5,80 m², deci o construcție de circa trei metri lungime pe doi metri lățime. Un trunchi de copac servea de sfântă masă la altar (ca la Dintr-un Lemn), iar ușile împărătești constau din două planșe de lemn legate cu frânghie.

În vremurile acelea, epidemiile de ciumă erau combătute în Rusia prin proce-

siuni și rugăciuni publice conduse de arhiepiscopul de Novgorod (la Pskov în 1352, 1360 și 1389). În 1390, la Novgorod, „miercuri, țărani au înălțat o biserică într-o singură zi”, ne spune Cronica a IV-a de la Novgorod, care continua: „au adus trunchiuri de copac din pădure și au construit o biserică pentru Sfântul Atanasie în cartierul Sfintei Sofia, cu binecuvântarea și la îndemnul episcopului; și episcopul Ioan a sfințit-o în aceeași zi și a celebrat liturgia; prin mila lui Dumnezeu, mijlocirea Sfintei Sofia și rugăciunile și binecuvântările episcopului,

Țara Românească, unde îi întâlnim ca mercenari ai lui Mihai Viteazul și Radu Șerban sub denumirea generică de cazaci, dar și, e drept ceva mai târziu, ca țărani colonizați alături de alți pribegi în satele și orașele țării. Au existat însă grupuri de ruși, probabil ucraineni, instalați și înainte de 1600 în Muntenia, unde doi pelerini germani trec în 1385 prin orașul „Russenart”, Rușii (mai apoi Roșii, Roșiorii) de Vede. Mai întâlnim satul Rușii de lângă Târgoviște la 1450, un altul lângă Tîgănești, Snagov, un al treilea pe Mostiște și un al patrulea în județul Teleorman, satele Rusinești lângă Corabia (Rusănești), lângă Balș și lângă Drăgănești. „Drumul rușilor” de lângă Dănești, în jud. Olt, este menționat la 1512-13, iar o vale de lângă Saclele (jud. Teleorman) se numea Rusca. Alți ruși mai apar și în sudul Transilvaniei, unde Miercurea Sibiuului apare la 1290-1301 sub forma Reussmarkt (Rusmark)

Cămașa ciumei se făcea din caier de cânepă, toarsă, țesută și cusută în aceeași noapte

și Forum Ruthenorum în 1334, Ruși de lângă Sibiu „Villa Ruz” (1424) și Rewsen (1494), Rusciori tot de lângă Sibiu este numit „Villa Ruthenica” la 1380, Ruși de lângă Mediaș, „Villa Ruthenorum” la 1403, iar Ruși din Hațeg poartă numele Oroszfalw (1453) și „Villa Rws” (1506). Rusova Veche din Banat este numită la 1421 Rusolch. Alte sate amintind de ruși se găsesc

în Maramureș, ceea ce este natural, în Secuime și în jurul Clujului. Acest ansamblu de toponime nu poate fi întâmplător și el denotă prezența unor slavi răsăriteni (ucraineni, bieloruși, poate și ruși) denumiți cu genericul „ruși” în Muntenia și Transilvania în secolele XIII-XVI. Unii dintre ei vor fi venit și la București și lor li se datorează, foarte probabil, ideea construirii Bisericii Dintr-o Zi pe la 1603, căci dacă ar fi fost mai veche nu credem că o biserică de lemn ar fi rezistat incendiului pus de soldații lui Sinan Pașa la 1595.

Ea rămâne ca o amintire a unor vremuri de restrițe, când oamenii, confrunțați cu epidemii agravate de perioade de recolte proaste și de foamete, căutau cu disperare remedii care ni se par astăzi curioase și ineficace, dar care întruneau atunci speranțele și adeviziunea comunităților respective. ■

PRIMII PATRU AMERICANI

La sfârșitul lunii iulie anul acesta, o echipă de arheologi americani, din care face parte și Florin Curta, arheolog de origine română, au descoperit în situl de la Jamestown osemintele a patru englezi, primii coloniști care au sosit în Virginia (Estul S.U.A.) în secolul al XVII-lea.

Descoperirea este extrem de importantă pentru istoria americană, fiind cele mai vechi oseminte aparținând coloniștilor din spațiul american. Osemintele au fost identificate ca aparținând unui preot anglican, respectiv trei militari.

Osemintele se aflau la intrarea în cea mai veche biserică anglicană din S.U.A., ce a funcționat între 1608 și 1616. Mai mult de 400 de ani au trecut de când acești pionieri au trăit în Virginia, una dintre cele mai importante colonii engleze din America.

Conform reconstituirilor făcute de arheologii și antropologii de la Muzeul Național de Istorie Naturală și de Fundația Jamestown, aceștia aveau între 24 și 39 de ani și făceau parte din elita acestei prime colonii permanente englezești situate la sud de actualul Washington.

Tehnologiile moderne au permis identificarea lor cu precizie. Reverendul Robert Hunt a fost primul preot anglican al coloniei. Cei trei militari erau căpitanul Gabriel Archer, care a făcut parte din prima expediție de colonizare din anul 1607, condusă de căpitanul John Smith, salvat de către Pocahontas, conform legendei. Ceilalți doi au fost Sir Ferdinando Wainman și căpitanul William West. Toți au fost omorâți într-o ambuscadă de indieni.

Condițiile de viață de la începutul secolului al XVII-lea erau extrem de dure, coloniștii luptând nu doar cu indienii, ci și cu foametea și boli necunoscute încă în spațiul european. ■

înțeles lenevia muncitorilor). Realizând o cămașă („cămașa ciumei“), în Bielorusia un ștergar („obydennye polo-tența“), o biserică dintr-un singur lemn sau într-o singură zi, se crea un talisman, o pavăză împotriva lucrării diavolești care aducea ciuma sau alte boli. Această idee se înrudea cu alta, necesitatea unei jertfe pentru a asigura soliditatea unei construcții (biserică, pod) care se dărâma noaptea, când lucrul înceta, deoarece diavolul se amesteca în această treabă.

„Cămașa ciumei“ este cunoscută în Ungaria și Transilvania, atât la români cât și la unguri și sași, în Muntenia, Oltenia și Dobrogea. Ion-Aurel Candrea a adunat în lucrarea sa *Folklorul medical român comparat. Privire generală. Medicina magică* (1944) mai multe rețete de confecționare a cămășii ciumei. Cea dintâi, înregistrată în Muntenia în vremea domniei lui Constantin Brâncoveanu (1688-1714), suna astfel: „Sper că nu voi fi neplăcut cititorului – scrie Anton-Maria Del Chiaro, secretarul florentin al domnului – arătând curioasele ceremonii introduse de superstiții, când această boală epidemică [ciuma] intră în Valahia. Se adună un număr fix de femei care, într-un răstimp de 24 de ore, torc, țes și cos o cămașă de cânepă și apoi o ard în foc și cred că în felul acesta cămașa cusută va alunga ciuma“.

Mărturia lui Del Chiaro este completată de credințele de același tip din Transilvania înregistrate în secolul

Doctorul ciumei, cel plătit de comunitate să meargă la bolnavi și costumul său de „protecție“

al XIX-lea. Aici ciuma este numită „Maica-călătorea“ sau „Maica-calea“ și se hrănește numai cu inimi de oameni sau de animale. Oamenii pun aceste stranii bucate la marginea satului pentru ca ciuma să le găsească, să le mănânce și să se sature cu ele, iar apoi să se întoarcă la casa ei peste nouă mări și nouă țări. Când flămânzește din nou, Dumnezeu îi dă voie să se hrănească iarăși cu inimile celor ce păcătuiesc greu împotriva Lui.

Dacă prima metodă dă greș, se recurge la cămașa ciumei. În acest scop se strâng într-o marți seara nouă babe „iertate“ (femei la menopauză și fără activitate

sexuală) într-una dintre case și acolo pregătesc, într-o singură noapte, cămașa din caier de cânepă, toarsă, țesută și cusută în aceeași noapte. Cu cămașa îl îmbracă pe bolnav care doarme cu ea câteva ceasuri în acea noapte.

În județul Făgăraș trebuie să fie șapte femei cu numele Maria care confecționează cămașa, învelesc cu ea o păpușă de 50-100 cm, umplută cu paie și fân, pe care o spânzură de un pom din marginea satului.

În județul Dolj, cămașa purta numele de „cămașă de izbândă“ și era confecționată în vreme de holeră. Când era gata, se duc doi, trei oameni în drum sau la marginea satului. Lumea vine după ei și, pe când unul ține cămașa strânsă spre guler, toți copiii, bărbații și femeile trec prin ea ca să scape de holeră.

În Transilvania și Ungaria, ciuma sau holera erau imaginate sub înfățișarea unei femei goale care găsește cămașa țesută într-o zi, se îmbracă cu ea și apoi părăsește satul.

Revenind la Biserica Dintr-o Zi din București, este foarte probabil că primul lăcaș de lemn a fost construit în vremea epidemiei de ciumă din 1603 pe un teren aparținând familiei lui Mihai din Târgșor,

un bogat negustor grec, tatăl lui Neagu din Neagoști și al lui Antonie din Popești, domn între 1669 și 1672, bunicul doamnei Marica Brâncoveanu. Amintim că Mihai Grecul din Târgșor a avut și o fată, pe frumoasa Tudora, iubita lui Mihai Viteazul. Ideea construcției va fi venit de la rușii prezenți în București și în

Locuitorii din Tournai își îngroapă morții răpiți de ciumă, miniatură din secolul al XIII-lea

Mazurca, dansul polonez

Marxism „doctrină filozofică, socială și economică întemeiată de K. Marx și F. Engels“ este un cuvânt care intră în lexicul limbii române prin cartea *U.R.S.S. azi* de Al. Sahia, tipărită la Editura „Ramuri” din Craiova (1935). A putut fi împrumutat fie din fr. *marxisme* (unde este atestat din 1880), fie direct din rusă.

Matusalemic cu sensul metaforic „foarte vârstnic” este folosit mai ales în expresia *vârstă matusalemică* și are la origine numele propriu *Matusalem*, patriarh biblic (menționat în *Geneza*), bunicul lui Noe, despre care se spune că ar fi trăit 969 de ani și a devenit astfel simbolul longevității. Se pare că acest cuvânt, fără corespondent atestat în altă limbă modernă, a fost creat în română; prima sa înregistrare este din revista *Viața românească* (martie, 1954), apărând apoi la G. Călinescu, în romanul *Scrinul negru* (1960).

Mazur face parte din categoria numelor de locuitori „persoană care aparține unui grup etnic polonez din regiunile Mazuria și Mazovia”, fiind împrumutat din ucraină sau din polonă. Este interesant că apare încă din *Letopisețul Țării Moldovei* scris de Grigore Ureche (1590-1647). Ulterior, la C. Negruzzi (1893), apare *mazurcă* „dans de origine poloneză” (cuvânt derivat de la *mazur*), împrumutat fie din rusă, fie din limba polonă.

Mătase înseamnă „fir obținut din gogoșile viermilor de mătase; borangic”. În română, cuvântul este atestat în anul 1588 în forma *matase*, conform datelor oferite de B.P. Hasdeu în volumul I din lucrarea *Cuvinte din bătrâni*. Este moștenit din lat. *metaxa* „mătase neprelucrată” (cuvântul *matassa* din lat. *mataxa* există și în italiană).

Mecena desemnează o „persoană bogată care protejează literatura și artele”, fiind un împrumut din fr. *mécène*. Cuvântul are la bază numele lui Caius Cilnius *Maecenas* (cca 70-8 î.H.), cavalier roman, descendent din etrusci, născut la Arretium. A fost prieten al împăratului Octavian Augustus, încă din vremea studiilor sale la Atena; l-a întovărit în războaie și a fost principalul lui sfătuitor. El însuși poet din opera căruia s-au păstrat doar fragmente, a adunat în jurul său scriitori vestiți din epocă, precum Vergilius sau Horațiu. Cuvântul *mecena* are în română prima atestare în revista *Con-*

temporanul (1949). Derivatul *mecenat*, cu același sens (din it. *mecenate*) apare la Budai-Deleanu, în *Țiganiada* (manuscris din 1800, aflat la Biblioteca Academiei Române).

Meduză „specii de animale marine cu corpul gelatinos, în formă de clopot sau de umbrelă” provine din fr. *méduse*, cuvânt format de la numele personajului mitologic *Medusa* (*Meduza*), una dintre cele trei Gorgone, ucisă

Perseu cu capul Meduzei (Muzeul Vaticanului), sculptură de italianul Antonio Canova (1757-1822)

de Perseu, care i-a tăiat capul. Perseu i-a oferit Atenei capul Meduzei, pentru că îl ajutase, iar zeița și-a împodobit scutul cu el. Legenda spune că, la o simplă privire, Meduza transforma pe orice muritor în stană de piatră. În arta plastică, chipul Meduzei, cu părul din șerpi, a devenit un ornament clasic. ■

**Radio
România
București fm**

[98,3 FM]

Pastila de cuvinte

Alături de termeni care privesc istoria literaturii sau artele plastice, eponimele apar și în limbajul curent, prin termeni ca marochin, mătase etc.

ALTE EPONIME

Academician MARIUS SALA

Marinism este un termen împrumutat din it. *marinismo*, fr. *marinisme*, care definește un „stil prețios, caracteristic barocului italian din secolul al XVII-lea”. La

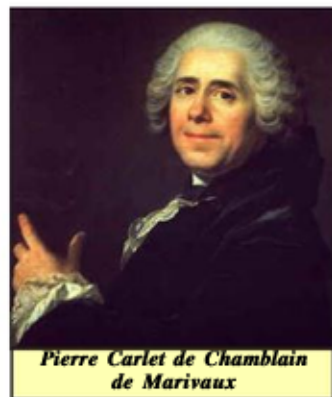

Portretul scriitorului Gianbattista Marino, făcut de un contemporan, pictorul flamand Frans Pourbus cel Tânăr

originea cuvântului se află numele scriitorului Gianbattista Marino (1569-1625), inițiatorul acestui stil literar. În română, este consemnat prima dată lexicografic în ediția a III-a a lucrării *Dicționar de neologisme* de Florin Marcu și Constant Maneca (1978). Este sinonim cu *gongorism*, cuvânt creat de la numele poetului spaniol Luis de Góngora y Argote (1561-1627), care cultiva în poemele sale mito-

logice un stil afectat, încărcat de metafore adesea obscure.

Marivodaj înseamnă „limbaj galant, subtil” și provine din fr. *marivaudage*, cuvânt care are la bază numele scriitorului francez Pierre Carlet de Chamblain de Marivaux (1688-1763), devenit celebru mai ales ca dramaturg, ale cărui comedii, cu intrigă lejeră, aduc în scenă un dialog care are spontaneitatea unei conversații elegante de salon. Prima înregistrare lexicografică în română este tot în dicționarul citat anterior.

Pierre Carlet de Chamblain de Marivaux

Marochin (cu varianta învechită *marochină*) „piele fină de capră, tăbăcită vegetal, având desene în relief sau în culori” este un neologism împrumutat în română din fr. *maroquin*, it. *marochino*,

atestat la 1830, într-un articol din gazeta *Curierul românesc*. Cuvântul trimite, ca etimologie, la numele propriu *Maroc*, țară unde s-a inventat acest mod de prelucrare a pielii. Sinonimele sale învechite sunt

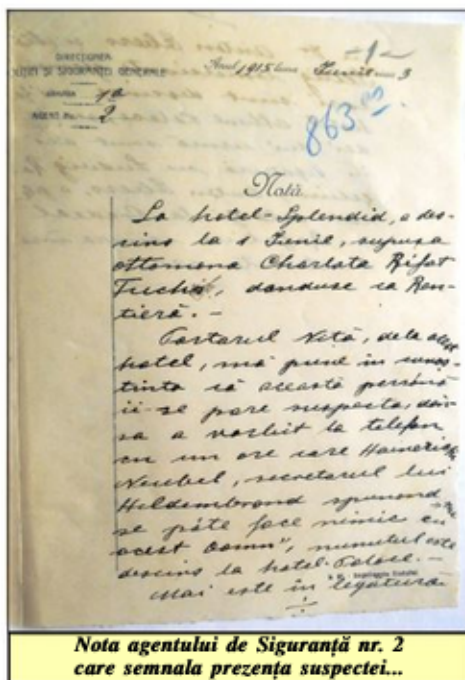
cordovan (format de la Córdoba, numele unui oraș din Spania meridională) și cuvântul de origine turcă *saftian*.

Martingală desemnează o „curea din harnașamentul calului, prinsă cu un capăt de chingă și cu altul de botnița căpețelii” și este împrumutat din franceză, unde *martingale* provine din provensalul *martegalo* „pantaloni bărbătești până la genunchi”, cuvânt creat de la numele propriu *Martigues*, port la lacul Berre din Aix-en-Provence. Din franceză s-a împrumutat și sensul figurat al cuvântului „dublarea mizei (la unele jocuri de noroc)”. Prima apariție a termenului în română este în dicționarul lui I.D. Negulici (1848).

plimbat pe petrecăreți până la 3 dimineața, prin tot orașul. S-au oprit ceva mai mult în fosta grădină „Hugo“ de la Șosea, unde, conform agentului nr. 2, „este tot un birou de propagandă germană“.

PPe baza informațiilor acumulate și analizate până atunci a fost elaborat un referat, semnat de comisarul ajutor cl. I D. Vladimirescu, despre Charlota Rifat Fuchs Bey, zisă Senie Suad. Relația ei cu Heinrich Noebel era suspectă deoarece acesta era „cunoscut la Direcțiune ca agent informator al statului german“. Anton Ebers și Otto Seilig s-au dovedit a fi, în realitate, „preținși comercianți germani“, însă întâlnirile cu Werner au fost cele mai compromițătoare și i-au decis soarta.

Odată cu verdictul emis de D.P.S.G., lucrurile au început să se precipite. Directorul general al D.P.S.G., Ion Panaitescu, a cerut, la 18 august 1915, să se prezinte acest caz ministrului de Interne, Vasile G. Morțun, „cu rugămintea de a încuviința expulzarea acestei femei“. Ministrul și-a însușit punctul de vedere al D.P.S.G. și a înaintat Guvernului propunerea. „Pe baza dispozițiilor art. 1 al legii din 1881 asupra străinilor, am onoare a vă ruga ca în interesul siguranței Statului să binevoiți a încuviința expulzarea din țară a supusei otomane Charlota Rifat Fuchs Bey, zisă Senie Suad, aflată în

Nota agentului de Siguranță nr. 2 care semnală prezența suspectei...

București, care s-a stabilit că este în serviciul unei puteri străine“.

Charlota a fost reținută de agenții de Siguranță la 24 august 1915 și, cu ocazia percheziției, i s-au confiscat bunurile ce le avea asupra ei. Între acestea se aflau notițe și înscrisuri în limba germană. Expertul pentru limba germană din D.P.S.G. a reușit să descifreze unele dintre acestea și a ajuns la următoarea concluzie: „Din notițele de pe carnetul alăturat, redactate în limba germană, reiese că proprietara carnetului se ocupă cu

aprovizionarea armatei germane. Aceasta am dedus-o din următoarele însemnări fugitive: material pentru cizme militare, centuri pentru gloanțe, cizme militare, piei de vițel pentru

ranițe, saci militari pentru pâine, stofă (pânză) de corturi – 60.000, perechi de mănuși de lână – 1.000.000, piei – 800.000 mărci. Dintr-o altă notiță se poate deduce că numita trata afaceri direct cu Guvernul otoman, probabil pentru Guvernul german. Notița respectivă e următoarea: «Ne angajăm să plătim d-lui Richard Horfe, direct sau indirect, 2% asupra facturilor pentru toate afacerile încheiate cu Guvernul otoman prin d-na Rifat Bey». Alte notițe care mi s-au părut că ar putea fi relevante sunt următoarele: «A se pune pe Bachmann, care are reprezentanță, în legătură cu dl. Standt, pentru Ebers, Seilig, Berlin; Focșăneanu,

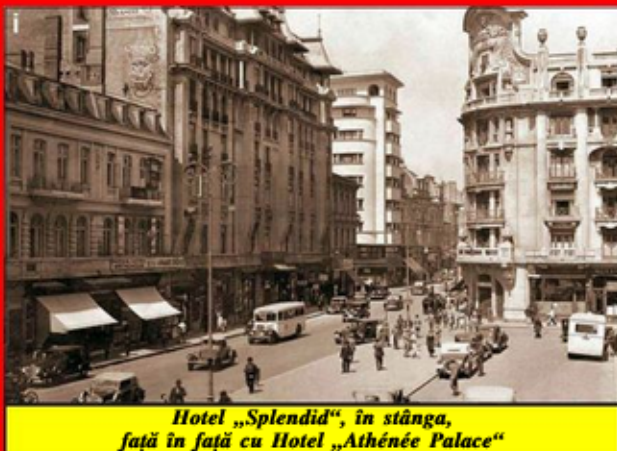

... Charlota Rifat Fuchs

1915

O SPIOANĂ OTOMANĂ LA BUCUREȘTI?

La începutul lunii iunie 1915 agentul de Siguranță nr. 2 din Brigada I a raportat că la Hotel „Splendid” a descins supusa otomană Charlota Rifat Fuchs, care a trecut în registrul de înscriere că are 31 de ani, este de

Hotel „Splendid”, în stânga,
față în față cu Hotel „Athenée Palace”

naționalitate turcă, posedă pașaportul nr. 3.261 emis de Legația otomană din Berlin, iar ca ocupație este rentieră. Portarul Niță, informatorul agentului de Siguranță, i-a destăinuit acestuia că femeia „i se pare suspectă”.

ALIN SPÂNU

● O conversație telefonică suspectă ● Urmărită două luni ● Plimbare cu birja toată noaptea ● Decizie de expulzare ● Presa este ajutată și ajută ● Mai multe semne de întrebare

In primul rând, imediat după ce a sosit, a vorbit la telefon de mai multe ori cu Heinrich Noebel, secretarul lui Paul Hildebrand, care era cunoscut ca agent german în România, și a auzit-o cum a declarat, insistent, că „nu se poate face nimic cu acest domn”.

Apoi, Charlota a fost văzută în compania a doi comercianți germani – dr. Anton Ebers și Otto Seilig – cazați la Hotel „Athenée Palace”, dar aflați în legături cu Ludwig Roselius, și el în evidența Direcțiunii Poliției și Siguranței Generale (D.P.S.G.). Hildebrand și Roselius coordonau propaganda germană în România și erau urmăriți de mai mult timp cu mare atenție. Orice persoană din anturajul acestora și oricine venea în contact cu ei deveneau suspecti. Despre Anton Ebers se știa că a plecat la Predeal împreună cu Roselius, fără a se cunoaște motivul. Au fost dați în supravegherea Poliției locale.

Timp de aproape două luni, supusa otomană a fost urmărită de agenții D.P.S.G., fără a ieși în evidență în mod deosebit. La 27 iulie 1915 agentul de Siguranță nr. 48 a informat că femeia a părăsit Bucureștiul cu destinația Berlin. După o săptămână, la 4 august 1915, Charlota a revenit în capitala României. Agentul de Siguranță nr. 2 a primit sarcina s-o monitorizeze cu atenție. După câteva zile de observare a raportat că aceasta era în strânse legături „și se deplasează foarte mult din Capitală cu Paul Hildebrand și alți germani care fac propagandă filogermană aici”.

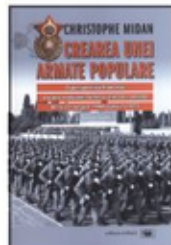
O altă relație suspectă a fost cu Werner, șeful Biroului de propagandă germană din București, cu care s-a întâlnit de mai multe ori. Noaptea, Charlota se distra copios, fiind invitată de diferiți germani la chefuri care durau până în zori. Într-o noapte, un birjar i-a

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **TREI DECENII DE RELATII ROMANO-AMERICANE 1955-1985** (Colecția România. Supraviețuire și afirmare prin diplomație în anii Războiului Rece; coord. ambasador Nicolae Ecobescu; editori Constantin Moraru și Nicolae Ropotean)

Fundația Europeană Titulescu, București, 2015, vol. V 1955-1972, 813 pp., vol. VI 1973-1978, 741 pp., vol. VII 1979-1985, 623 pp.

● **Christophe Midan – CREAREA UNEI ARMATE POPULARE. O PERSPECTIVĂ FRANCEZĂ ASUPRA EVOLUȚIEI FORTELOR ARMATE ROMÂNE DE LA 23 AUGUST 1944 PÂNĂ ÎN 1975**

Editura Militară, București, 2015, 333 pp.

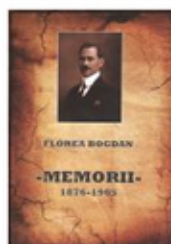
● **Radu Ciuceanu – LA TAINĂ CU DIAVOLUL** (sub egida Academiei Române/Institutului Național pentru Studiul Totalitarismului)

Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2015, 563 pp.

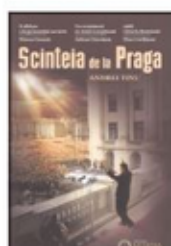
● **Valeriu Avram, Valeriu Nicolescu – RĂZBOIUL AERIAN DEASUPRA ROMÂNIEI (1916-1918) OGLINDIT ÎN MEMORII, JURNALE DE FRONT, CARTE DE ZBOR ȘI RAPOARTE**

Editura Editgraph, Buzău, 2015, 411 pp.

● **Florea Bogdan – MEMORII 1876-1965** (coord. conf. univ. dr. Bogdan Grănescu și prof. Marin Șara)

Editura Asociațiunii Astra, Sibiu, 247 pp.

● **Andrei Tinu – SCÂNTEIA DE LA PRAGA**

Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 450 pp.

● **Andrew Marr – REGINA ELISABETA A II-A. PORTRET INTIM**

Editura Corint, București, 2015, 476 pp.

● **Marian Ștefan – FUGA ÎN COPILĂRIE**

Editura „Oscar Print”, București, 2015, 83 pp.

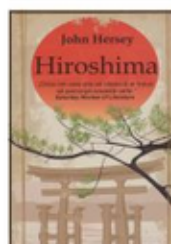
● **Boguslaw Woloszanski – RĂZBOIUL SECRET AL LUI HITLER** (traducere de: Anca Irina Ionescu)

Editura Orizonturi, București, 2015, 320 pp.

● **TRANSYLVANIAN REVIEW** (sub egida Romanian Academy, Center for Transylvanian Studies)

Volume XXII, no. 2, Summer 2015, 159 pp.

● **John Hersey – HIROSHIMA**

Editura Meteor Publishing, București, 2015, 174 pp.

● **BULETINUL FUNDATIEI URECHIA** (editat de Biblioteca „V.A. Urechia” Galați)

Publicație anuală, an 12, nr. 15, 2014, 210 pp.

București, str. Lucaci nr. 2; Calea Victoriei 81; dr. Zimmer; Roselius». Carnetul mai conține numeroase adrese în Germania și Constanținopol, în majoritate indescifrabile“.

Presa a fost și ea pe fază sau, cine știe, a fost „ajutată“. La 27 august 1915 cotidianul *Adevărul* a publicat articolul *O arestare senzațională. O spioană germană arestată în trenul de Predeal*. Iată ce scria: „Siguranța Generală a Statului a arestat ieri în trenul de Predeal o spioană germană asupra căreia, la percheziția ce i s-a făcut, s-au găsit numeroase acte prin care s-a stabilit vinovăția ei. Spioana – o femeie elegantă, frumoasă și foarte inteligentă, vorbind la perfecție mai multe limbi străine – a sosit în Capitală de mai multe luni și pentru a-și putea atinge scopul a început să ducă viața ușoară a demimondenelor. În modul acesta a reușit să facă cunoștință cu foarte multă lume și astfel să obțină mai ușor ceea ce urmărea. Ea locuia la unul din cele mai elegante hoteluri. Siguranța prinzând de veste a pus-o în urmărire și în scurtă vreme a aflat că scopul pentru care s-a stabilit în țară este să facă spionaj. Urmărită de aproape, spioana nu a putut face nimic de care să nu aibă cunoștință agenții Siguranței. Ieri, spioana a vroit să părăsească țara și a plecat cu trenul de Predeal. În momentul când urma să treacă punctul de frontieră ea a fost arestată și i s-au percheziționat bagajele. Găsindu-se asupra ei mai multe acte compromițătoare, a fost adusă la Siguranța Generală, unde se află arestată până se va termina ancheta. Se caută a se stabili în ce mod și-a procurat actele ce s-au găsit asupra ei. Arestarea aceasta a produs senzație în cercurile frecventate de spioană în timpul cât a stat în Capitală“.

Desigur, autorul articolului, care nu s-a semnat, a

înflorit puțin realitatea și a pigmentat-o cu elemente de atractivitate pentru cititori. Reținerea femeii s-a petrecut la 24 august, și nu la 26 august, documentele găsite asupra ei nu erau chiar atât de compromițătoare, iar viața ei nu era a unei demimondene, ci a unei tinere cu bani a cărei companie era căutată de bărbați, și nu invers.

Sfârșitul lunii august 1915 a adus și finalul „sejurului“ în România pentru Charlota Rifat Fuchs. La 29 august 1915 Poliția Predeal a raportat la București că „din ordinul d-lui ministru femeia a fost trecută azi peste frontieră“. Așa s-a încheiat scurta epopee a supusei otomane în România.

A făcut cu adevărat spionaj? Greu de răspuns în mod obiectiv. Anturajul ei, exclusiv german, a atras atenția Siguranței, iar dovezile indirecte au clasat-o în categoria spioanelor. Dovezile directe nu par solide, însă nici documentele nu conțin, întotdeauna, datele intime sau detaliile succulente ale unor astfel de afaceri. D.P.S.G. avea experiență în domeniul combaterii acțiunilor subversive pe teritoriul național, mai ales după declanșarea ostilităților între Antanta și Puterile Centrale, astfel încât o eroare era puțin probabilă. ■

Știința în cuvinte potrivite
cu Corina Negrea și Dan Manolache
luni-vineri de la 13.15

Radio
România
Cultural

cultural.srr.ro

Exclusivitate

**ANUL 1945.
O EXPOZITIE
„PARTIALĂ“**

*Muzeul German de Istorie din Berlin, gazda expoziției,
și fotografia de pe afișul acesteia (cu soldatul purtând sub braț capul-statuei al lui Hitler)*

ALEKSANDR GOGUN (Berlin)

Expoziția deschisă la Muzeul German de Istorie din Berlin (25 aprilie-25 octombrie 2015) s-a numit destul de confuz și, de fapt, inexact 1945. Înfrângere. Eliberare. Nou început. Astfel, prin titlu, se estompează problema-cheie a anului 1945, cucerirea de către Stalin a unei părți din Europa.

Sufletelul rusesc și-a făcut simțită prezența încă din afișul care îi informa pe berlinezi și pe oaspeții Capitalei despre expoziție. Aceași ilustrație pe coperta catalogului. Spre cititor nu privește, de exemplu, un soldat american, ci unul vesel al Armatei Roșii, cu capul lui Hitler, statuie, sub braț. Chipul satisfăcut al „eliberatorului“.

Prima sală ne-a întâmpinat cu un montaj „postmodernist“ (coloane, sub un metru înălțime, prezentând, cu fotografie anexată, istorii individuale ale unor supraviețuitori sau ale unor oameni care și-au găsit sfârșitul), iar pe pereți cifre, tristul bilanț al anului 1945: 13 milioane de victime ale crimelor naziste, șapte milioane ale muncii forțate, eliberate, 400.000

de eliberați din lagărele de concentrare. Dar statistica nu ne spunea nimic despre câți oameni au devenit victime ale ororilor comuniste, ca urmare a războiului, câți au făcut muncă forțată sub Stalin, câți au ajuns în lagărele de concentrare cu stea roșie.

Caracterul politic unilateral nu a fost singura deficiență a expoziției. Ea a suferit și sub aspect geografic – este „nordică“. Erau prezentate 12 țări europene, cu o aplecare generoasă pe Europa de Nord și Occidentală și cu o ignorare totală a zonei Mării Mediterane și a Balcanilor. Desigur, nu puteau fi prezentate toate țările, dar în locul Danemarcei puteau deveni subiecte fie Iugoslavia, fie

BRUTAR

7

1890. Paul Gauguin (1848-1903), cunoscutul pictor post-impressionist francez, etern călător prin lume, sosește la Paris și, ca de obicei, trage la vechiul lui prieten, și el pictor, Emile Schuffenecker (1851-1934), unde știe că ușa îi este mereu deschisă. Schuff, cum este cunoscut între prieteni, este obișnuit cu stilul relaxat al lui Gauguin, care apare când vrea, îi fumează cele mai parfumate țigări, îi bea cele mai bune spirtoase, își întinde peste tot tablourile, își invită la orice oră din zi și din noapte prietenii. De data asta însă Paul exagerează: își îngăduie libertăți nepermise față de soția adevăratului stăpân al casei, Charlotte. Blândul Schuff își pierde răbdarea și îl alungă pe Gauguin cu toate lucrurile, tablourile, mai puțin cu Charlotte.

8

1936. În Spania, în plin război civil, trupele lui Franco atacă Madridul, rămas fidel republicanilor. Orașul este violent bombardat (2.000 de obuze pe oră, la 17 noiembrie) și supus înfometării. Într-o zi franchiștii distribuie... mii de pâini albe, învelite în hârtie în culorile puciștilor și având scris pe ea mesajul: „Asta este pâinea care se mănâncă în Spania lui Franco“. Deși înfometați, madrilenii aduc toți pâinile într-o sală de festivități, le stropesc cu benzină și le dau foc. Pe fondul sonor al „Internaționalei“.

10

1933. Un gardian în lagărul de concentrare Oranienburg, căruia în această zi i se naște primul copil, îi scrie plin de venerație lui Hitler: „Îmi permiteți, mein Führer, să vă rog să fiți nașul fiului meu, data botezului urmând a fi stabilită?“ Bruckner, aghiotantul-șef al lui Hitler, îi răspunde pe 20 noiembrie cu o scrisoare standard: „Führerul se bucură mult de venerația și dragostea exprimate în rugămintele de acest gen, însă din cauza numărului mare de asemenea solicitări nu este în măsură să îndeplinească toate aceste rugăminți. De aceea s-a decis să accepte să fie naș doar în situații de excepție, adică atunci când este vorba despre al șaptelea fiu sau de al nouălea copil în viață. Dat fiind că nu este cazul dumneavoastră, Führerul își exprimă rugămintea să renunți la această solicitare“.

16

1532. La Cajamarca, în Peru, conchistadorii spanioli conduși de Francisco Pizarro, sosiți pe pământurile incașe din 1531, îi atacă pe războinicii liderului local Atahualpa, deloc dispus să-și plece capul în fața europenilor. La întâlnirea cu „oamenii cu barbă albă“, despre ale căror victime femei a aflat, incașul vine însoțit de 4.000 de oameni. Un călugăr spaniol încearcă să-i explice principiile credinței catolice, arătându-i o Biblie ce conținea cuvântul lui Dumnezeu. Atahualpa o pune la ureche, o scutură, spune că nu aude niciun cuvânt și o aruncă cu dispreț. Este momentul care declanșează atacul spaniol, deși adevăratul mobil este dorința de pradă. Un mare număr de incași pierd în această bătălie de la Cajamarca, pentru că spaniolii au avantajul cailor și al armelor de foc. Atahualpa cade prizonier, iar cuceritorii cer, în schimbul eliberării lui, cantități imense de pietre prețioase, argint și aur. Împăratul supralicitează: oferă o cameră voluminoasă umplută cu aur și le dă spaniolilor de două ori mai mult argint. Pizarro îi acceptă tacit oferta și... poruncește să fie strangulat.

24

1741. Cu ajutorul gărzii, care o venerează, și al câtorva apropiați, la miez de noapte, Elisabeta Petrovna (are 32 de ani, este fiica lui Petru cel Mare – de la moartea căruia, în 1725, în pofida a trei domnii, Rusia nu a mai avut un domnitor de talia țarului legendar – și a fost exilată din 1730 în provincie) dă o lovitură de stat. La lumina felinarelor, în fruntea Regimentului „Preobrajenski“, ai cărui membri îi sărută mâinile și crucea, pornește pe jos spre Palatul de Iarnă, „cu baioneta în vârful puștii și cu grenade în buzunar“. Intră în camera regentei Anna, care este arestată de escortă, împreună cu soțul ei. Țarul, Ivan al VI-lea, un copilaș, este cruțat. Lovitura de stat se desfășoară într-un calm absolut, fără picătură de sânge. Elisabeta se întoarce și se roagă în fața unei icoane. Este ora 1 dimineața.

Luptători din detașamentul fraților Bielski

Începând din vara lui 1941, în Bielorusia a acționat, imediat după invazia germană, un detașament de partizani, format de patru frați evrei Bielski: Tuvia, Asael, Alexander (cunoscut ca Zus) și Aron. A început prin a avea 17 membri și a ajuns la 250. Cei patru aparțineau unei familii cu 11 copii. Tuvia (1906-1987), comandantul regimentului, subofițer, cunoștea șase limbi. Unii dintre frați au fost uciși în acei ani ai războiului

de ocupantul german. În februarie 1943 detașamentul a fost inclus în brigada sovietică de partizani „Oktaibr”.

era marcat Lienz – o așezare care a căpătat o reputație tristă, din cauza sinuciderilor în masă, în apropiere, ale cazacilor ce urma să fie returnați sovieticilor și care voiau astfel să evite o soartă mai aspră.

Dimensiunea militar-istorică a războiului a fost conștient restrânsă, pentru a putea apăsa pe cea civil-umană. Iar atunci când erau prezentați soldați, operația era selectivă. A existat o fotografie de partizani dintr-un detașament evreiesc care a acționat în Bielorusia, al lui Tuvia Bielski, o excepție între partizanii sovietici. Ei nu se ocupau cu salvarea populației, respectiv a evreilor, ci cu acte de diversiune și cu anihilarea amintirilor „trădători de patrie” și a membrilor familiilor lor. Cu alte cuvinte, expoziția nu a fost obiectivă.

Au fost expuse uniforma și armele unui luptător din Armija Krajowa [Armata țării, mișcarea de Rezistență fondată în februarie 1942 în Polonia ocupată de germani, subordonată guvernului din emigrație], cea care a pierdut de două ori, la început în fața naziștilor, apoi a comuniștilor. În expoziție nu s-a găsit loc pentru armata insurgentă ucraineană care a organizat o însemnată mișcare de

rezistență față de regimul sovietic, în anii 1944-1949.

Chiar și în sectorul polonez al expoziției s-a abordat prioritar refacerea economiei, nu s-a vorbit aproape nimic despre lupta pentru putere, exponatele nu ilustrau represuniile cărora le-a căzut din nou pradă țara, încă din 1944.

Că o mică excepție pozitivă se pot remarca o hartă a Gulagului în spațiul sovietic al expoziției și, alături, o fotografie a lagărului de la Vorkuta. Dar acestea sunt pierdute printre planșe despre renașterea „economiei naționale”, Complexul militar-industrial. Faptul că armele necesare răsunătoarelor victorii se făureau în condițiile în care țara trăia la limita supraviețuirii – să nu amintim decât foametea din 1946 – a rămas în afara sferei de preocupări a colectivului de autori.

Și totuși, 1945 a devenit un nou început – al unui război, lung de 40 de ani, rece, pe alocuri extrem de fierbinte, încheiat cu prăbușirea sistemului. Altfel spus, acest an a devenit începutul sfârșitului. Pentru că, în ciuda planurilor lor din anii 1920, eforturilor din anii 1930, comuniștii nu au reușit să cucerească toată lumea.

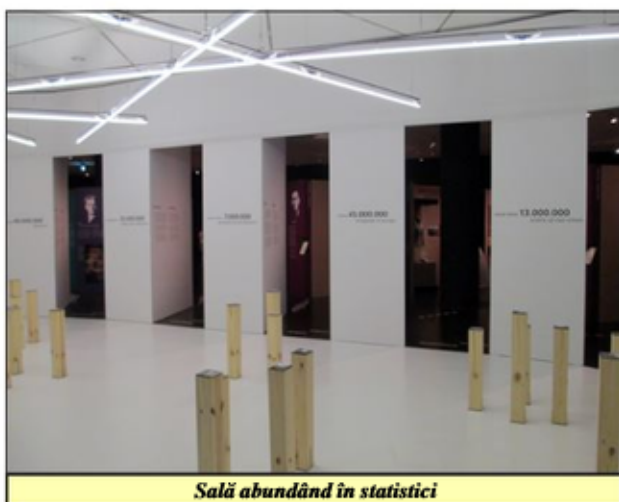
**În românește de
Florentina
DOLGHIN**

Cazaci transportați în camioane de britanici, pentru a fi puși la dispoziția sovieticilor

România, fie Grecia. Oricare dintre aceste țări depășește ca populație de câteva ori țara scandinavă amintită. Aceeași situație cu Luxemburgul, căruia nu știu cum, dar i s-a găsit loc; or, el nu este cu nimic mai important decât Italia, trecută sub tăcere. Ca să nu mai vorbim că operațiunile militare din aceste state, „uite“ de alcătuirii expoziției, au avut o desfășurare mai dramatică decât cele din Danemarca sau Luxemburg.

Collectivul de autori nu se știe de ce a ales să se concentreze pe teritoriile ocupate de Germania și pe două puteri învingătoare, Marea Britanie și U.R.S.S. Într-un fel, acest mod original de concepere a demersului expozițional împarte țările europene în trei grupe: Reichul, victimele lui și învingătorii lui. Este astfel simplificat, schematizat tabloul războiului, pentru că nu au fost prezentați aliații Germaniei, nu numai România, amintită deja, dar, de pildă, nici Bulgaria sau Ungaria.

Sală abundând în statistici

Repetăm, expoziția a trecut, fără a acorda atenție, peste crimele comuniste, între care atrocitățile Armatei Roșii în Germania, numeroase mai ales la granița dintre anii 1944-1945, produse pentru a-i izgoni pe nemici din teritoriile pe care Stalin avea să le

adauge curând Poloniei și U.R.S.S. Aceste violențe nu au apărut în nicio fotografie.

Dar și cele 12 țări prezentate ar fi trebuit împărțite în două grupe: eliberate și înrobite de Stalin. Întrucât limita cronologică superioară pe care și-a propus-o expoziția este anul 1950, trebuia trasată ferm, cu o linie groasă, Cortina de Fier, care a divizat această parte a lumii. Dar alcătuirii au mușamalizat această falie și chiar problema colaboraționismului a fost prezentată destul de asimetric. Existau fotografii cu femei olandeze rase în cap pentru legături cu ocupanții sau un colaboraționist francez căruia i se aplică o corecție violentă, dar nu s-a arătat deloc ce au făcut sovieticii cu „trădătorii“, deși în expoziție apărea un indicator rutier în limba rusă pe care

În mai 1945, la Lienz, în Austria, zeci de mii de ruși ortodocși anticomuniști – se vehiculează cifra de 30.000 –, în special cazaci, bărbați, femei, copii, au fost puși la dispoziție de britanici puterii sovietice, în virtutea acordurilor de la Ialta, încheiate între Churchill, Roosevelt și Stalin. Oamenilor, îmbarcați în camioane sub amenințarea puștii, li s-a garantat că spre seară se vor

întoarce în tabără. Mulți și-au dat însă seama despre ce este vorba și s-au sinucis, aruncându-se în râulețul Drau ce traversează Lienzul; alții s-au spânzurat de copaci ținând în mână foi pe care scria „Cadou pentru «micul părinte al poporului»“. Unii, mai cutezători, au fugit și au supraviețuit, ascunși în pădurile din împrejurimi. La 50 de ani de la acest moment, dar și la 70, la 5 iunie 2015, au avut loc comemorări, slujbe la o mănăstire din vecinătatea Lienzului, cu participarea unor supraviețuitori, apoi a copiilor lor, răspândiți în toată lumea.

Slujbă în memoria victimelor

vorbea limba ucraineană și prea puțin română“.

Tatăl Melaniei fusese „plutonier de jandarmi și șeful postului de jandarmi din com. Plosca, până în anul 1918, când Bucovina de Nord a fost cotoptă (sic!) de România“, după cum se arată într-un raport din 23 septembrie 1952. După unirea Bucovinei cu România, fostul jandarm a cumpărat clădirea în care funcționase postul de jandarmi, o „casă mare, frumoasă, cu cinci-șase camere, așezată în centrul satului“. Între anii 1921-1941 Vasile Pelipeac a fost factor poștal în comună și, începând din 1936, în casa pe care o deținea a fost deschis un oficiu telefonic, inițiativă care se va dovedi benefică pentru fiica sa.

Melania Pelipeac, după absolvirea celor patru clase primare, a fost trimisă de părinți la Liceul Ortodox din Cernăuți, unde a absolvit alte patru clase. Din anul 1937 a preluat agenția de telefoane din comuna Plosca, iar în 1940, după ocuparea Bucovinei de Nord de U.R.S.S., Melania a fost „întrebuințată de sovietici ca telefonistă în com. Putila“, jud. Rădăuți.

Deși fiica se pare că stabilise relații bune cu forțele de ocupație, tatăl a fost mai puțin norocos căci, cu aproximativ trei luni înainte de declanșarea operațiunii „Barbarossa“ (atacarea U.R.S.S.), a fost ridicat de autoritățile sovietice și fa-

milia nu a mai avut informații despre el.

După retragerea autorităților sovietice din Bucovina și până în 1943, Melania a fost angajată ca secretară a primăriei comunei Plosca. În 1943 a urmat la Rădăuți un curs de oficanți statistici și, la absolvire, a fost repartizată în comuna natală. În același an l-a cunoscut pe Ioan Maidan, student la Teologie, cu care

și româna“, a fost trimisă, fără a mai face școala, la Constanța în calitate de translatoare. La 19 mai 1945 Melania a sosit în oraș, unde a fost angajată la „poziția specială rusă“. Aici s-a dovedit a fi foarte bine orientată, încât în scurt timp s-a înscris în sindicat (responsabila „resortului cultural“), a acționat în cadrul Comitetului Frontului Unic Muncitoresc, iar în 1946 s-a înscris în partidul comunist și „a răspuns la toate chemările Partidului“. În plus, a fost „aleasă“ asesoare populară, iar în 1948 a fost „aleasă“ să facă parte din „resortul cadre“ al organizației de partid „nr. 1 Telefoane“.

Căsătoria cu un căpitan de Securitate nu putea reprezenta decât un plus, astfel că în anul următor

Melania Doicaru a devenit secretara organizației de bază nr. 1 Telefoane și responsabilă de cadre a Organizației de Partid Poștă și Telefoane.

Renunț la soție, la partid nu

De pe o astfel de poziție consolidată, se pare că tânăra doamnă s-a dat la o serie de abuzuri în raport cu colegii și subordonații, mizând că orice reclamație va fi înfrimată de cele două autorități supreme ale vremii, Partidul și Securitatea. La vremea aceea, după cum consemnează un referat al Serviciului Politic din D.R.S. Constanța, unii colegi afirmă că „în P.T.T. nu

s-a căsătorit în septembrie 1943. Împreună cu acesta a plecat în comuna Văcuști, jud. Dorohoi, unde se afla parohia proaspătului preot. Aici au locuit în intervalul decembrie 1943-martie 1944, fiind apoi evacuați în com. Răzvadul de Jos, din apropiere de Târgoviște. După 23 august 1944 Ioan Maidan s-a reîntors la Văcuști, soția urmându-l abia în februarie 1945. La sosirea în Văcuști, Melania află că soțul său s-a îmbolnăvit de tifos și a murit.

În scurt timp, tânăra văduvă a luat decizia de a pleca la București pentru a urma „o școală de telefonie“ de trei luni, dar, „fiindcă cunoștea limba ucraineană, rusă, polona

Pe măsură ce înaintăm cu prezentarea biografiei personajului care s-a aflat vreme de două decenii la conducerea spionajului românesc (Magazin istoric, nr. 9, 10/2015), semnele de întrebare se adună. Cum a putut rezista cu atâtea probleme la dosar? Una dintre ele era chiar cea a familiei.

NICOLAE DOICARU OMUL SECURITĂȚII SAU AL SOVIETICILOR?

FLORIAN BANU

În anul 1948, pe lângă primirea epoleților de ofițer de Securitate, un alt eveniment important a survenit în viața lui Nicolae Doicaru: la 6 decembrie s-a căsătorit. Potrivit propriei declarații din 4 ianuarie 1953, tânărul ofițer o cunoscuse pe Melania Pelipec, fostă Maidan și viitoare doamnă Doicaru, în anul 1947. În fața unui atât de important pas, Nicolae Doicaru, ca membru de partid devotat și proaspăt căpitan de Securitate, a cerut părerea partidului.

„În 1948, înainte de a mă hotărî să mă căsătoresc cu ea, fiind m.d.p. [membru de partid], atât eu, cât și ea, cum eu aveam muncă de răspundere în organizația de partid și nu cunoșteam decât din cele ce-mi spusese ia (sic!) trecutul ei și al familiei ei, am mers la Reg[ionala] P.M.R., la tov. Bălănică, șeful Secției cadre – pe atunci, azi șe-

ful Secției organe conducătoare în Reg[ionala] P.M.R., și i-am cerut părerea adresându-mă partidului asupra căsătoriei”.

**o soție poliglotă,
cu un trecut
incert**

Răspunsul primit a fost pozitiv, astfel că pasul a fost

făcut. La drept vorbind, alegerea lui Doicaru a fost una inspirată, dar semnele de întrebare cu privire la trecutul soției erau mai mult decât numeroase. Născută la 22 iulie 1923, în com. Plosca, jud. Rădăuți, Melania Pelipec provenea, după spusele ei, dintr-o familie românească, dar, potrivit autobiografiei sale, „în casă și la școală se

După cum au confirmat evenimentele ulterioare, Doicaru avea dreptate: era indispensabil Securității și destinat unei cariere de excepție! Întrucât o parte dintre acuzațiile aduse soției sale nu au putut fi dovedite (existența unei averi de 400 ha de pământ în Bucovina de Nord), lucrurile au fost mușamalizate și cariera celor doi soți a continuat pe cursul ascendent înregistrat până atunci.

Familia, o piatră de moară?

Pe lângă categorisirea tatălui drept chiabur ce „folosește salariați agricoli” și „are manifestări ostile regimului” și pe lângă semnele de întrebare ridicate de mariajul său, situația lui Nicolae Doicaru era grevată și de „petele la dosar” ale fraților săi. Unul dintre ei, Petre Doicaru, deși țaran mijlocăș, încadrat în Frontul Plugurilor, fusese scos în 1951 din funcția de secretar al cooperativei din comună pentru „pasivitate față de sarcini” și era semnalat că „în unele ocazii are manifestări dușmănoase și face greutăți organelor locale”. Un alt frate, Gheorghe Doicaru, „fost plutonier de artilerie în armata veche”, fusese dat dispărut „pe frontul antisovietic”. Sora lui, Florica, era căsătorită cu un țaran mijlocăș. Acesta era fiul unui legionar notoriu care deținuse funcția de primar al comunei în timpul guvernării legionare. O altă soră, deși nu

avea „păcate politice”, era cunoscută cu „abateri de la morală”, fiind căsătorită de două ori și divorțată.

O oarecare contrapondere o putea reprezenta doar Dumitru Doicaru, frate numai după tată, care avusese „unele legături cu mișcarea muncitorească” în perioada interbelică și fusese internat în perioada

Sepi Năstase,
ajuns șef al Securității Constanța

mai 1941-august 1942 în lagărul de la Târgu Jiu. Totuși, și acesta, în anul 1945, fiind numit primar în comuna Cotești și președinte al Comisiei Agrare, „s-a închiaburit, acumulând o avere de 2 ha pământ arabil, 0,75 ha vie nobilă, 2 ha pădure și inventar agricol”.

Pe lângă aceste aspecte, ofițerii Direcției Cadre subliniau că printre rudele lui Doicaru se numărau și un unchi „fost plutonier major de geniu în armata veche”, cu „manifestări ostile regimului” și aflat „în evidența organelor

de Securitate”. Un alt unchi, Constantin Doicaru, era de profesie pictor, ocupându-se mai mult de pictura unor biserici din Focșani. În plus, fiind divorțat, trăia în concubinaj cu o femeie categorisită drept chiabură. Un văr al lui Doicaru era căsătorit cu fiica unui cârciumar „judecat de mai multe ori pentru sabotaj”.

Astfel de „păcate” ideologice îi făceau pe vigilenții ofițeri de cadre să propună în 17 septembrie 1952 ca tovarășul maior Doicaru „să fie scos din funcția de director al D.R.S. Constanța, iar Comisia de Partid D.G.S.S. să ia în discuție cazul său pentru a hotărî asupra calității de membru de partid”. În mod misterios, acest raport, semnat de șeful Secției Milii și Securitatea Statului din Direcția Cadre, este îngropat în dosarul personal, iar Doicaru este înaintat, în octombrie 1952, la gradul de locotenent-colonel.

O posibilă explicație ar fi aceea că, la 13 decembrie 1952, însuși șeful Direcției Cadre, colonelul Alexandru Demeter, era de părere că Nicolae Doicaru „corespunde gradului și funcției pe care o deține, sub rezerva verificării rudelor din partea soției sale”. În explicarea acestui mister, să aibă oare vreo importanță faptul că același Demeter a fost cel care l-a angajat și apoi l-a sprijinit în promovare pe viitorul adjunct al lui Doicaru, generalul Ion Mihai Pacepa?

(Va urma)

există nici director, nici sindicat, ci tov. Doicaru Melania este totul, care este soția comandantului de Securitate“. Respectiva doamnă stabilea cine merge la școli de perfecționare, cine este premiat și cine sancționat, ba a reușit să excludă din partid și din sindicat pe Elena Popescu, o colegă unanim apreciată drept „o femeie sinceră și curajoasă“, dar care reclama superiorilor abuzurile săvârșite.

O astfel de reclamație cu privire la neregulile de la P.T.T. Constanța a fost adresată, în iulie 1952, ministrului Poștelor și Telecomunicațiilor, Valter Roman. În scurt timp, reclamația a ajuns, „pe cale informativă“, de pe biroul ministrului la... „tov. maior de Securitate Doicaru Nicolae“. Acesta nu a întârziat să acționeze: în 6 august 1952 reclamanta a fost ridicată de la serviciu și adusă la sediul Securității unde, între orele 11-15.30, s-au făcut presiuni asupra ei pentru a-și retrage plângerile. În plus, conform mărturiei acesteia, i s-a solicitat „o declarație că nu voi mai vorbi niciodată de originea lui Doicaru Melania, aceasta spunând că constituie un secret al Statului, iar eu dacă îl divulg voi avea de suferit rigorile legii“.

Din păcate pentru Doicaru, persoana respectivă nu s-a lăsat intimidată, înaintând o plângere către „Serviciul Informații al C.C. al P.M.R.“. Valurile stărnite nu au mai

putut fi oprite, astfel că s-a declanșat o anchetă pe linie de partid, atât din partea Comitetului de Partid Constanța, cât și a Direcției Politice din cadrul Ministerului Securității Statului (M.S.S.). Ca urmare, Doicaru a fost nevoit să încerce să pareze pericolul, contactând în acest sens pe prim-secretarul P.M.R. al Regiunii Constanța, dar și pe maiorul Savenco din comisia de partid a M.S.S.

Liceul Ortodox din Cernăuți și fragment din referatul care propunea schimbarea lui Doicaru din fruntea Securității Constanța

Mărturie despre situația delicată în care a fost pus Nicolae Doicaru stă o declarație olografă a acestuia din 4 ianuarie 1953, întinsă pe șapte pagini. După ce expune condițiile în care a cunoscut-o pe soție, Doicaru cerea partidului să lămurească situația soției sale, arătând că „în cazul că soția mea este cea arătată de Popescu Elena, imediat mă despart de ea și că la Partidul nostru care m-a educat și făcut om nu pot renunța niciodată“. Ba mai mult, se arăta gata ca, dacă interesele partidului o cer, rezultatul verificărilor să nu-i fie comunicat, iar dacă „inte-

resele muncii“ sale ar fi periclitate, „să termin de îndată cu această căsătorie“.

De parcă toate acestea nu ar fi fost de ajuns, la conducerea ministerului a ajuns la 9 octombrie 1952 și o anonimă în care autorul, „în cinstea Proiectului de Constituție, așa cum ne învață Partidul“, formula „o demascare folositoare clasei muncitoare“.

Mai precis, se afirma că Doicaru era „de origine țărănească nu prea sănătoasă“ și că

acesta ar fi fost „voluntar în armata lui Antonescu“. Cariera lui Doicaru în Poliția de Siguranță și apoi în Securitate era și ea prezentată foarte critic, arătându-se faptul că s-a înconjurat de elemente dubioase, precum căpitanul Sepi Năs-

tase, fost ofițer de marină comercială, condamnat pentru furt, locotenentul Iulian Cojocaru, fost combatant pe Frontul de Est, locotenentul Constantinescu, fost marinar, implicat în mai multe furturi, căpitanul Iulian Cojocaru, implicat în afaceri cu negustori constănțeni în 1947. Potrivit autorului anonimei, Doicaru, sprijinit de oamenii săi, îi marginaliza pe cei nou-veniți în Securitate, afirmând că sunt incapabili, nu știu să scrie și să vorbească și că „Direcția Generală a Securității nu se poate dispensa de ei, care au carte și experiență în materie de securitate“.

See a Report From Berkeley: The Terms Agreed To By France and Britain...Greece Still Forfeiting Her Repudiation Act

**ROUMANIA JOINS
PREPARING TO ATTACK BULGARIA.**

BUCHAREST, Saturday.

It is reported that Roumania has agreed to intervene on condition that the Allies send 400,000 troops to the Balkans.

England and France have accepted the condition, and Roumania is preparing to attack Bulgaria.

În ziarul Perth Times, din 24 octombrie 1915, care apărea în Australia, se publica știrea că România s-a decis și va ataca Bulgaria

**Ilustrațiunea publică în noiembrie 1915
acest desen care îndemna la alăturarea
României la Antanta, pentru dezrobirea
fratilor din Ardeal**

In Parlament, interpelările adresate prim-ministrului Ionel Brătianu se țin lanț și toate sunt pe aceeași temă: De ce România nu intervine? De ce n-a susținut Serbia când a fost atacată de Bulgaria? Cum comentează coruperea de către nemți a unor ofițeri superiori români? La toate acestea, șeful Guvernului declară că „nu poate răspunde”. Nici reacția deputaților la citirea Mesajului regal de deschidere a sesiunii (când s-a strigat: „Jos ungurii!”, „Vrem Ardealul!”, „Trăiască Regele!”) nu l-a clintit pe flegmaticul premier. Concomitent, manifestațiile de stradă capătă accente dramatice; studenții dezlănțuiți cântă „Pereat Germania, pereat Austria, pereat Hungaria, pereat Bulgaria!”

bună dispoziție în tranșee, finanțe suficiente, împrumuturi de la populație făcute doar ca să testeze sentimentele față de „Maica Rusie“. Au o rezervă uriașă de grâu, 4.600 milioane de puduri (un pud era egal cu 16,38 kg). Puterea le-a sporit o dată în plus după ce, prin ucaz, s-a interzis consumul de alcool. Parcă până și nevinovata reclamă eteroclită la „galoși și șoșoni rusești“ ai fabricii „Treugolnic“ din Petrograd (Russian American India Rubber) poate trezi îndreptățite suspiciuni. Toate aceste baliverne, dezmințite din primele luni ale anului 1917, dau de gândit oricui e interesat de istorie.

In opoziție cu capacitățile extraordinare ale Antantei, în primul rând ale Rusiei, presa românească supralicitează dificultățile Centralilor. Aici, indiscutabil, lucrurile erau mai aproape de adevăr. Dincolo de intențiile de pace clamate de cutare cancelar german sau austro-ungar, de fanfaronada Kaizerului, care declarase că „nu poate încheia decât o pace onorabilă, o pace germană“, dramatismul vieții cotidiene în lumea germană e o realitate. Chiar dacă propaganda oficială susține că la Berlin nu e foamete, căci toată lumea hrănește Reichul (Norvegia, Suedia, Belgia – obligată –, Franța invadată), rețetele oferite de *Berliner Tageblatt* dovedesc contrariul: omletă artificială, unt artificial, miere și marmeladă chimică, cafea și lapte artificial, pudră de ouă, sirop de amidon. Doar carnea de balenă, ambalată în butoaie de 100 kg, părea naturală, dar tram-balată de colo colo putea deveni periculoasă pentru consum. Apoi manifestație din orașele germane nu puteau fi ignorate. Femeile cereau „pace și pâine“, după ce stătuseră o noapte întreagă la coadă ca să capete o jumătate de litru de petrol pentru încălzit. Realiste, unele

GEORGETA FILITTI

Războiul e o realitate cumplită. România, prin guvernării ei, ezită să se alăture uneia sau alteia dintre tabere. E îmbiată, criticată, amenințată, dar deocamdată nu reacționează. Viața se desfășoară cu aparență de normalitate și oamenii rămân în așteptare pentru ce va să vie.

S-a scurs aproape un an și jumătate de la începutul războiului și România a rămas în expectativă. Taberele aflate în conflict își clamează victoriile, uneori părelnice, și încearcă discreditarea dușmanului. Pe acest fond de așteptare, partida proantantistă din România devine tot mai puternică. Cei mai vocali rămân Nicolae Filipescu, Take Ionescu, fratele său dr. Thoma Ionescu și dr. Ion Cantacuzino. Cel dintâi, după o adunare la Iași, declară trufaș: „Unitatea națională se face cu suflet brav, nu cu inimă de cămătari“. Tot el dă o mostră de istorie contrafactuală, concept introdus în istoriografia mondială abia după război și care invita la discuții retorice posteroare unui eveniment: ce s-ar fi întâmplat dacă. Astfel, dacă România intra în război în august

1914, se dădea ordin de ocupare a Transilvaniei; aceasta ar fi ajuns baza de operații a armatei române. Sistemul de apărare, atunci, al provinciei era inexistent. În plus, populația română, majoritară, ne-ar fi fost, nedezmintit, favorabilă. Mobilizarea armatei române se putea face în 17 zile, cu o viteză de deplasare în marș a soldaților de 60-80 km/patru zile. Carpații puteau fi traversați în cinci zile, iar deplasarea de pe Valea Oltului pe Valea Mureșului se realiza în 13 zile. Adunarea tuturor forțelor de invazie s-ar fi înfăptuit în 35 de zile...

„Acțiunea națională“ îi sprijină material pe refugiații din Transilvania. Liga Culturală, condusă de Vasile Lucaciu, îi îndeamnă pe regăteni să folosească timbrele scoase de Ligă pentru susținerea acelorași refugiați. La

1915

Locuitoare din Berlin într-un atelier de croitorie care făcea uniforme pentru armată

Pierre Claes

Fundalul vieții cotidiene e plin de îngrijorare, însă oamenii găsesc resurse să-și impună un regim de normalitate. Viața culturală e extrem de activă: concerte Enescu (cu discrete donații ale acestuia către cauze umanitare), festivalul Beethoven, serate muzicale ale cercetașilor, spectacole la sala „Carol cel Mare” de la Eforie pentru refugiații sârbi, recitalul violonistului Barozzi, festivalul Asociației „Prietenii orbilor”. Apoi Teatrul Național, obligat prin lege, dă spectacole în orașele fără o atare instituție (Focșani, Ploiești, Pitești, Pașcani cu *Azilul de noapte*, de Maxim Gorki). Din păcate, nu lipsesc nici producțiile de un gust îndoielnic precum *Făurei Albatros*, de A. De Herz.

Unele prevederi ale testamentului regelui Carol I (mort în octombrie 1914) încep să fie puse în aplicare. Suveranul ceruse în mod expres să se întârzie un an, spre a mai spori dobânda fondurilor. E vorba de începerea construcției căminului pentru studenți la Universitatea din Iași (300.000 de franci) și a școlii industriale de la București (trei milioane de franci). Tot acum regina Maria contribuie la restaurarea unor mănăstiri (Bisericiani, Durău, Vărațic) cu 6.000 de franci.

Concetățenii noștri își manifestă din nou spiritul inventiv. I. Armășescu expune în Parcul „Carol” un aeronef. Arăta ca o libelulă, cu patru aripi acționate de elice. O barcă îl cobora pe pilot pe apă, în caz de amerizare forțată. Aparatul putea transporta 10-15 pasageri. Abia când francezii s-au interesat de invenție, au oferit bani și autoritățile române. Dr. Pastia, de la Spitalul „Colțea”, inventează un aparat de sterilizare bazat pe creșterea temperaturii (folosit pentru instrumente chirurgicale, farfurii, cuțite, dar și pentru lapte și pâine).

Nu lipsesc nici lucruri reprobabile sau făcute prea în pripă. Ministrul Educației, Ion Gh. Duca, ignoră autonomia universitară și, în ciuda voturilor majoritare care ar fi desemnat rector pe unul dintre militanții pentru unitate națională (Thoma Ionescu, Ion Cantacuzino sau C.I. Istrati), îl impune pe dr. Athanasie. Motivația este subînțeleasă: studențimea, cu un rector „unionist”, putea deveni o masă de manevră supărătoare pentru Guvern, care întârzie să se decidă pe cine alege: Antanta sau Centralii. O interpelare a lui Constantin Argetoianu privind „scăderea prestigiului național și politica falimentară” rămâne fără răspuns. În schimb, președintele Adunării are satisfacția de a vedea cum muncitorii se străduie cu disperare să termine aripa Parlamentului, unde urma să-și aibă birourile, până la deschiderea sesiunii.

Vremurile sunt apăsătoare, dar ciudățeniile nu lipsesc. Jurnalul belgian *Metropole* descrie fapta nebunească a unui soldat condamnat la moarte de nemți: Pierre Claes, de statură herculeană, e în fața plutonului de execuție, se năpustește asupra soldaților și a ofițerului care îi comanda, ucide trei din ei și abia într-un târziu e imobilizat și apoi spânzurat. Nu merită să strici gloanțe pe un „trădător”, se scuză nevolnicii ocupanți nemți.

Din presa noastră reținem un duel (cu pistolul, terminat „fără rezultat”, protagoniști fiind Gr.N. Filipescu și P. Ciorăneanu), un anunț de „deslogodire” al unei perechi neîmplinite, ca și o știre de mică publicitate: șofer mecanic, de 31 de ani, însurat, serios, conduce ireproșabil, are certificate excelente și recomandări la fel. A lucrat în același loc timp de șase ani. Provine dintr-o familie bună și are o cultură superioară. Nu e mobilizabil. „Vrea să-și schimbe situația actuală și așteaptă o retribuție după merite”. Oare ce aștepta? ■

Anna de Noailles

Ultima iarnă de pace

1915

foi germane, precum *Hamburger Volkszeitung*, cereau stăruitor încheierea fără întârziere a păcii cu Rusia, altfel prea mulți nemți își găseau sfârșitul în pădurile rusești. Dar tot nemții, ranchiunoși, difuzează la München un film despre vizita lui Take Ionescu în Grecia, cu următoarea legendă: „T.I., fost ministru român care luptă contra Germaniei“.

Antantiștii nu uită să popularizeze și opiniile occidentalilor despre România. Foaia *La libre parole*, în articolul *Imbroglia balcanic*, declară că popoarele de aici trebuie să îndure politica guvernanților lor; în speță românii și grecii se văd mânaiți, dacă nu încă explicit, spre Germania, de ezitanții miniștri Al. Zaimis și respectiv Ionel Brătianu. Această încurcătură se putea rezolva „doar cu tunul“, scrie nerăbdător ziaristul francez. O adevărată dojană reiese și din pana lui G. Clemenceau: prim-ministrul român are arta de a se face agreabil tuturor. Nu e niciodată tranșant. Prin temporizare, se face complicele ungurilor întru persecutarea conaționalilor din Transilvania. Iar parlamentarii români sunt „inferiori mandatului“, căci nu reacționează la unison în a-l sili să se pronunțe. „Ce a mai rămas din sângele latin al românilor? De ce nu se mișcă?“, se întreabă dramatic cel supranumit „Tigrul“. „Am crezut că pentru români alinierea la Antantă e o chestiune de strămoși, o chestiune de rasă, de demnitate pentru istorie“, încheie francezul intransigent, unul dintre cei care vor decide soarta României după război. În revista *La grande Italia*, C. Mavrodi publică articolul *Chestiunea Banatului timișan și a Bucovinei; teza românească*. Italienii îl însoțesc de un comentariu măgulitor: „e o frumoasă rază de soare“. Tot dintr-o foaie străină, *Messidor*, e preluată o poezie a Annei de Noailles, *Când vor fi trecut Rinul...*: „La Paris,

mândria Europei/Odată, în zori, sub Arcul de Triumf/Se vor auzi cântând francezi, englezi, belgieni, neamuri latine/Și în picioare, pe un nor aurit/Dirijând acest cor universal/Dumnezeu va binecuvânta toate graiurile/Și, de această dată, va urca la Cer Turnul Babel...“

Atmosfera generală e categoric în favoarea Antantei; în același timp, nu pot fi ignorate manifestările celor aflați de partea Centralilor. Spargerea geamurilor la casa cutărui antantist rămâne „o crimă de mahala“, iar cererea unui om pasionat de cai de a schimba numele premiului *Transilvania*, oferit la cursele de la Băneasa, în *Graf Tisza Istvan Dij* pare o prostie. Spionajul german și cel austro-ungar însă au alte dimensiuni. Se fac transferuri dubioase prin fabrica de cartușe „Blau Gaz“, unde președinte al consiliului de administrație e Niculescu Dorobanțu, cumnatul prim-ministrului. Funcționari publici, militari superiori sunt suspecți de furnizarea unor informații privind siguranța statului. La Bușteni se face comerț clandestin cu untură (transportată peste graniță în butoiașe pe spinarea cailor). Statul însuși duce o politică ambiguă, deoarece neutralitatea politică merge paralel cu exporturile spre monarhia bicefală, sub pretextul ajutorării proprietarilor noștri să-și vândă produsele și în același timp pentru susținerea românilor transilvăneni loviți de secetă.

Să reținem niște fapte: toate țările, indiferent de tabără, contractează împrumuturi de la populație cu un entuziasm în fața căruia trebuie totuși să rămânem puțin circumspecți. Banca Franței primește așa 1.998.000.000 franci; „împrumutul victoriei“ e la fel de entuziast. Ba sunt și destui nemți care contribuie la împrumut, prin intermediul băncilor elvețiene.

a Societății Regale de Geografie. Ședința s-a ținut la „Fundatia Carol“, în amfiteatrul cel nou, în fața unui enorm public. Se observa, de la început, că nu se îndeplinea o formalitate convențională, așa cum se obișnuia.

În prezidiu erau: regele Mihai I, general Ion Antonescu, Conducătorul statului, Mihai Antonescu, profesorul Simion Mehedinți, Dimitrie Gusti, Vintilă Mihăilescu, demnitari ai Curții Regale.

Cele două loji erau ocupate de ofițeri, diplomați străini și români, personalități politice. Se remarcă la loc de seamă figurile lui Iuliu Maniu, Ion Mihailescu, Dinu Brătianu, Gheorghe Brătianu.

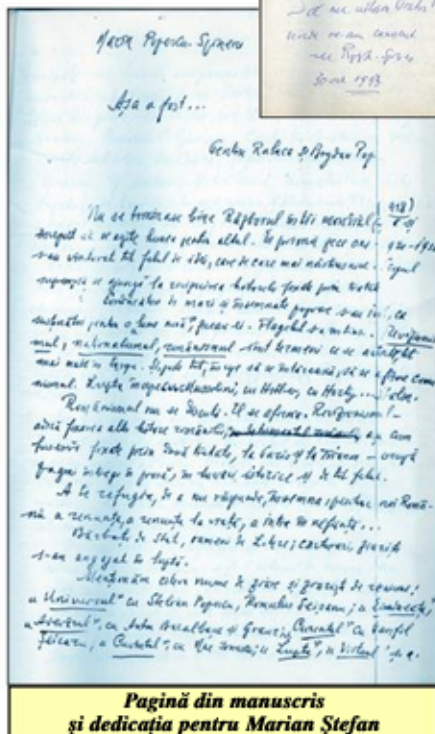
Pentru mine a fost o mare onoare de a fi în prezidiu. Este o amintire, cea mai plăcută, pentru faptul că destinul mi-a fost atât de favorabil, aducându-mă laolaltă cu astfel de personalități, oameni de stat și savanți.

Mandatul de a conferința despre *Românii în spațiul Dunării de Jos, din afara granițelor statului român* mi-a fost stabilit de Consiliul de conducere al Societății geografice. Așa se obișnuia. Ideea a pornit însă de la profesorul Simion Mehedinți, de la Dimitrie Gusti, cu scopul de a prezenta Harta etnografică ce a figurat în Expoziția de la New York, cu intenția de prezentare a momentului istoric actual [la ordinea zilei].

Regele a fost foarte atent. Voios, mi-a strâns mâna. Con-

ducătorul statului, îngrijorat, mi-a întins-o și el.

A luat cuvântul regele Mihai I, spunând: „Știu ce grea este moștenirea regelui care a întemeiat Societatea de Geografie. Știu câtă muncă a trebuit ofițerilor noștri «să scoată țara din lumea necunoscutului», cum zicea întee-

Pagină din manuscris
și dedicația pentru Marian Ștefan

meietorul Dinastiei. Știu câtă silință trebuie să-și deie geografii în cercetările lor și mă bucur că mișcarea științifică este la noi în vădit progres.

Ca unul care am străbătut tot cuprinsul Regatului, încă din anii copilăriei, primesc cu bucurie sarcina de a prezida efectiv Societatea Regală de Geografie și de a sprijini din toate puterile studiul pământului și neamului românesc.

Destinul statelor e o taină, dar el atârână și de viața și de munca fiecărei națiuni. Un neam nu pierde decât atunci când el singur se lasă să piară. Din contră, o națiune sănătoasă trupește și sufletește nu poate fi înfrântă de nimeni. Munca sa zilnică, rezemată pe o populație mereu în creștere, și limba sa, sprijinită pe o literatură populară, superioară uneori și celei culte, sunt hotare inalienabile, pe care nimeni nu le poate muta, nici fărăna...

Să muncim deci, să nădăjduim și să fim trezi la datorie. De aceea, cu gândul la toți cei care s-au jertfit pentru neamul legat de Carpați din epoca Daciei până azi, să urmărim pilda lor și sunt sigur că se va împlini iarăși vorba veche: «Vitejia dreaptă va birui».

Ajutat de C. Rădulescu- Motru

În ziua de 22 iunie 1941, la șapte zile de la ședința Societății de Geografie de la Fundația „Carol“, armata a primit ordin să treacă Prutul, pentru eliberarea Basarabiei de sub bolșevici.

În mobilizarea generală, am fost prins și eu, la liceu. Mai târziu, am fost chemat la Regimentul 3 Olt, căruia îi aparțineam, unde am primit ordin să organizez o școală pentru „copiii de trupă“, apoi am fost trimis să organizez o școală „liceu“ în comuna

ÎN TRE GEOGRAFIE ȘI POLITICĂ

MARIN POPESCU-SPINENI

Numele i-l întâlnisem citat în diverse studii de specialitate apărute în perioada interbelică. Abia în 1978 revenise în actualitatea vieții științifice, prin publicarea lucrării România în izvoare geografice și cartografice. Când l-am cunoscut, avea 93 de ani. Fiind unul dintre intelectualii români trecuți prin calvarul persecuțiilor regimului comunist, mă așteptam să văd un moșneag gârbovit, purtând pe chip și în suflet urmele suferințelor îndurate. Nu, dânsul arăta cu totul altfel: un bătrân semeț, cu umeri largi, vorbă calmă și bine cumpănită. Purta în priviri o seninătate pe care nu ți-o poate da decât conștiința împăcată că ai învins.

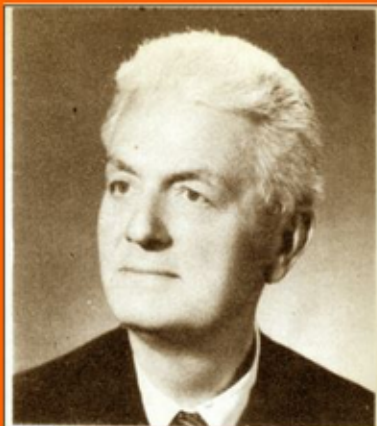
Din literatura memorialistică a ultimelor două decenii, cunosc biografiile multora dintre cei care au înfruntat calvarul deportărilor și închisorilor comuniste. Pe unii dintre ei i-am cunoscut personal și, de fiecare dată, m-am întrebat cum au rezistat. Un posibil răspuns poate fi găsit în paginile pe care mi le-a înmănat, la despărțire, Marin Popescu-Spineni, cu dedicația: „Domnului istoric Marian. Să nu uităm Piatra Neamț, unde ne-am cunoscut. M. Popescu-Spineni, 30 octombrie 1993”.

Nu pot uita Piatra Neamț din multe alte motive, dar unul dintre ele este, cu siguranță, întâlnirea cu venerabilul cărturar. Îi sunt recunoscător domnului Traian I. Popescu-Spineni (alias Tips), cel care, într-un însoțit sfârșit de săptămână din octombrie 1993, m-a invitat să-l însoțesc până la Piatra Neamț, unde mergea să-și vadă unchiul. „N-o să regretați”, mă asigurase dânsul...

Nu, n-am regretat. Vă rog doar să iertați întârzierea cu care fac publice aceste pagini de istorie emoționantă așternute pe hârtie de unchiul dumneavoastră, acum aproape un sfert de veac.

Textul primit în dar fiind o copie xerox precară, a ridicat multe probleme de descifrare. Am lăsat deoparte câteva mici pasaje ne semnificative, am eliminat unele repetiții și am corectat tacit micile erori de redactare. Nouă ne aparțin și subtitlurile.

Marian ȘTEFAN

Nu se terminase bine războiul întâi mondial (1918) și a și început să se agite lumea pentru altul.

În anul 1937, profesorul Dimitrie Gusti, decanul Facultății de Litere și Filosofie, personalitate științifică, mi-a cerut să fac harta etnografică a românilor din țările vecine

și un atlas cu hărți vechi, amândouă lucrările fiind cerute de regele Carol al II-lea, mi-a spus... Harta pe pergament, 3x2,50 m, a fost expusă în sala cea mare a Expoziției universale de la New York. Acum se găsește la familia Sara Roosevelt, precum mi-a declarat profe-

sorul D. Gusti, care a fost comisariatul român al expoziției.

„Vitejia dreaptă va birui”

Cu anul 1941 începe, pot să afirm, un alt ciclu de viață pentru mine. La 15 iunie 1941, a avut loc Adunarea generală

Între 10-13 noiembrie 1947, în amfiteatrul Liceului „Mihai Viteazul” s-a organizat un congres la care au luat parte sute de delegați. În noaptea de 13 spre 14 s-a produs un incendiu și amfiteatrul a fost transformat în cărbuni. Dimineța, când am intrat în clădire, era lume multă. Erau prezenți din Comitetul școlar: decanul baroului D. Groza, generalul Șachim și doctorul Marianopol; dar și profesori, și directorul Claudiu, care vocifera.

În biroul directorului, o comisie ancheta, lua declarații. M-a invitat și pe mine. „Unde ați fost în noaptea asta?... V-a dat pe lista bănușilor...”. Lucrurile s-au lămurit, dar faptul în sine a rămas. V. Claudiu avea ceva cu mine: să scape, să mă dea afară.

În mijlocul unei lumi cu variate inițiativă și atitudini, eu rămăsesem la mentalitățile tinereții. Cu cât se adăugau

anii, cu atât numărul pretențiilor sporea. De aceea, pregătirea în vacanță, rând pe rând, a cărților și materialelor bibliografice mă trimitea la casa din Spineni. Clădirea era construită pentru așa ceva.

Restaurantul românesc de la Expoziția Universală din New York, 1939

Munca a început din plin în timpul războiului; a fost puțin tulburată, după sfârșitul lui, de o parte dintre „inimioșii” vremii.

Dispoziția de sus și vioara împuternicitului

La începutul anului școlar 1948-1949 văd că voi funcționa la Școala elementară din comuna Ciolpani, raionul Snagov, la catedra de limba română și altele. Întreb: de ce?, pentru ce să părăsesc Liceul „Mihai Viteazul”, unde eram profesor de geografie, cu vechime de 20 de ani și cu titlul definitivat prin examen?!

Inspectorul șef (d-na Teodorescu, fostă directoare a Străzii Țării, la [cuvânt indescifrabil], sora demnitarului comunist Constanța Crăciun, 1914-2002) îmi spune scurt: „Du-te și lasă...”!

În ziua de 17 octombrie am fost la Ciolpani; o școală cu o singură sală și alta improvizată, în care erau să funcționeze clasele I-IV și V-VII; la ultimele m-am încadrat la limba română,

Marin Popescu-Spineni (26 iunie 1900-8 mai 1997) s-a născut la Spineni, Olt. A fost unul dintre cei șapte copii ai preotului Marin Voicu Giuca (Giuculescu) și ai Mariei, născută Martinescu.

Studii: școala primară în comuna Spineni (1907-1913); Seminarul Central, Școala Normală, Liceul „Matei Basarab” (1913-1921); Facultatea de Istorie și Geografie, având profesori pe S. Mehedinți, D. Onciul, N. Iorga, G. Murnu, V. Pârvan, D. Russo, G.G. Antonescu (1921-1924); doctor în Filosofie și Litere, titlu acordat de o comisie formată din S. Mehedinți, V. Mihăilescu, C. Rădulescu-Motru, I. Andrieșescu, C.C. Giurescu (1936); specializare la Paris și Berlin (1936-1938); călătorii de studii: Sofia, Istanbul, Atena, Cairo, Alexandria, Veneția, Milano, Anvers, Leida, Amsterdam, Köln, München, Heidelberg, Strasbourg, Nürnberg, Leipzig, Dresda, Hamburg, Odessa, Tiraspol (1930-1944).

Funcții: secretar al Facultății de Litere și Filosofie a Universității București (1922-1941); conferențiar la Facultatea de Geografie (1942-1945); din 1924, profesor de geografie la licee bucureștene („Cantemir”, „Lazăr”, „Mihai Viteazul”, la cel din urmă, din 1930 până în 1944, titular și director); profesor la școlile elementare din Ciolpani, Comana și Sintești (1948-1960).

Activitate publicistică: 58 lucrări tipărite și alte 64 în manuscris (1928-1991).

Spineni, pentru elevii din școlile secundare refugiați [din Basarabia, Bucovina și Ardealul ocupat] și localnici din comunele vecine (ordinul prefectului, general Dobrescu).

Din ordinul Ministerului Învățământului (ministru I. Petrovici) sunt trimis la Guvernământul de la Tiraspol („unde vei primi ordine“). Echipat special, am început o nouă activitate. Am fost primit de guvernatorul Gheorghe Alexianu (1941-1944), mi s-au înlesnit toate posibilitățile pentru îndeplinirea obligațiilor de a strânge material etnografic [de la românii] din ținutul Moghilev, Tiraspol, Odessa... Valori documentare am găsit la acești

români, am fost ajutat de toate autoritățile, în special de prefectii Smochină (*Magazin istoric*, nr. 3/1998; 6/2000) și Iliin.

Către sfârșitul lunii iulie, când eram la Odessa, prefectul din Odessa îmi transmite ordinul de a părăsi Transnistria, fiind numit director al Liceului „Mihai Viteazul“, unde funcționam ca profesor titular definitiv.

Ca director, trebuie să arăt că am fost ajutat de fostul meu decan, profesorul C. Rădulescu-Motru. În vremurile acelea de criză alimentară, la Butoiești, unde își avea conacul, prin cunoștințe, m-am aprovizionat cu carne de porc și de curcan.

Trebuie să menționez ajutorul de 300.000 lei ce mi-a dat Mihai Antonescu, președintele Guvernului, pentru a aduce 30 de copii de țărani, unii refugiați din teritoriul cedat ungarilor prin dictatul de la Viena.

Cum în 1941 am fost numit și conferențiar la Facultatea de Geografie, mi-am făcut și prelegerile cursului de Istoria Geografiei, pe care l-am ținut la Universitate în anii școlari 1943-1944 și 1944-1945.

La o săptămână după ședința Societății de Geografie de la Fundația „Carol“, armata a primit ordin să treacă Prutul

La 8 ianuarie 1944 mi s-a primit demisia din postul de director al Liceului „Mihai Viteazul“. Îmi cream timp pentru lucru științific.

Te-aranjăm noi!

La 5 octombrie 1945 am fost înlocuit de la Universitate. Refuzasem să mă înscriu în Partidul Socialist condus de Ștefan Voitec, ministrul Educației Naționale (1944-1947). Am rămas însă profesor definitiv, cu patru grade, la Liceul „Mihai Viteazul“ din București. Doamne, câte mai pătimește omul!

În anul următor am trecut și prin alte întâmplări. Am asistat la întrunirea de la

Liceul „Spiru Haret“, pentru alegerea organelor de conducere ale Sindicatului profesorilor secundari. Venisem cu gândul numai să asist. Nu doream nicio calitate, însă mi s-a propus să fiu președinte. N-am primit, dar cred că s-a notat. Nu eram nici pentru, nici contra cuiva.

În noiembrie 1946 au fost alegerile parlamentare, la care alegătorii au fost împărțiți pe specialități. Profesorii din București au votat la circa din

Casa Școalelor, strada Spiru Haret. În timpul votării se produceau unele nereguli, se introduceau străini de breaslă, iar alții votau de mai multe ori. N-a fost propunerea mea, de ce să zic, dar s-a alcătuit o contestație, care mi

s-a prezentat să o semnez primul. Am încercat să mă abțin, dar nu am avut câștig de cauză. Mi-am dat semnătura. Am auzit cuvintele: „Te aranjăm noi!“.

În 1947, în luna septembrie, a avut loc, la Fundația „Carol I“, ședința de analiză a situației studiului geografic în România. Sigur, s-a tras concluzia că nu s-a făcut aproape nimic, iar în ceea ce s-a realizat, se resimțea influența concepției neștiințifice, burgheze. Nu s-a ridicat nimeni din sală să se opună. Am cerut cuvântul și mi s-a dat. Am spus ce trebuia, cum m-am priceput. La ieșire, profesorul Vintilă Mihăilescu mi-a spus: „Ți-ai semnat actul de deces...“.

Istorie urbană

1910. Ansamblul de locuințe din strada Lănăriei, construite de Societatea Comunală pentru Locuințe Eftine, București

1906-1952. 40 DE PARCELĂRI DE LOCUINȚE SOCIALE ÎN BUCUREȘTI

ANDREI RĂZVAN VOINEA

Proiectul de cercetare a parcelărilor de locuințe sociale construite de autorități între 1906 și 1952, în București, a început în 2012, după parcurgerea puținelor studii dedicate subiectului. Aflat la limita dintre trei domenii (arhitectură, urbanism și istorie), subiectul implică o perspectivă interdisciplinară, ținând seama de metodologia specifică fiecărui domeniu.

Pentru a combate tuberculoza, și, în general, pentru a îmbunătăți calitatea locuirii în București, autoritățile municipale și guvernamentale au decis construirea primelor locuințe subvenționate de Primărie pe strada Lănăriei, în 1908, în timpul mandatului de primar al lui Vintilă Brătianu (1907-1911). Succesul acestora a determinat conducerea municipalității să întemeieze Societatea Comunală pentru Locuințe Eftine, care avea ca scop construirea de locuințe sociale, ce urma a fi achiziționate de beneficiari în rate.

Astfel, Societatea Comunală pentru Locuințe Eftine a proiectat și executat în București parcelările: Clucerului, Lupească, Candiano Popescu (1911), Zabłowski (1912), Grant-Belvedere (1912, împreună cu Regia Monopolurilor Statului R.M.S. și C.F.R.), Șerban-Vodă (1912, în colaborare cu Așezămintele Brâncovenesci), Tocilescu-Poenaru (1912), Raion

Primarul Vintilă Brătianu

(1914), Fabrica de Chibrituri (1914, împreună cu R.M.S.), Prelungirea Dorobanți (1916, Ministerul de Finanțe), Steaua (1913, împreună cu C.F.R.), Cazarmei (1914, împreună cu Ministerul de Război, singura parcelare demolată integral), Drumul Sării (1914, împreună cu Ministerul de Război), Ana Davila (1915, împreună cu Ministerul de Război), Verzișori (1915).

După Primul Război Mondial, Societatea a continuat construirea de imobile atât în aceste parcelări, cât și în noi cartiere de locuințe, precum Boiangiu (1922), Cornescu (1922, pe Calea Floreasca), Drumul la Tei (1925), Calea Lacul Tei (1936), Panduri (1925), Echinocliului (1933), Maior Giurescu (1930), Troțușului-Caraiman (1928), Iancului (1930).

Pe lângă efortul Societății Comunale pentru Locuințe Eftine, semnalăm construirea de către C.F.R. a locuințelor-tip în parcelări, precum cele

geografie, istorie, desen și gimnastică.

Jandarmul localității m-a trimis la Secția Balotești cu buletinul de identitate. M-am dus. Mi l-au luat și mi-au dat altul „nou“, cu sediul la Ciolpani, raionul Snagov. Am ripostat, dar a fost zadarnic: „Așa este dispoziția de sus...“.

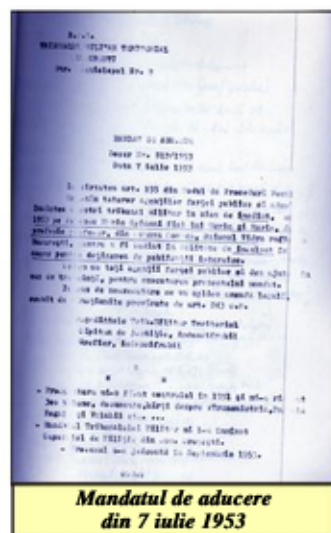
Când mă duc la casa mea, str. Dr. Ciru Iliescu 4, clădire proprietate personală, găsesc instalată în dormitor o persoană necunoscută (căpitan dr. dentist de la Ministerul de Interne, Ilie Barbu). Mi-a spus: „Sunt trimis. Sunteți cu domiciliul în altă parte, la...“ și mi-a cerut buletinul.

N-a trecut mult și, pe baza unui denunț fictiv, s-a prezentat un [indescifrabil], a percheziționat încăperile, a ridicat din bibliotecă peste 250 volume și arhiva, ca „ne-admise“. S-a prezentat apoi un locotenent-procuror; a mutat biblioteca în beci și s-a instalat el în loc. Când am cerut o explicație, mi s-a răspuns: „O să dăm de vremuri mai grele, poate să vă fiu de folos“. Numele n-a voit să și-l spună: „Nu interesează...“.

În ianuarie 1951, am primit ordin să mă prezint la Școala elementară din comuna Comana, ca director. La 2 februarie am fost la post (se făcuse stabilizarea, aveam în buzunar 2,75 de lei, realizați la schimbul monetei).

La 7 iulie 1953 am primit „mandat de aducere, dosar nr. 812/1953 de la Tribunalul militar teritorial București, str. Danielopol nr. 2, în calitate de inculpat în cauza pentru deținerea de publicații interzise“.

Controlul în bibliotecă a fost făcut în 1951. Cum a fost datat așa, 1953, nu pot să-mi explic decât prin faptul că trimisese o scrisoare, prin care solicitam permisiunea de a primi dreptul de domiciliu în București, ce mi se anulasă prin fixarea în Ciolpani. În casa mea fuseseră mutate persoane de la Ministerul de Interne, între care doi

cu rangul de „ministru“. Se înțelege ceea ce se urmărea. Publicațiile „interzise“ (mi se ridicaseră aproape 300 de volume și documente științifice) reprezentau doar un pretext, o justificare, între altele, și pentru mutarea din București în provincie.

Am fost chemat la raion, unde am fost anchetat de „împuternicitul“ – un brunet. Pe un perete era atârnată o vioară. La început eu am cântat *Pe umeri pletele-i curg râu*, de Coșbuc, și *Hora dreaptă*, de Năstase din Spineni. El a cântat *Brăul și Bătuta*. Era priceput...

Motivul invitației: „Numele de Spineni îl am de la moșia cu același nume“. Am dat

explicații. M-a crezut și m-a obligat să scriu pentru el *Monografia raionului Vidra*. Am făcut-o cu plăcere. I-am dus-o. M-a sfătuit să plec din Comana: „Sunteți urmărit și să renunțați de a mai veni în București. Astea-s vremurile...“.

În comuna Sintești s-a vacantat catedra de geografie. Cu ajutorul inspectorului școlar Ivan, m-am stabilit acolo. Am primit teren de muncă și loc de casă, dar condițiile erau foarte grele, iar eu nu mai eram tânăr. În anul 1967 am luat hotărârea să ne apropiem de București. Încercasem, prin numeroase cereri, să mi se dea locuința din str. Ciru Iliescu, ca luată în mod abuziv, sau măcar să fiu lăsat chiriaș. Nu mi s-a dat niciun răspuns. Am vândut și, pe risc personal, am cumpărat loc de casă în Chitila, unde am întemeiat o gospodărie nouă.

Aici am primit numeroase vizite. Semnificativă a fost cea a șase personalități ale științei istoriei: Șerban Papacostea, Nicolae Șerban Tanașoca, Pop, de la Editura Enciclopedică, Paul Binder, un neamț, profesor și publicist de la Brașov, profesorii universitari Radu Vulpe și Gheorghe Ștefan, fost decan al Facultății de Istorie.

Ce țesătură îndrăcită de fapte! Nimic din ceea ce am pus la cale nu s-a realizat, nici cu cei de la Externe, nici cu istoricii. Douăzeci de ani i-am trăit la margine de oraș, la „țară“, în mijlocul naturii, în care m-am simțit bine, ca în copilărie, în mijlocul acelor dimensiuni accesibile ochiului. ■

Grant-Belvedere, Șerban-Vodă, Viilor sunt clasate pe Lista Monumentelor Istorice. Acesta a și fost motivul pentru care am selectat aceste parcelări în detrimentul altora. Proiectul a fost susținut de Ordinul Arhitecților din România.

Clasarea pe Lista Monumentelor Istorice înseamnă o serie de drepturi și obligații care se bazează pe valoarea istorică și arhitecturală a acestor parcelări. Din numeroasele cercetări de pe teren, am tras concluzia că puțini dintre locuitori cunosc faptul că parcelarea în care locuiesc este protejată și, în caz de renovare/refacere, avizul Ministerului Culturii este obligatoriu. Clasarea rămâne un simplu act administrativ, atâta timp cât locuitorii din parcelare nu împărtășesc aceste valori istorice/arhitecturale. În lipsa evidențierii motivelor pentru care respectivele parcelări sunt considerate *monumente istorice*, inițiativa (lăudabilă, de altfel) a autorităților de a proteja situl poate provoca reacția inversă, proprietarii considerând o nouă autorizație doar un demers birocratic în plus. În orice caz, forța coercitivă a eventualelor trageri la răspundere nu soluționează problemele recurente cu care se confruntă locuitorii: nevoia de reparații, extinderi etc.

De aceea, am preluat inițiativa de a transmite istoria parcelărilor locuitorilor care nu sunt în cunoștință de cauză. Pliantele au fost distribuite gratuit fiecărei familii din cartier și conțin informații semnificative despre istoria și identitatea parcelării (planul de parcelare, fotografii aeriene, imagini de epocă, date despre comanditar, proiectant și executanți, culese în urma documentării de arhivă), dar și aspectele juridice legate de clasarea parcelărilor pe Lista Monumentelor Istorice.

Celelalte trei parcelări (Inginerilor, Steaua, Grivița Roșie) au

State Balșin,
cel care a proiectat zeci de case
în Parcul Independenței

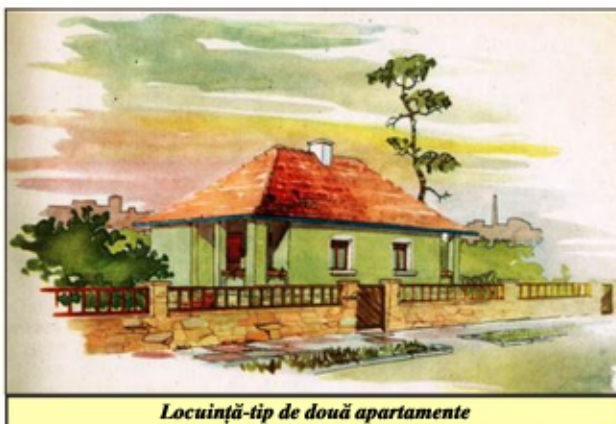
fost selectate pentru a pune în valoare identitatea ceferistă, integrând memoriile colective ale locuitorilor din aceste cartiere și informațiile istorice într-o narațiune ce are ca scop readucerea în spațiul public a contribuției pe care ceferiștii au avut-o în formarea identității urbane a Bucureștiului. Pliantele conțin și invitația la cel de-al doilea eveniment, expoziția *Ce_Fe_Re_știi București* (8-31 octombrie, Muzeul C.F.R.; *Magazin istoric*, nr. 10/2015), unde am expus diverse elemente de identitate urbană ceferistă.

A doua etapă a acestui proiect (susținută de ArCuB – Centrul

Cultural al Municipiului București) constă în realizarea unei expoziții cuprinzând elemente de identitate urbană ceferistă, adresată atât locuitorilor din parcelările ceferiste, cât și publicului larg. Expoziția urmărește două aspecte: unul informativ, constând în panouri cuprinzând planurile de parcelare originale și fotografii de epocă pentru localizarea și particularizarea cartierelor ceferiste, și unul interactiv, în care locuitorii din parcelări vor putea contribui la crearea unei narațiuni colective. Acest aspect este pus în valoare prin realizarea unui panou de povești completat de locuitori, dar și prin memorii personale pe suport audio/video; locuitorii actuali ai cartierului sau foștii locuitori ceferiști vor putea deveni, la rândul lor, participanți activi.

In 2016, ne-am propus să continuăm proiectul, prin realizarea și distribuirea pliantelor în celelalte parcelări clasate pe

Lista Monumentelor Istorice (Prelungirea Dorobanți, Verzișori-Tăbăcari, Raion, Iancului, Fabrica de Chibrituri) și, în cazul în care timpul ne permite, și pentru parcelările din zona Floreasca-Tei: Parcul Cornescu, Drumul la Tei și Calea La-

Locuință-tip de două apartamente

din Calea Griviței 158-166 (1923), Șoseaua Viilor (1927-1929) și Calea Griviței 313-317 (1948), dar și al altor instituții care au folosit această strategie pentru a-și asigura fidelitatea propriilor angajați. Astfel, Uzinele Comunale București proiectează locuințele din Parcelarea Bordei (1936), iar Casa Autonomă a Construcțiilor construiește în Parcul Independenței (1930-1933) 75 de case proiectate de State Balșin și peste 600 de locuințe în Vatra Luminoasă (1933-1945). În plus, alte instituții private preiau acest model și realizează parcelări de locuințe-tip, precum cea de pe Intrarea Învoirii (prima parcelare de locuințe-tip din București, realizată de Fabrica de Uleiuri Vegetale „Phenix”, în 1898) și cea de pe străzile Popeia și Radiței (Calea Rahovei 232), realizată în 1933 de Aron Mayer.

Imobil din strada Cuțitul de Argint

Surprinzător, instaurarea unui nou regim politic, spre sfârșitul anilor '40, nu aduce o schimbare radicală a modului în care se construiesc locuințe pentru categoriile vulnerabile. Din contră, până spre jumătatea anilor '50, când modelul sovietic al cvartalelor este implementat în București, autoritățile construiesc tot locuințe-tip în parcelări, precum cele din Apusul (Militari), Sportului (Colentina) și mici parcelări pentru ceferiști în zona Bucureștii-Noi și Chitila (pe străzile Mezeș, Miercani, Laminorului etc.). În plus, la începutul anilor '50, autoritățile completează parcelările Viilor și Drumul Sării cu pavilioane care se integrează armonios în planul de parcelare inițial.

Analiza individuală a acestor parcelări a fost publicată în cadrul rubricii *De locuit și povestit*, pe portalul cultural *Liternet*, cu peste 80.000 de vizualizări în trei ani. Însă cercetarea academică, în ciuda numeroaselor articole publicate sau a prezentărilor ținute, pare insuficientă când măsurăm impactul pe care aceasta o are asupra comunității. Articolele și studiile rămân în cele mai multe cazuri închise în paginile revistelor de specialitate, inaccesibile în mare parte locuitorilor orașului. Astfel, am decis să deschidem subiectul

locuitorilor din parcelările de locuințe-tip, pe de o parte, pentru a completa informațiile din arhive, pe de alta, pentru a-i implica în efortul de recuperare a propriei istorii.

În timpul cercetării de pe teren, desfășurată în toate parcelările menționate mai sus, nevoia de informații despre istoria parcelărilor ne-a con-

ducând către persoanele vârstnice din cartiere, pe care le-am abordat pentru a ne reda câte ceva din istoria propriilor case. Rezultatele cercetărilor au evidențiat faptul că majoritatea locuitorilor ignoră în mare măsură acest aspect al locuirii. Pentru a acoperi nevoia de informație, în cursul acestui an, am realizat primele pliante/broșuri conținând istoria parcelărilor Grant-Belvedere, Șerban-Vodă, Viilor, Steaua, Inginerilor și Grivița Roșie (așa cum mai este cunoscută parcelarea de nouă pavilioane muncitorești între străzile Feroviarilor și Lainici, construite de C.F.R. în 1947-1948) și le-am distribuit locuitorilor din zonă. Dintre cele șase parcelări, cinci sunt proiectate și executate de C.F.R. (mai puțin Șerban-Vodă);

Proiectul a fost derulat de Asociația pentru Tranziție Urbană. Echipa de proiect: istoric Andrei Răzvan Voinea (coordonator), arhitect Andreia-Livia Ivanovici (grafician, curator), arhitect Andrei Mărgulescu (fotograf, curator), istoric Dana Dolghin (cercetător, curator), arhitect Irina Calotă (cercetător), arhitect Vera Marin (curator), Alina Cristina Vlasă (responsabil financiar), împreună cu voluntarii Asociației pentru Tranziție Urbană: Mircea Dragomir, Laura Mazălu, Thomas Herrera, Ionuț Pătrașcu, Petre Dobos.

Pentru mai multe detalii legate de acest proiect și de expoziție, vă rugăm să ne contactați la adresa de mail voinea_andrei_razvan@yahoo.com

Doctorul personal al lui Gaitskell a cerut să intre în contact cu MI5 și a explicat că era o boală rară în climatul temperat, iar Gaitskell nu fusese de curând într-o zonă de unde să fi putut contracta boala. Apoi, defectorul KGB GoliŃin le spune celor din MI5 că auzise despre pregătirea asasinării unui important lider politic occidental, pentru ca omul Moscovei să-i poată lua locul. Șeful Departamentului 13, care se ocupa de astfel de operațiuni „umed”, era un ofițer care tocmai se întorsese din Marea Britanie, unde lucrase mai mulți ani. În sfârșit, James Angleton, paranoicul șef al contraspionajului din CIA, care vedea „cărțițe” sovietice peste tot, le-a trimis traducerea unui articol dintr-o revistă științifică din U.R.S.S., potrivit căreia sovieticii găsiseră o substanță chimică care putea declanșa boala la

șobolani, dar era nevoie de cantități mari, administrate în mod repetat. Articolul era vechi de șapte ani. După ce Harold Wilson a devenit prim-ministru, James Angleton l-a informat pe șeful contraspionajului din MI5 că o sursă serioasă americană ar fi declarat că Wilson era agent KGB. Deranjată de maniera în care Angleton a furnizat informația, conducerea MI5 a refuzat să garanteze că va ține informația în cerc restrâns și Angleton nu le-a mai spus nimic. Așadar, nicio probă clară, dar destule elemente care să îl fi făcut pe șeful MI5 să ascundă dosarul.

In anturajul lui Harold Wilson navigau o serie de oameni de afaceri care își făcuseră averile din comerțul cu Blocul Estic, pe căi nu tocmai ortodoxe, aveau strânse legături cu ofițeri de informații KGB și îl finanțaseră pe fostul și viitorul premier. Joseph (ulterior lord) Kagan era de origine lituaniană. Defectorul KGB Oleg Lialin a confirmat că Kagan făcea obiectul unei atenții speciale din partea lui Richardas Vaygauskas, care în

septembrie 1971 a făcut parte din lotul mare de ofițeri KGB expulzați din Marea Britanie. Ulterior, când a fost întrebat de un ofițer de contraspionaj despre legăturile cu lituanian, Kagan i-a spus că acesta l-a vizitat acasă aproape săptămânal, începând din 1964, când sosise la post la Londra, și că l-a prezentat tuturor prietenilor săi, inclusiv unor parlamentari britanici. A mai spus că nu și-a dat seama că putea fi ofițer KGB. La o altă întâlnire cu un alt ofițer de contraspionaj, Kagan a admis că Vaygauskas l-a rugat să își fo-

losească influența pe lângă liderii comunității evreiești din Marea Britanie pentru a pune capăt demonstrațiilor contra proceselor evreilor din Lenin-grad. Kagan s-a lăsat convins să acționeze de argumentul că dacă vor înceta respectivele proteste, și pedep-

sele în acele procese vor fi mai mici. Kagan i-a furnizat lui Vaygauskas și o mulțime de informații despre viața intimă a unor personaje, inclusiv că Harold Wilson avea o legătură amoroasă cu o doamnă din stafful său, al cărui nume nu l-a indicat.

Este posibil ca respectiva persoană să fi fost Marcia Williams, înnobilită în 1974 ca Lady Falkender. Cei doi credeau că fostul consilier pentru securitate al lui Harold Wilson, George Wigg, se afla în spatele atacurilor din presă contra ei. Fără a informa MI5, Wilson a angajat detectivi particulari care să îl supravegheze pe Wigg. Într-o seară din mai 1974, în plină reuniune la care se discuta situația gravă din Ulster, Wilson a părăsit adunarea și s-a dus să se întâlnească într-un restaurant cu Wigg, pe care l-a șantajat cu un dosar strâns de detectivi despre legăturile lui amoroase, amenințându-l că i-l trimite soției, dacă nu o lasă pe Marcia în pace. În anul 2002, ziarul britanic *Daily Mirror* publica o relatare potrivit căreia Marcia s-ar fi dus la soția lui

Hugh Gaitskell

Sediul MI5 (stânga), stema Regatului Marii Britanii și sediul MI6

● O moarte misterioasă ● Dosarul care nu există ● Prim-ministrul angajează detectivi particulari ● Amanta față în față cu soția ● Nu suntem decât noi doi și MI5 ● Microfoanele din baie

SLUJITORII MAIESTĂȚII SALE, CARE NU... EXISTĂ

CRISTIAN TRONCOTĂ, DORIN MATEI

La sfârșitul anilor '60, pe când era ministru de Finanțe, Roy Jenkins, în drum către reședința sa oficială de pe Downing Street nr. 11, era să fie călcat de o mașină sport, care gonia pe stradă. Mașina s-a oprit în fața reședinței prim-ministrului Harold Wilson și un personaj îndesat a coborât și s-a grăbit să intre. Jenkins l-a întrebat pe polițistul din fața reședinței premierului cine era personajul. „Cum, nu îl cunoașteți? Este domnul Kagan. Este o persoană foarte cunoscută pe aici“.

La 4 martie 1974, Harold Wilson redevenea premierul Marii Britanii. Mandatul său avea să fie marcat de o permanentă dispută cu Serviciul de Securitate al Maiestății Sale. Joseph Kagan era doar unul dintre motive. Disputele au devenit atât de puternice, încât directorul general al MI5, Michael Hanley, a dat ordin ca dosarul pe care îl avea Serviciul despre premier să fie scos din arhivă și să fie înlăturată și fișa de trimitere din Evidența generală, așa încât dacă cineva căuta numele Harold Wilson, să apară mențiunea „nu figurează în evidență“. Dosarul era păstrat în fișetul personal al directorului general.

Potrivit lui Christopher Andrew, autorul unei istorii oficiale a MI5 (*The Defence of the*

Realm. The Authorised History of MI5, Apărarea Regatului. Istoria autorizată a MI5, Allen Lane, Penguin Books, 2009, XXIII+1032 pp.), dosarul nu conținea nimic compromițător, iar Serviciul nu făcuse niciodată vreo investigație oficială despre Harold Wilson. Peter Wright, fost ofițer de contraspionaj britanic, a cărui carte de amintiri – foarte controversată, de altfel, a fost interzisă în Marea Britanie, iar autorul a trebuit să se refugieze în Australia – afirmă altceva. El spune că Harold Wilson, despre ale cărui legături cu comuniștii și cu sovieticii MI5 avea destule informații, a intrat mai serios în atenția contraspionajului după moartea predecesorului său în fruntea Partidului Laburist, Hugh Gaitskell, decedat în mod straniu, în urma infectării cu *lupus diseeminat*.

În decembrie 1975, o lună foarte agitată, Wilson era convins că exista un complot pentru discreditarea lui, în care erau implicați și americanii și sud-africanii. Paranoia lui a fost accentuată de tentativa de asasinare contra fostului iubit al lui Jeremy Thorpe, liderul partidului Liberal și aliat al său, modelul Norman Scott. Anul următor, Scott, judecat pentru fraudă, l-a convins pe Wilson că era victima unui complot pus la cale de serviciul de securitate sud-african. Bănuiala venea din faptul că un ziarist și agent sud-african, Gordon Winter, dormise și el cu Scott, de la care aflase de legătura acestuia cu Thorpe.

Regresul intelectual al lui Wilson era evident pentru cei din jurul lui cu un an înainte de demisie. Uita cu vînte, suferea de dureri psiho-somatice de stomac după întâlniri mai dificile. O persoană își amintește că s-a întâlnit cu el la baie, în Downing Street 10, și Wilson i-a arătat pe tăcute către instalația de iluminat, făcându-i semn că s-ar putea să fie ascultați. Bănuia și că o gaură în perete, în sala unde aveau loc reuniunile Cabinetului, în spatele unui portret al lui Gladstone, ascundea un dispozitiv de ascultare. Neavînd încredere în instituțiile statului, a chemat o firmă particulară. S-a dovedit că gaura rămăsese după ce fusese îndepărtată de acolo o instalație care ilumina un alt portret. Cu doar o lună înainte de demisie, a adus un expert particular, care să-i controleze biroul și să descopere eventualele instalații de ascultare. În aceeași lună l-a trimis pe editorul său, George Weidenfeld, la fostul vice-președinte american, Hubert Humphrey, ca să-l întrebe dacă CIA era implicată în vreo campanie contra lui. George Bush, directorul CIA, a zburat

personal la Londra ca să-l asigure pe premier că nu exista așa ceva. La sfîrșitul întîlnirii, Bush a întrebat cu voce tare dacă Wilson nu era cumva nebun.

La scurtă vreme după ce a demisionat, a invitat doi tineri jurnaliști de la BBC. „Mă imaginez ca un mare păianjen gras, într-un colț al acestei camere. Uneori vorbesc în somn. Ar trebui să ascultați amîndoi. S-ar putea ca uneori, cînd ne întîlnim, să vă spun să mergeți la Charing Cross Road și să-l loviți cu piciorul pe orbul care stă într-un colț. Acel orb ar putea să vă spună câte ceva, să vă conducă undeva.” A fost cel mai straniu interviu acordat vreodată de o persoană care deținuse funcția de prim-ministru, în cei 300 de ani de cînd exista instituția.

Wilson a afirmat în fața celor doi ziariști că

Hanley ar fi recunoscut existența în cadrul MI5 a unei facțiuni cu vederi de extrema dreaptă. Despre un astfel de complot vorbea și Peter Wright, care ulterior a modificat substanțial cele scrise în carte. Dar ministrul de Interne l-a informat pe succesorul lui Wilson, James Callaghan, că Hanley nu ar fi făcut o asemenea afirmație. În august 1976 Hanley a avut o lungă întîlnire cu James Callaghan, de o oră și jumătate. La 23 august Downing Street 10 a dat publicității un comunicat în care anunța că nu s-a descoperit nicio dovadă a vreunui complot contra fostului premier. Ulterior, Wilson a renunțat să mai dea publicității acuzații de acest gen.

Vorba lui Peter Wright: „Politicienii vin și pleacă, Serviciul de Securitate este veșnic”.

(Va urma)

Harold Wilson (primul din stînga) și Marcia

Harold Wilson și i-ar fi spus că s-a culcat cu soțul ei. Marcia ar fi amenințat în mai multe rânduri că putea să ruineze cariera lui Wilson cu dezvăluirile ei.

O altă sursă de preocupare pentru MI5 a fost Rudy Sternberg, care, ca și Kagan, făcuse avere din comerțul cu U.R.S.S. și fusese înnoobilat tot la recomandarea lui Wilson. În 1961 condusese o delegație, din care făceau parte și membri ai Parlamentului și ai nobilimii britanice la Târgul de Comerț de la Leipzig, spre marea bucurie a R.D.G., care nu avea încă relații diplomatice cu Marea Britanie. S-a plimbat prin Leipzig într-un Rolls-Royce care arbora drapelele britanic. În mai 1974, Robert Armstrong, principalul secretar privat al lui Harold Wilson, l-a întrebat pe Hanley, directorul general al MI5, ce știau despre Sternberg, care încerca să îl convingă pe premier să îi încredințeze sarcina de om de legătură neoficial, fără plată și confidențial cu liderii de frunte ai regimului sovietic și ai altor regimuri comuniste. Hanley răspundea că deși nu existau dovezi că ar fi fost recrutat ca agent, cel puțin 32 dintre persoanele din Blocul comunist cu care luase legătura erau dovedite sau suspectate ca fiind ofițeri de informații. Recomanda să nu i se acorde acces la informații confidențiale. În ciuda opoziției puternice făcute de Robert Armstrong, Sternberg a primit titlul nobiliar pe care și-l dorise atât. Despre Sternberg se vorbeau multe pe culoarele de la Whitehall. Bernard Donoghue, principalul consilier politic al lui Wilson, nota în jurnal că se spunea că era agent sovietic și că, „într-o ocazie, Foreign Office mi-a spus că era un agent dublu”. Când i s-a

spus lui Wilson că exista bănuiala că era agent sovietic, a răspuns vesel că și el se gândise la această variantă, dar când a verificat cu serviciile secrete, i s-a spus că era agent dublu. „Nu există vreo dovadă că Serviciul Secret i-a sugerat vreodată prim-ministrului că Sternberg era un agent dublu. Tendința lui Wilson către teorii ale conspirației ar fi putut să îl facă să

ajungă singur la o asemenea concluzie”, scrie Christopher Andrew. Cum istoria oficială a MI6 se oprește imediat după război și cum este greu de crezut că serviciul de spionaj ar fi informat pe cel de securitate internă că îl recrutase pe Sternberg, întrebarea dacă era sau nu agent dublu rămâne fără răspuns.

Un alt prieten cu probleme al prim-ministrului era Harry Kissin, care și el făcuse avere din aceleași relații comerciale cu Estul și care îl finanțase pe Harold Wilson. Kissin a fost unul dintre confidenții lui Wilson. La scurtă vreme după ce Wilson a devenit prim-ministru pentru a doua oară, secretarul Cabinetului, Sir John Hunt,

i-a cerut lui Hanley un raport despre Kissin. Acesta i-a replicat că nu existau dovezi contra lui Kissin, dar nu putea fi socotit un om căruia să îi împărtășești secrete. Probabil avea în vedere confidențele pe care Kissin le făcea prostituatelor la care apela frecvent. În septembrie 1973 se lăudase unei prostituate că îl sprijinea cu bani pe Wilson. În prima zi după ce revenise în Downing Street 10, în 1974, Wilson i-a spus lui Kissin: „Sunt doar trei ascultători [ai acestei conversații]: tu, eu și MI5”. Christopher Andrew ne asigură că MI5 nu îl supraveghea electronic pe premier. Nu ne spune însă de unde a aflat ce i-a spus, între patru ochi, acesta lui Kissin.

Joseph Kagan

NAUM POCORSKI, OBSERVATOR AERIAN LA 17 ANI

Anul trecut s-au împlinit 100 de ani de când a început Primul Război Mondial. Prilej de noi apariții editoriale, de reuniuni consacrate bătăliilor lui și culiselor diplomatice care l-au premers, dar și de amintiri personale. Eu am în familie biografia unui om drag, tatăl meu, care se poate înscrie în suita de evocări consacrate acestui conflict.

● Membru al unui regiment de elită, „Semionovski” ● Un război de apărare a pozițiilor ● La curs de observatori, apoi în carlingă ● Trei misiuni, a treia cu probleme ● La pământ, fără elice și cu aripile ciuruite ● După revoluția bolșevică, scos din armată

MIHAI POCORSKI

Când țarul Rusiei Nicolae al II-lea a declarat mobilizare generală pe tot întinsul imperiului, efectivul armatei ruse a crescut de la 1,5 milioane la 5,5 milioane de oameni. Printre cei care s-au înrolat în armata rusă, ca voluntar, a fost și adolescentul Naum Pocorski, în vârstă de 17 ani. Lucra la Prefectura din orașul Balta (regiunea Kamenet-Podolsk) ca ajutor contabil, fiind absolvent al gimnaziului și al cursului de specializare de doi ani în domeniul contabilității, de la Petrograd.

După înrolarea în armată a fost trimis la un centru de instrucție pentru câteva luni, fiind apoi repartizat ca soldat în Regimentul de Gardă imperială „Semionovski”, după o prealabilă verificare a cunoștințelor.

Regimentul de Gardă imperială „Semionovski” fusese înființat în anul 1691, fiind subordonat, din 1700, țarului Petru I al Rusiei, iar ulterior tuturor țarilor Rusiei, inclusiv ultimului, Nicolae al II-lea. Participase la toate bătăliile importante (Războiul Nordic cu Suedia, Războaiele napoleoniene, iar în 1814 ajunsese la Paris). În perioada 22 noiembrie 1913-22 august 1915 a fost comandat de

generalul-maior Svit von Etter, luptând, chiar de la începutul conflictului, în zona principală a frontului Prusiei Orientale (lacurile și mlaștinile Mazariene).

Luptele în perioada august-noiembrie 1914, atât pe frontul de nord-vest cât și pe cel de sud-vest, (Galiția), au dus la ciocniri sângeroase între armatele ruse, pe de-o parte, și germano-austro-ungare, pe de alta, soldându-se cu mari pierderi omenesti. Astfel, armata rusă a pierdut circa două milioane de oameni, iar armatele germano-austriece 950.000.

S-a trecut astfel la războiul de poziție, de uzură (săparea tranșelor, construirea de cazemate). Regimentului de Gardă imperială „Semionovski” i s-a repartizat o zonă de apărare. Într-o zi de la începutul lunii decembrie 1914 a sosit la comandamentul regimentului o comisie având ca misiune să recruteze tineri apti pentru a urma un curs de observatori aerieni. La cursul pentru observatori aerieni s-a înscris și soldatul Naum Pocorski. El a fost admis după o verificare a cunoștințelor generale și efectuarea vizitei medicale, care era eliminatorie. Cursul a durat

PREMIILE

Eveniment

„CONSTANTIN BRÂNCOVEANU“ OFERITE DE FUNDATIA ALEXANDRION

S-a acreditat în mass-media de la noi ideea că nu poate fi „o știre“ decât o informație despre un eveniment cu impact negativ, o infracțiune, ceva rău, o nenorocire. Dintr-o asemenea perspectivă, rândurile care urmează nu pot fi numite „știre“. Și evenimentul nici nu a prea reținut atenția mass-media. Nu era vorba despre o transmisiune de la D.N.A., nu era o sinucidere, o spargere, un accident grav. Era doar o ceremonie în cadrul căreia se acordau premii unor oameni și instituții de cultură.

La 1 octombrie anul acesta, la Palatul Mogoșoaia s-a desfășurat ceremonia celei de a doua Gale a premiilor „Constantin Brâncoveanu“. A fost o inițiativă a Fundației Alexandrion, al cărei președinte este domnul Nawaf Salameh, pentru a răsplăti oameni de cultură și instituții, ca o recunoaștere a activității desfășurate. Fundația Alexandrion a sponsorizat și Comitetul Olimpic Sportiv Român pentru Olimpiadele de la Atena, Beijing și Londra. De asemenea, sponsorizează echipa masculină de handbal Steaua-Alexandrion și pe cea feminină de handbal din Cluj, „U“ Alexandrion. Paralel cu sponsorizările în domeniul sportului, Fundația Alexandrion Grup a contribuit substanțial la reeditarea de către Patriarhia României a Bibliei de la București. Iar de anul acesta, Fundația a anunțat înființarea premiilor „Matei Brâncoveanu“, care vor răsplăti creații de excepție ale unor tineri.

Un juriu condus de academician Dan Berindei și format din: Marina Constantinescu, prof. univ. Dana Duma, prof. Filaret Acatrinei, prof. univ. dr. Ioan Scurtu, prof. arh. Dorin Ștefan, prof. univ. dr. Eugen Negrici, prof. univ. dr. Grigore Constantinescu, Magdalena Popescu-Bedrosian și Dumitru Constantin (secretarul juriului) a avut de ales dintre cele 75 de nominalizări. Repar-

tizate pe domenii, acestea s-au prezentat astfel: secțiunea Muzică – 14 nominalizări; secțiunea Arte Plastice – 7 nominalizări; secțiunea Istorie – 13 nominalizări; secțiunea Literatură – 13 nominalizări; secțiunile Teatru și Film – 16 nominalizări; secțiunea Arhitectură – 12 nominalizări.

Primul laureat a fost acad. Dumitru Radu Popescu, la secțiunea Literatură, prezentarea fiind făcută de prof. univ. dr. Eugen Negrici. Elogiul premiantului de la secțiunea Arte Plastice, Sorin Dumitrescu, l-a făcut doamna Magdalena Popescu-Bedrosian. Ștefan Râmnicănu, laureat al secțiunii Pictură, a fost prezentat de acad. Răzvan Theodorescu. Mihai Măniuțiu, câștigătorul premiului pentru Teatru și Film, a fost introdus de Marina Constantinescu. Arhitectul Emil Barbu Popescu, secțiunea Arhitectură, a fost prezentat de prof. univ. Dorin Ștefan, iar Marin Cazacu, secțiunea Muzică, de Grigore Constantinescu. La secțiunea Istorie, premiul a revenit Fundației Culturale Magazin Istoric, prezentarea fiind făcută de prof. univ. dr. Ioan Scurtu.

Cei prezenți au putut admira jocul ansamblului de copii din comuna Brâncoveni, asculta pe Casandra Maria Hauti și formația de muzică veche „Anton Pann“. Amfitrioana galei a fost actrița Maia Morgenstern. ■

Premiul
„Constantin Brâncoveanu“

URME DE MAGIE LA TURNUL LONDREI

Turnul Londrei este una dintre cele mai vechi fortărețe din Anglia și cea mai veche construcție din capitala Marii Britanii, cu o istorie de aproape un mileniu. Turnul Alb, în jurul căruia s-a construit întregul ansamblu ce formează astăzi Turnul Londrei, a fost ridicat chiar în timpul lui Wilhelm Cuceritorul, în anul 1078, pentru a-și proteja noile teritorii cucerite de la saxoni, fiind pilonul principal al unui sistem defensiv conceput în același scop.

Arheologii au descoperit în timpul săpăturilor din interiorul complexului de fortificații elemente care i-au făcut să afirme că cel puțin o parte dintre locuitorii cetății folosea magia ca o formă suplimentară de protecție. Cotidianul britanic *The Independent* menționează descoperirea a peste 54 de dovezi clare a acestor practici, în locuința reprezentantului reginei din Turn. Cele mai multe dintre acestea datează din secolele XVI-XVIII. Conform

cercetătorilor care le-au studiat, aveau rolul de a proteja clădirea de foc sau fulgere, de a respinge forțele diavolului sau de a alunga magia vrăjitoarelor.

Au mai fost descoperite un depozit ritual de oase de animale, dar și obiecte folosite de locuitorii cetății în viața de zi cu zi, care au fost plasate într-un coș de fum gol, probabil la începutul secolului al XVIII-lea.

Turnul Londrei s-a transformat din reședință regală în închisoare pentru regi – cazul lui Henry al III-lea, închis de Simon de Montfort – sau pentru regine decăzute precum Anne Boleyn, executată într-un loc special amenajat din curtea cetății. O altă figură proeminentă a Angliei medievale, Thomas Morus, și-a găsit sfârșitul aici. Richard al III-lea i-a executat pe cei doi nepoți în Turn, pentru a putea urca pe tron. Multe spirite mâniașe care se puteau întoarce să le bântuie liniștea celor care viețuiau în Turn. ■

MISIUNE MILITARĂ BRITANICĂ PENTRU ROMÂNIA

(Urmare din p. 24)

Distrugerea câmpurilor petrolifere

„Stoparea accesului inamic la câmpurile petrolifere românești este extrem de importantă”, preciza documentul. O anexă specială atașată dosarului („Anexa D”) se ocupa doar de această problemă. Se specifica că era necesar ca în cazul în care se ajungea la asta, ordinul pentru distrugerea câmpurilor petrolifere trebuia să vină din partea Guvernului român. La momentul respectiv un grup de militari era în curs să fie pregătit în zona Orientului Apropiat pentru a se ocupa de această problemă, iar aceștia „trebuia să acționeze sub condiții militare”. Misiunile franceză și britanică, prezente în România, trebuia să convingă Guvernul român de necesitatea distrugerii câmpurilor petrolifere. Mai mult, „planuri

pentru pregătirea distrugerii câmpurilor petrolifere sau pentru a stânjeni transportul petrolului către Germania, dacă aceasta capturează câmpurile intacte, au fost prezentate șefului Marelui Stat Major român de atașatul militar britanic”.

Obiectivele secundare ale Misiunii erau: informarea Statului Major britanic din Orientul Apropiat, precum și a comandamentului naval din Mediterana cu privire la intențiile Marelui Stat Major român după izbucnirea unui război, dar și să comunice situația militară din zona de operații a armatei române; menținerea unui canal de comunicații cu misiunile militare britanice din Polonia și Ungaria sau cu oricare alte organisme de acest fel din Balcani, dacă existau; crearea unui canal pentru introducerea oricărui ofițer tehnic britanic ce putea să fie trimis în România pentru a discuta detalii tehnice; colectarea datelor de la Marele

Stat Major român ce priveau forțele inamice cu care armata română era angajată în luptă.

Misiunea militară britanică trebuia să aibă o colaborare cât mai apropiată de o misiune franceză de același tip, expedită de francezi în România. Coordonarea acesteia urma să îi revină generalului Weygand, ce își avea cartierul general la Beirut. Printre sarcinile sale era și coordonarea misiunilor franceze din țările balcanice și Turcia. La momentul respectiv, britanicii nu cunoșteau componența viitoare misiuni franceze la București.

Ofițerii trebuia să își înceapă misiunea la momentul „considerat oportun, din punct de vedere politic”. După semnarea Pactului Ribbentrop-Molotov, izbucnirea celui de Al Doilea Război Mondial și „cotitura” din politica externă a României după asasinarea lui Armand Călinescu, momentul politic oportun nu s-a mai ivit. ■

câteva săptămâni. După absolvire a fost repartizat pe un avion biplan, pilotat de un căpitan cu experiență, care urmasse școala de pilotaj în Franța.

La finele anului 1914 avionul era gata de acțiune. Echipajul a primit ordinul să pătrundă în spațiul aerian al inamicului, pentru a depista obiective de interes militar și a raporta la întoarcere statului major al regimentului amplasamentul acestora.

Echipajul a efectuat în total trei incursiuni de cercetare aeriană. La primele două raiduri a fost depistat un depozit de armament și muniții, fără ca inamicul să alerteze comandamentul german. La al treilea, echipajul a primit ordin să distrugă obiectivul respectiv. În acest scop, avionul a fost dotat cu câteva bombe cu lansare manuală, care au fost depuse în carlinga unde se afla observatorul aerian Naum Pocorski.

Zborul s-a desfășurat în condiții asemănătoare celor anterioare, dar cu emoții mari, după spusele tatălui meu, întrucât bombe de din carlingă ar fi putut exploda oricând, dintr-o neatenție. Când avionul a ajuns deasupra depozitului de armament și muniții, bombe aruncate au nimerit ținta, provocând explozii asurzitoare, fapt care a alertat comandamentul german. Imediat, două avioane germane, dotate cu mitraliere, s-au ridicat în aer și având o viteză de zbor de 100 km/h, mai mare decât cea a avionului rusesc, au reușit să-l ajungă și să-i ciuruiască aripile. Pilotul avionului rusesc, ca să scape, a luat înălțime, zburând în zig-zag. Avioanele germane s-au luat

Familia Pocorski: Naum, Mihai, Nicolae, Sofia

după el și cu o rafală i-au scos din uz elicea.

Mai rămăseseră circa 2 km până la pista de aterizare. Datorită iscusinței pilotului, avionul a planat, reușind să ajungă în zona ocupată de regiment. Avioanele germane au făcut cale-întoarsă, fiind

întâmpinate de un baraj de gloanțe trase asupra lor de infanteriștii regimentului.

La aterizare, avionul s-a izbit de pământ, s-a răsturnat și s-a rupt în bucăți. Pilotul a fost grav rănit. Observatorul aerian Naum Pocorski a avut contuzii pe tot corpul, iar piciorul stâng fracturat. Ambii au fost transportați la Spitalul militar din Smolensk. După două luni de spitalizare, Naum Pocorski fiind în concediu medical, a fost trimis la Regiunea Militară Odessa, Direcția de Intendență. La începutul anului 1916 a plecat la Școala de ofițeri de intendență din Kiev, pe care a absolvit-o în septembrie același an, fiind avansat sublocotenent. A fost repartizat tot la Regiunea Militară Odessa, unde a ocupat funcția de ofițer cu aprovizionarea frontului.

După revoluția bolșevică din octombrie 1917 a fost scos din armată, în aprilie 1918. Din cauză că a fost urmărit de NKVD a lucrat incognito la diverse instituții din Odessa, iar în august 1921, împreună cu alți ofițeri țariști, activi sau în rezervă, ruși și ucraineni, a emigrat în România.

Această întâmplare din perioada Primului Război Mondial mi-a fost povestită de tatăl meu în vara anului 1970. Atunci am și înregistrat-o pe bandă de magnetofon. ■

Membri ai Regimentului „Semionovski”, răniți în timpul Primului Război Mondial

TEMPLUL LUI ARTEMIS DIN EFES

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1											
2											
3											
4											
5											
6											
7											
8											
9											
10											
11											

ORIZONTAL: 1) Rege macedonean care a trecut prin Efes (334 î.H.) și a propus efesenilor să suporte toate cheltuielile pentru reconstruirea templului lui Artemis, în schimbul imortalizării sale pe templul amintit, propunere respinsă de locuitori. 2) Are capitala la Damasc, unul dintre cele mai vechi orașe locuite din lume – Litoral al Asiei Mici pe care era așezat Efesus. 3) Coloanele acestei catedrale din Constantinopol au fost aduse din Efes între anii 532-537 (Sfânta ...) – Neam germanic, care în timpul împăratului Gallienus (260-268) au incendiat templul lui Artemis (262). 4) Hăis! – ... arheologic – Shareese Renée

Ballard, cântăreață americană originară din Philadelphia, cunoscută publicului drept ... 5) International Military Testing Association – Material de construcție. 6) Loc unde se află o celebră carieră de marmură, de unde se găneau efesenii să aducă acest material, pentru a-l folosi la templul Artemisei – Casă! – Capre! 7) Interjecție – Insulă din Marea Egee – Râu în China. 8) Împărat roman care a decis incendiarea templului lui Artemis printr-un edict imperial, în anul 389. 9) Cui! – Hipo – Manieră de execuție elină ce a creionat linia arhitectonică a templului din Efes. 10) Cariera de unde era extras auripigmentul, folosit pentru decorarea templului. 11) Cel care adăpostea în templu statuia lui Artemis, fiind în întregime aurit – Numit și chinovar a fost utilizat la ridicarea templului, împreună cu argintul viu

VERTICAL: 1) Cotidian sportiv din Spania – Fluviu elin lângă care se afla cariera Pont de unde se extrăgea pigmentul colorat, folosit în pictarea templului. 2) General al lui Alexandru Macedon care a reorganizat Efesus, în secolul IV î.H., atunci când a devenit rege – Parală. 3) Obscur locuitor al Efesusului care a incendiat templul lui Artemis pentru a deveni celebru (sec. IV î.H.) – Poștește. 4) Prefix, ... pentru „spadă” – În naos! – Localitate în Norvegia. 5) Localitate în Africa de Sud – Sculptor grec care a contribuit decisiv la refacerea templului după ce a fost incendiat de Erostrat. 6) Localitate în S.U.A. – Dragul mamei. 7) Capul Dianei! – Loc unde se afla o altă carieră de marmură, care trebuia să fie utilizată la construirea templului – Acum! 8) Rug (pop.) – Culă! – Folclor brazilian. 9) Cătorva – Zbir. 10) Fire – Făceau parte din personalul spiritual al templului din Efes, alături de pictori și oracole (sing.). 11) Râu din apropierea Efesusului care scălda zidurile așezării, cu apele sale aluvionare – Țărnu unde se afla Efesus la asirieni

Laurian BUTURE

Dicționar: RES, IMTA, TOU, XIF, EIDO, AID, ROG, ASU

DOMNUL MIHALACHE, NU PLECA!

La 23 noiembrie 1937, Iuliu Maniu rostea la ședința Comitetului Executiv a Partidului Național-Tărănesc un discurs, a cărui publicare am început-o în nr. 5/2015.

Mulțumim doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU pentru posibilitatea de a reproduce acest text din Arhivele de la Hoover Institution on War, Revolution and Peace.

In special prin niciun gest să nu provocăm pe nimeni, să nu provocăm sensibilitatea și susceptibilitatea nimănui. Să ținem la aliații noștri deschiși și franci, la sistemele noastre internaționale, fără posibilitate de răstălmăcire, arătând totdeauna că nu avem spirit dușmănos față de nimeni și cine este de acord cu ideea noastră de pace și de salvare universală a umanității și cine nu vrea să ne atace cele mai mari comori ale noastre, aceia nu ne sunt dușmani, indiferent ce atitudine au avut ei în trecut.

Domnilor, ca să putem face însă aceste lucruri, trebuie înainte de toate ca însuși elementul românesc, constituitorul acestui stat, să fie în situațiunea morală-politică, socială, culturală și economică, ca să poată conduce cu autoritate în această direcțiune statul, statul său creat cu jertfele sale.

Ce urmează de aici? Urmează că statul român, și noi înainte de toate, trebuie să susținem ideea națională, dar ideea națională nu numai în ceea ce privește forma exterioară, că avem statul nostru național, ci să-i dăm și conținutul într-adevăr național și prin acest conținut să ridicăm poporul românesc, care a suferit asuprirea și a rămas în urma altor popoare.

Partidul nostru, la înfăptuirea sa în 1848, a avut ca bază ideea națională, nu numai în sensul politic de libertate și independență națională, ci și în sensul social și economic, ca poporul să fie ridicat din punct de vedere cultural și material.

De aici a pornit programul acestui partid și dvs. puteți să controlați toate programele făcute până la fuziunea norocoasă pe care am făcut-o

în 1926. Toate au avut la baza lor ideea națională în acest sens de libertate națională și independența națională, desăvârșirea politică, prosperitatea economică și culturală (aplauze).

Domnilor, sunt obișnuit să vorbesc clar. Vă declar dvs., în mijlocul vâltorilor demagogiei care se aruncă în multe părți ale țării, că eu nu sunt entuziasmat și nu sunt nici un fel de anti. Eu sunt pro: pentru neamul românesc (aplauze).

Eu nu sunt dușmănos față de nimeni; nu persecut pe nimeni. Nu fac nedreptate nimănui. Dar sunt pentru ridicarea elementului românesc, pentru întărirea lui și sunt pentru ideea că statul român național, cu toate forțele sale, trebuie să ajute elementul românesc (ovații).

Nu vreau nedreptate. Nu vreau nici lipsirea nimănui de drepturile sale născute în momentul când a venit pe lume. Eu sunt pentru dreptate, nu din mărinimie și dintr-o pomire sufletească care este o predispoziție individuală a firii mele, ci pentru că știu că dreptatea este caritatea rațiunii (aplauze). Dreptatea este caritatea inteligenței, adică creierul îți arată, sprijinit pe suflet, să nu faci ceea ce este nedrept, fiindcă se răzbuună. Ce a fost monarhia austro-ungară decât o perpetuare a nedreptății? Care i-a fost soarta? S-a distrus.

De aceea, domnilor, eu cred că statul român ar trebui să inaugureze o politică de stat prin care, în mod organic și sistematic, să protejeze elementul românesc, ca să refacă ce a pierdut sub împilări de secole.

(Va urma)

CONTENTS (Romanian History) ● **V. Alecsandri** Our heroes do not have a face ● **I.-A. Pop** How do we cherish 1918 ● **N.D. Ion** Dan Berindei, member of the Romanian Academy, at 92 years. Recollections about the International Congress of History in Bucharest, August 1980 ● **Al. Pițigoi** Unknown British Military Mission that was about to come to Bucharest in August 1939 ● **I. Cașu** The Bodiul brothers, victims of Stalinist terror ● **L. Zamani** Photographers from former days of Bucharest in exhibition at the City Museum of History ● **Gh. Bîlgă** 1909. King Carol I and Queen Elizabeth visiting oil fields around the city of Campina ● **P. Rezeanu** Seven little-known historical portraits from the 19th century ● **M. Cazacu** Churches built in one day to ward off the plague (II) ● **M. Sala** Once again eponymous ● **A. Spănu** 1915. An alleged Ottoman spy in Bucharest ● **F. Banu** Was Nicolae Doicaru, the chief of the foreign intelligence between 1959-1978, a Soviet spy? (III) ● **G. Filitti** In Romania 100 years ago: a growing pressures to persuade Romania to enter the war ● **M. Popescu-Spineni**, **M. Ștefan** Memories of wartime and the first years of communism ● **R. Voinea** 1906-1952. Politics of lots for social housing in Bucharest ● **Alexandri Foundation Awards** ● **M. Pocorschi** My father, air observer in the First World War ● **Romanian Documents at Hoover Institution (CLXVI)**

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) ● **В. Александри** У наших героев нет лица ● **И.-А. Поп** Как мы оцениваем год 1918 ● **Н.Д. Ион** Дану Бериндею, члену Румынской Академии, 92 лет. Воспоминания о 15-ом Международном съезде исторических наук, Бухарест, 1980 г. ● **Ал. Пицгой** Неизвестная британская военная миссия, которая готовилась для Бухареста в августе 1939 г. ● **И. Кашу** Братья Бодиул, жертвы сталинского террора ● **Л. Замани** Фотографы Бухареста былых времён – выставка в Музее истории города ● **Г. Билгэ** 1909. Король Карол I и королева Елисабета посещают нефтяные скважины вокруг города Кымпинь ● **П. Резяну** Семь малоизвестных исторических портретных живописей XIX в. ● **М. Казаку** Церкви построенные в один день, для удаления чумы (II) ● **М. Сала** Снова эпонимы ● **А. Спэну** 1915. Предполагаемая османская шпионка в Бухаресте ● **Ф. Бану** Был ли советским кротом Николае Дойкару, начальник румынского шпионажа 1959-1978? (III) ● **Дж. Филитти** В Румынии 100 лет тому назад: давления убедить Румынию входить в войну увеличиваются ● **М. Попеску-Спинень**, **М. Штефан** Воспоминания военных лет и о первом коммунистическом периоде ● **Р. Войня** 1906-1952. Политика городской мэрии о социальных жилищных домах в Бухаресте ● **Призы Фонда Александрион** ● **М. Покорски** Мой отец, воздушный наблюдатель в Первой Мировой Войне ● **Румынские документы в Гуверском Институте (CLXVI)**

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție (pentru cititorii din București).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacție, pe adresa Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3, sector 1, PO Box 15-702, cod 010155, București, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Sala Palatului, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar. Prețul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicați adresa poștală unde doriți să primiți revista și data de la care să înceapă abonamentul

ISSN 0541-881X

Lei 6,00

DIALOG CU CITITORII

CONACUL MARGHILOMAN

Domnul ADRIAN CONSTANTIN, din Buzău, ne scrie: Am aflat din presa locală că după ani de ignoranță și uitare, a fost refăcut conacul Marghiloman din Buzău. Am fost uimit însă că nicăieri nu am găsit informații lămuritoare despre cine a fost Alexandru Marghiloman și ce a reprezentat în istoria Buzăului. Ni se spune doar că un așa-zitul Centrul Cultural „Alexandru Marghiloman”, amenajat în Vila „Albatros”, a fost inaugurat. De ce „Albatros” și ce este cu acest conac? Am căutat răspunsurile și vreau să le împărtășesc cu cititorii dumneavoastră pasionați de istoria acestui oraș.

Conacul a fost reședința prim-ministrului Alexandru Marghiloman. De când îl știu a stat în ruină. A fost construită între anii 1882 și 1887, de Iancu Marghiloman, tatăl lui Alexandru Marghiloman. Acesta din urmă s-a născut la Buzău în 1854 și a murit în același oraș, în 1925.

Din informațiile depistate, am aflat că în 1892 Alexandru Marghiloman l-a antamat pe arhitectul francez Paul Göttereau, cel care a proiectat și clădirea Fundației „Carol I”, Palatul C.E.C., palatul Cotroceni – toate din București – sau Muzeul de Artă din Craiova.

Un an mai târziu a început construirea „Vilei Albatros”, principală componentă a conacului Marghiloman. Construcția se afla într-un parc cu heleșteu. Conacul mai avea vila musafirilor, locuințe pentru personal, două sere, uzina electrică, magazine pentru furaje, grajduri pentru caii de curse cu 54 de boxe. La parter se aflau 16 camere, hol și toaletă, iar la etaj erau 15 camere și trei toalete. Mai avea de asemenea un subsol și pivnița cu mai multe hrube.

Alexandru Marghiloman era un mare pasionat de călărie, iar prezența sa la Hipodromul Floreasca din București era un lucru obișnuit, potrivit presei vremii. Se pare că în anul 1892 a construit un hipodrom la Buzău.

La fel de interesant este că numele vilei, „Albatros”, vine de la cel al calului său. Caii din herghelia lui Marghiloman au câștigat peste 20 de derbyuri prin „Albatros”, „Zori de zi”, „Frunzeta”, „Doina”, „Ghiaur” și urmașii acestora.

De-a lungul anilor, pe la Vila „Albatros” au trecut personalități precum regele Ferdinand și regina Maria, Nicolae Iorga, Dimitrie Sturdza, P.P. Carp și mulți alții. După moartea lui Alexandru Marghiloman în anul 1925, conacul s-a degradat. Încă din copilărie am aflat despre un presupus blestem, pe care l-ar fi făcut Musceleanu, proprietarul locului pe care se construise conacul. Musceleanu ar fi pierdut terenul la un joc de cărți cu Iancu Marghiloman și a blestemat locul ca să se aleagă praful de tot ce se va construi pe el. Ei, iată că după ani de ruină, clădirea a fost redată publicului și sper că acest text va fi util pentru cei care-și vor dori să-l viziteze la un moment dat.

CERERI ȘI OFERTE

Doamna DORINA CORTELAZZO, din Thenay, Franța, dorește să achiziționeze colecția completă a revistei, aflată în stare perfectă. Cei care doresc să o ajute o pot contacta la numărul de telefon 0033.787.104.725.

Domnul SCĂRLĂTESCU OVIDIU, din Timișoara, oferă spre vânzare colecția completă a revistei Magazin istoric. Doritorii îl pot contacta la numărul de telefon 0730.082.101.

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei *Magazin istoric* prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista *Magazin istoric* figurează în catalogul Poștei Române, la poziția 19.356.

Revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Piața Valter Măcăineanu, nr. 1-3, etajul 3, camera 287, sector 1. Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea on-line a revistei www.magazinistoric.ro, unde aveți acces de la primul număr, aprilie 1967.

Îi rugăm pe autori și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele în format tiff sau jpeg pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești.

magazin istoric

5948384 040074

11